

424

Ал-Сезим الوعي Ал-Ваъи

Кеңири көлөмдүү фикирий-сакафий журнал

Отуз алтынчы жыл чыгышы, жумадул-аввал 1443-х. – декабрь 2021-м.

ХИЗБ-УТ-ТАХРИР ЖАНА РАСУЛУЛЛАХ ДЫН ЖОЛУН БЕКЕМ КАРМАНУУ

Эмне себептен
аскерлерден нусрат талап
кылынат жана нусрат
талап кылуу үчүн күч
ээлерин ойготуу зарыл?

Умнат бийлигин кайтаруу
залим режимдерди
кулутуу жана Халифалык
мамлекетин орнотуу
менен ишке ашат

Колонизаторлордун
көз каранды кылуу
ыкмаларына каршы
туруу жолдору

424

Отуз алтынчы
жыл чыгышы,
жумадул аввал,
1443х,
декабрь, 2021м

НУСКА БААСЫ

Ливан 1000 лира
Яман 30 риял
Түркия 1 доллар
Пакистан 1 доллар
Австралия 2,5 доллар
Америка 2,5 доллар
Канада 2,5 доллар
Германия 2,5 евро
Швеция 15 крон
Бельгия 1 евро
Британия 1 евро
Швейцария 2 франк
Австрия 1 евро
Дания 15 крон

Ушул санда

– *Ал-Ваъй сөзү:* Хизб-ут-Тахрир жана Пайгамбарлык минхажындагы Халифалыкты орнотууда Расулуллахтын ﷺ жолун бекем кармануу 3

– Эмне себептен аскерлерден нусрат талап кылынат жана нусрат талап кылуу үчүн күч ээлерин ойготуу зарыл? 7

– Уммат бийлигин кайтаруу залым режимдерди кулатуу жана Халифалык мамлекетин орнотуу менен ишке ашат (1) 14

– Колонизаторлордун көз каранды кылуу ыкмаларына каршы туруу жолдору 32

– Капитализм илимий теорияларды өз кызыкчылыктары жолунда пайдаланып келүүдө 43

– Британиянын Магриб өлкөлөрүндөгү таасиринин тамырын жана акыбеттерин башынан аягына чейин геостратегиялык жактан үйрөнүү 53

– *Аалам мусулмандарынын кабарлары*..... 66

– *Куръани Карим сабагында* 70

– *Бейиш бактары:* Жан досум ﷺ мага осуят кылган эле... 75

– «Жаңы ибрахимий динине» чакыруу – исламга каршы согуштун кезектеги баскычы..... 82

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ХИЗБ УТ-ТАХРИР ЖАНА ПАЙГАМБАРЛЫК МИНХАЖЫНДАГЫ ХАЛИФАЛЫКТЫ ОРНОТУУДА РАСУЛУЛЛАХТЫН ﷺ ЖОЛУН БЕКЕМ КАРМАНУУ

Атия ал-Жаббарийн – Фалестин

Ислам мамлекети кулатылып, Халифалык түзүмү жокко чыгарылган күндөн тартып, исламий үмөт фикирий-сакафий өздүгүн жоготуу жана бөлүнүп-жарылуу азабына малынып жашап келген болчу. Бирок, Аллах Азза ва Жалла бул үмөткө жакшылык ыроолоп, ага динин жаңыртуучу адамдарды жөнөттү. Ошондой эле, Аллах Таала улуу аалым шейх Такийюддин ан-Набханийге туура жолду көрсөттү жана анын натыйжасында, шейх ан-Набханий үмөт вакыйлыгын терең өздөштүрүп, анын ойгонуу жана өнүгүү жолун көрүүгө жетишти. Такийюддин ан-Набханий – Аллах аны ырайымына алсын – үмөттүн бүгүнкү төмөндүгүн кылдат изилдеп чыгып, буга Исламдын турмушта жана коомдо амалий түрдө татбик кылуудан ажыратылгандыгы себеп болгонун түшүндү. Бул болсо Исламды жана мусулмандарды коргоп-сактай турган Ислам мамлекетинин кулатылышы себебинен келип чыкты. Ошондой эле, шейх Такийюддин ан-Набханий – Аллахи аны ырайымына алсын – исламий Халифалыкты кайрадан тикелөө үчүн Ислам акыйдасына негизделген саясий уюмду түзүү жана алгачкы жолу Ислам мамлекетин түптөгөн Расуллаллахтын ﷺ жолунан жүрүү зарыл экендигин түшүндү. Мындан башка жол аркылуу экинчи Рошид Халифалыкты орнотуу мүмкүн эмес. Мына ушунун негизинде, шейх ан-Набханий Хизб ут-Тахрирди түздү жана анын максаты Халифалык мамлекетин кайрадан орнотуу аркылуу Ислам рисалатын бүткүл дүйнөгө жайылтуу экендигин баяндады. Ошондой эле, бул максатка жетүүдө Хизб ут-Тахрир жүрө турган жолду белгилеп берди жана андан кылча таюу адашууга жана ийгиликсиздикке алып барарын айтты. Хизб ут-Тахрир белгилеген жана жүрүп бара жаткан бул жол ар бир мусулман ээрчиши важиб болгон шарый ахкамдарга негизделген. Анткени, Расуллаллах ﷺ түрдүү кыйынчылыктарга жана кафирлердин бут тосууларына карабай, мына ушул жолду бекем карманган. Ошондой эле, бүгүнкү биздин абалыбыз Ислам өкүмдарлыгы жоктугу жаатынан Меккедеги абал менен бирдей. Ошондуктан, Хизб Расуллаллахтын ﷺ Мекке доорундагы аткарган иштерин өзү үчүн жол кылып белгиледи.

Хизб ут-Тахрир түптөлгөн учурунан тартып мына ушул тарыйкатта бекем турду. Канчалаган кыйынчылыктар жана куугунтуктоолор болсо

дагы, Хизб душмандары аны өз тарыйкатынан бурууга канчалык аракет кылышса дагы, ошондой эле, Хизб жигиттери бул жолдо түрдүү зулумдарга кабылышса дагы, Хизб өз тарыйкатынан кайтпады жана аны өзгөртпөдү. Биз үчүн улуу өрнөк болгон сүйүктүү Пайгамбарыбыз Мухаммад ﷺ көрсөтүп берген жана шейх Такийюддин ан-Набханий баяндаган, ошондой эле, Хизб ут-Тахрир коомду өзгөртүүдө жана Ислам мамлекетин кайрадан тикелөөдө карманышы зарыл болгон бул тарыйкат 3 баскычтан турат:

1 - Сакафат баскычы

2 - Коом менен иштешүү баскычы

3 - Бийликти колго алуу баскычы

Мына ушундан келип чыгып, Хизб өз максатына жетүү жолунда кармануусу зарыл болгон негиздердин бири бул Расулунуллахтын ﷺ тарыйкаты болду. Башкача айтканда, Хизб ут-Тахрир максатына жетүү жолунда фикирий-саясий күрөш алып барууга жана нурат талап кылууга гана чектелип, маддий (материалдык) иш-аракеттерге барбайт.

Колонизатор мамлекеттерге кызмат кылуу үчүн түрдүү агымдар, кыймылдар, колонизатордун муфаккир малайлары жана Умматтын жахил өкүлдөрү абалды өзгөртүү иш-аракетинде Хизб негизделген тарикатка катуу чабуул кылышты. Максат – адамдарды Хизбден буруу, алардын жүрөгүндө Хизб ут-Тахрирге жана анын манхажына үмүтсүздүк пайда кылуу. Ошондуктан, алар Хизбдин өз тарикатында бекем турганын сенектик жана кыялкечтик деп аташты. О.э. Умматка кошуундардан нусрат суроо түшүнүгүн жаман көрсөтүүгө урунушту. Булардын баары Хизбди максатынан буруу, анын жолуна тоскоолдук пайда кылуу жана адамдарды андан алыстатуу үчүн жасалды. Лекин, Хизб Аллахтын фазилети менен өз тарикатында бекем болуп, андан бир сөөм да оободу. Натыйжада, Уммат Хизбге ишенип, анын сунуштарын, өзгөртүү тарикатын кабыл алды.

Четке каккыс акыйкат ушул – Хизб түзүлгөн күндөн тартып, кабыл алган өзгөртүү тарикатында бекем турат. Бул Хизб иш-аракет алып барган бардык мамлекеттерде бирдей. Хизб бул мамлекеттердин эч биринде маддий иштерди жасабады. Эгер, андай кылганда Расулунуллах ﷺ дан өрнөк алуу сыпатын жоготушмак жана анык ийгиликсиздикке учурамак. О.э. Хизбдей таза вужудду жоготот эле.

﴿مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَن قَضَىٰ نَجْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّن

يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا﴾

«Момундар арасында Аллахка берген убадасында бекем тургандар бар, алардын айрымдары өз убадасына турушту (т.а. шейит болду), айрымдары болсо ынтызар, алар (убадаларын) өзгөртүшкөн жок»

[33:23]

Хизбдин акыйкат үстүндө бекем турушу жана Уммат анын фикратын кучагына алышы колонизаторлордун жана андан таасирленгендердин ачуусун келтирди. Алар Хизбди жок кылуу үчүн ага маддий иштерди колдонуу айыбын коюуга урунушууда. Түрдүү мамлекеттер Хизбди жолдон адашкан жана кыйратууга алып барчу деп сыпаттоо үчүн ага жогорудагы айыпты жабыштырышмакчы. Лекин, Хизб Расуллалах ﷺдын тарикатына болгон ишенимине жана берилгендигине таянып, маддий ишке барбоодо, аны пайдасыз жана Умматка зыян алып келет деп билүүдө бекем турат.

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ

الْمُشْرِكِينَ﴾

«Айткын: Мына ушул Менин жолум, Мен Аллахка даъват кылам, мен жана мени ээрчиген кишилер анык хужжатка – ишенимге ээбиз, Аллахты аруулайм, мен мушриктерден эмесмин» [12:108]

Хизбдин ушул тарикатта бекем турушу – айрымдар айтып жаткандай – сенектик жана катып калуу эмес. Тескерисинче, ал акыйкат үстүндө бекем туруу болуп эсептелет. Анткени, биз нафсибиз каалагандай эмес, Аллах каалагандай жана бизге түзүп бергендей Ага ибадат кылабыз. Бул бекемдикти ушундай түшүндүрүү мүмкүн: Хизб Расуллалахтын тарикатын бекем кармоо важиб жана андан бир сөөм четке чыгуу күнөө деп катый ишенет. Хизб кыйынчылыктарга жана тоскоолдуктарга карабастан, өзү тандаган өзгөртүү тарикатында бекем турушу, биринчиден Аллах Тааланын сый-урматы болсо, экинчиден Хизб мүчөлөрүнүн хак үстүндө бекем турушу жана Расуллалах ﷺ көрсөткөн тарикатты бекем кармоо болуп эсептелет. Анткени, Хизб жана анын мүчөлөрү шарый өкүмдөргө ылайык аракет кылышат. Алар дунявий кызыкчылыктарга маани беришпейт, токтом ээлеринин жана иш башчыларынын ыраазылыгын каалашпайт.

Аллахтын ар бир буйругун бекем аткаруу важиб. Ал эми, кайдыгерлик орунсуз болгон даъват жолунда бекем туруу зарылдыгы жөнүндө айтпаса да болот. Антпесе тайылуу, сая кетирүү, кулоо, чегинүү жана жолдон адашуу болот. Бул болсо, Аллахты жана Расулун каардантат. Аллах Таала бир пенде же жамаатты колдосо, аларды бекем позиция, бул дүйнөдө жана Акыретте үстөм сөз (ыйман калимасы) менен бекем кылат.

﴿يَتَّبِعْتُمُ اللَّهَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ

الضَّالِّمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾

«Аллах момундарды бул дүйнө жашоосунда да, Акыретте да үстөм Сөз (ыйман калимасы) менен бекем кылат, залымдерди болсо Аллах (туура) жолдон аздырат, Аллах Өзү каалаган ишин кылат»

Хизб ут-Тахрир Аллахтын фазилети жана тагдыры менен жакшылык жана акыйкат уругу болуп, ал бекем жана түбөлүк болору анык. Ошондуктан, анын мүчөлөрү бекем туруп, иш-аракеттерин улантуусу лазым. Бул улуу сый-урмат. Аллах Таала бизди Өз нусраты жана азиздиги менен сыйласын.

﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ﴾

«Албетте, Биз пайгамбарларыбызга жана ыйман келтиргендерге дүйнө тируулүгүндө да, күбөлөр тура турган күндө да жардам беребиз» [40:51]

﴿وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ﴾

«Биз жерде кордолгон кишилерге камкордук кылууну, аларды башчыларга жана мураскорлорго айлантууну каалайбыз» [28:5] □

ЭМНЕ СЕБЕПТЕН АСКЕРЛЕРДЕН НУСРАТ ТАЛАП КЫЛЫНАТ ЖАНА НУСРАТ ТАЛАП КЫЛУУ ҮЧҮН КҮЧ ЭЭЛЕРИН ОЙГОТУУ ЗАРЫЛ?

Муса Абдушшакур ал-Халили

Бүгүнкү күндө мусулмандардын аянычтуу жана кор абалда күн көрүп жатышканы, алардын үстүндөгү жетекчилер болсо тизелери бүгүлгөнчө Батышка малайлык кылышып, Аллахка, Анын Расулуна ﷺ жана динге кыянат кылышканы, ошондой эле, үммөт кызыкчылыктарын арзыбаган баага сатып жатышканы көр менен дүлөйгө дагы белгилүү болуп турат. Бул акыйкатты түшүнгөн үммөттүн төбө чачы тик туруп, анда бул абалды өзгөртүү каалоосу пайда болду жана бул каалоо анын негизги максат-талабына айланды. Чарасыздыктан чарчаган үммөт абалды өзгөртүү үчүн жана кайрадан азиздикке жетүү үчүн түрдүү аракеттерге кол ура баштады. Бирок тилекке каршы, бул жолдо эбегейсиз курмандыктарга барганына карабай, ушул күнгө чейин үммөт көксөгөн мүдөөсүнө жетпей келет. Үммөт арасынан куралдуу жаматтар түзүлүп, колунда болгон аз гана куралдары менен малай режимдерге каршы партизандык согуштарды алып барышты. Алар сандаган чабуулдарды жана жардырууларды уюштурушканы менен, ийгиликке жете алышпады. Тескерисинче, заалим режимдер ого бетер каардануу менен, мусулмандарга карата кандуу кылмыштарын көбөйтүштү. Ошондой эле, үммөт арасынан миллиондогон адамдар көчөлөргө чыгышып, өзгөртүү үчүн көтөрүлүштөрдү жасашты. Бирок муну менен каардуу режимдер артка кайтышкан жок, тескерисинче, кысымга алуу, камоо, кыйноо жана өлтүрүү сыяктуу кылмыштарын дагы да уланта беришти. Натыйжада, үммөт арасында өзгөртүү максатын ишке ашырууга чамасынын жоктугу жана аларга бир нерсе жетпей жаткандыгы сезиле баштады... Үммөттүн мындай аракеттерине жооп катары, канкор режимдер үммөткө карата зулумдарын күчөтүштү. Ал эми жалпыга маалымдоо каражаттары болсо, Исламдын бийликке келишин бурмалоо жана каралоо менен алектеништи. Ошондой эле, Ислам өкүмдарлыгын орнотууну каалаган үммөт активисттерин жана жаматтарды бутага алышып, негизсиз жалааларды жабыштыруу менен аларды айыптап чыгышты. Соңунда, мындай каардуу жана кандуу кылмыштарды – көшөгө артынан – кафир Батыш көзөмөлдөп жатканы, ал эми малай акимдер алардын колу менен үммөт жүрөгүнө сайылган уулуу канжар экендиги ачыкка чыкты.

Бул макалада, өзгөртүү учурундагы аскер күчтөрүнүн орду тууралуу кеп кылабыз. Куралдуу күрөш аркылуу абалды өзгөртүүгө умтулган жамааттар мамлекеттеги аскер күчтөрүнө терс көз карашта болушуп, аларга тагүт жетекчилердин хукмун беришти жана аларды дагы душман деп эсептешти. Алар өздөрүнүн мындай фикирине Аллахтын төмөнкү аятын далил кылышты:

﴿إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَمَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ﴾

«Албетте Фирави, Хаман жана алардын аскерлери ката кетируүүчү болушту» [28:8]

Ал эми, көтөрүлүштөргө чыгышкан мусулмандар болсо жетекчини алмаштырууга гана көңүл бурушуп, өзгөртүүдө аскер күчтөрүн эсепке алышпады. Акыйкатта, үмөт абалын өзгөртүү үчүн сөзсүз түрдө күч болушу зарыл. Өзгөртүү шариятка ылайык ишке ашырылып жаткандай эле, күч дагы шарият көрсөткөндөй колдонулушу зарыл. Ушул жерден суроо жаралат: Канткенде өзгөртүү жолунда аскердик күчтү шарият көрсөткөндөй колдоно алабыз?

Бул маселеге киришерден алдын, бир нече акыйкаттарга токтолуп өтүшүбүз зарыл:

Биринчиден: Аскер күчтөрүнүн негизги милдети ички жана тышкы коопсуздукту камсыздоо болуп саналат. Башкаруу аскер күчтөрүнүн иштерине кирбейт жана алар башкарууга татыктуу эмес. Аскердик офицерлер күчкө таянууга жана жеңишке жетүүгө гана басым жасоого тарбияланышат. Алар адамдардын кызыкчылыктары жана аларды башкаруу тууралуу баш катырышпайт. Алар өлкөдөгү конституциялык башкаруу түзүмүн коргоо менен алектенишет жана саясий жетекчилердин буйруктарына баш ийишет.

Экинчиден: Бүгүнкү доордогу мамлекеттик аскер күчтөрү тартиптүү жана жаңы атайын адистештирилген тармактардан турат. Алар курал-жарак, каржы булактары, атайын даярдыктар жана согуштук пландар менен камсыздалат. Ошондой эле, аларда авиация, танкалар, ракеталар, деңиз куралдары жана суу асты кемелери бар. Бул жана башка ушул сыяктуу оор аскердик техникаларга ээ болуу үлкөн финансылык каражаттарды талап кылат. Ал эми, куралдуу күрөш аркылуу өзгөртүүнү каалаган жамааттардын мындай техникаларды сатып алууга жана аларды пайдаланууга мүмкүнчүлүктөрү жетпейт. Мындан улам, аталган жамааттар режим аскерлерине каршы күрөшүүдө андан айырмасы жок болгон башка малай режимдерден жардам сурап кайрылууга аргасыз болушууда.

Үчүнчүдөн: Мусулман армияларындагы аскерлер жалпысынан үмөт перзенттери болуп саналат. Аларга душмандык көз карашта болуу жана аларды малай режимдердин катарына кошуу туура эмес. Алар исламий үмөттүн бир бөлүгү. Алардын арасында жакшысы да, жаманы да бар. Үмөттүн башына түшкөн кыйынчылыктар алардын дагы башына түшөт, үмөттө жүз берген өзгөрүүлөр ал аскерлерде дагы жүз берет. Ислам үмөттүн өзгөртүүдө кандай кыйынчылыктарга кабылып жаткан болсок, ал аскерлерди өзгөртүүдө дагы дал ушундай кыйынчылыктарга кабылабыз. Акыйкатта, аскерлер дагы карапайым элдер сыяктуу жетекчилердин кыянатчылыктарына күбө болушууда. Ошондуктан, аскер кызматкерлери

жана офицерлери жалпысынан мусулмандар. Аларда дагы биздикиндей туйгулар жана сезимдер бар. Алар дагы биз сыяктуу Аллах жолундагы жихадды жана азаттыкты эңсешет. Малай акимдер алардан жана алардын төңкөрүлүш жасашынан коркушат. Ошондуктан, ар дайым армия жетекчилигине өздөрүнө окшоп тарбияланган, кыянат терисин жамынган саткын адамдарды гана дайындашат. Ал жетекчилер өз эркин акчага сатышып, үмөт душмандары менен бир катарга турушууда. Демек, биздин көйгөйүбүз үмөт перзенттери болгон катардагы жоокерлер эмес, аларга буйрук берип, башкарып туруучу жетекчилер. Ошондой эле, биздин көйгөйүбүз ал жетекчилерге сиңдирилген сакафат. Анткени, алардын ар бирине Исламга болгон душмандык, башчыларга болгон берилгендик, алардын тактысын коргоо жана Сайкс – Пико бекиткен чек араларды сактоо сакафаты сиңдирилген. Андыктан, мусулман армияларынын үмөткө нусрат берүү үчүн козголбой жаткандыгынын себеби алардын кафирлигинде же мусулмандарды өлтүрүүнү каалап жатышкандыгында эмес, балким исламий үмөттүн ар бир мүчөсүндө болгондой эле, аларда дагы бар болгон коркуу сезими. Акыйкатта, үмөт перзенттеринде болгондой эле, аскерлердин арасында дагы саткын жетекчилерди жоготууну жана кафирлерге каршы жихад кылууну эңсеп, жүрөктөрү жалындап турган баатырлар бар. Ар бир аскер кызматери жана офицери шариятка тескери болгон жана мусулмандарга каршы жасалган ар бир иши үчүн, ошондой эле, жетекчилердин кылмыш иштеринде аларга итаат кылышкандыгы үчүн жана – айласыздан болсо дагы – алардын тактысын коргогондугу үчүн Аллах алдында сурак беришет.

Демек, мусулман армиялары жалпысынан кафирлер эмес жана аларга өкүмдарлардын хукму берилбейт. Алар дагы Халифалыкты тикелөө жолундагы даъватка салым кошуулары зарыл. Мамлекет жетекчилери мына ушул нерседен т.а. аскерлердин аларга каршы көтөрүлүп, Халифалыкты орнотууга салым кошууларынан коркушат. Ошондуктан, аскер күчтөрү тарабынан зыян жетип калуусунун алдын алуу максатында, алардын арасына өз тыңчыларын орнотушат. Ал эми биз болсо, аскер күчтөрүн өкүмдарлардын катарына кошуу менен малай режимдерге эбегейсиз кызмат көрсөтүп жаткан болобуз.

Өзгөртүү жолунда армиялардан нусрат талап кылуу жана аскер күчтөрүн колдонуу тууралуу шарият эмне дейт?

Бул маселеге айкындык киргизүү үчүн аскердик күчтөрдү колдонуу жана нусрат талап кылуу маселелерин түп тамырынан изилдеп чыгышыбыз зарыл. Куран кубат ээлерин эскерип, аларды мактаган. Расуллаллах ﷺ кубат ээлеринен жардам сурап кайрылган. Шарият болсо кубат ээлерине мамлекетти орнотуу үчүн нусрат берүү жана мамлекет орнотулгандан кийин жихад кылуу жоопкерчилигин жүктөгөн. Эгер алар

бул милдеттерди аткарыша турган болсо, аларга Аллах тарабынан эсепсиз сооп-сыйлыктар убада кылынган.

Биз бүгүнкү күндө, шарият өкүмдарлыгын орнотуу үчүн кубат ээлеринен нусрат талап кылышыбыз зарыл. Анткени, Расуллаллах ﷺ кубат ээлеринен нусрат талап кылган. Ал ﷺ өз сөзүндө:

«مَنْ يَنْصُرِي حَتَّىٰ أَبْلَغَ عَنْ رَبِّي؟»

«Аллахтын рисалатын жеткиришим үчүн ким мага нусрат (жардам) берет?» - деп айткан. Расуллаллах ﷺ нусрат талап кылуусу менен жалпы үммөткө күч кайда болорун, нусраттын маанисин жана ал кимден талап кылынарын баяндап берген. Аллах Субханаху ва Таала мусулмандардан болгон кубат ээлерине мусулмандар нусрат талап кылышкан учурда аларга жардам берүүнү буйруган. Аллах Таала айтат:

﴿وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمْ النَّصْرُ﴾

«Эгер алар дин жолунда силерден жардам сурашса жардам кылуу силердин мойнуңарда» [8:72]

Расуллаллах ﷺ дин үчүн т.а. динди турмушта татбик кыла турган жана аны бүтүн дүйнөгө жайылта турган мамлекетти орнотуу үчүн нусрат талап кылган. Ал ﷺ өзүн жана аны менен бирге ыйман келтиргендерди коргоо үчүн гана нусрат талап кылган эмес. Ошондой эле, Расуллаллахтын ﷺ уруу башчыларына кайрылуусу аларды Исламга чакыруу үчүн гана болгон эмес, балким аны менен бирге согушка аттанууга даяр боло турган бүтүндөй бир мамлекетти орнотуу үчүн болгон. Уруу башчылары бул нерсени жакшы түшүнүшөт эле, ошондуктан бану Амир ибн Саъсаъа уруусу Расуллаллахтын ﷺ нусрат талап кылуусуна төмөнкүдөй жооп беришкен: «Эгер биз сага байъат берсек жана Аллах Таала сени душмандарың үстүнөн жеңишке жеткире турган болсо, сенден кийин бизге (бийликтен) бир нерсе тийеби?». Ошондо, Расуллаллах ﷺ:

«الْأَمْرُ إِلَى اللَّهِ يَضَعُهُ حَيْثُ يَشَاءُ»

«Бул иш Аллахтын колунда, Ал (бийликти) өзү каалаган адамга калтырат», - деп айтты. Алар Расуллаллахтын ﷺ бул сөзүн угушкандан кийин: «Биз сен үчүн арабдарга көкүрөгүбүздү тосуп жатсак, сен жеңишке жеткенден кийин бул иш (бийлик) бизден башкаларга тийип калабы? Анда бизге сенин ишиңдин кереги жок», - деп айтышты жана анын сунушун четке кагышты. Бул окуядан көрүнүп тургандай, уруу башчылары алардан мамлекетти орнотуу үчүн нусрат талап кылынып жатканын түшүнүшкөн. Ошондуктан, алар Расуллаллахтан ﷺ кийин, ал мамлекеттин башчылары болууну каалашкан. Ошондой эле, Расуллаллах ﷺ бану Шайбандан нусрап талап кылган учурда, бану Шайбандын башчылары алардан бийлик жана араб менен ахамга (араб эместерге) каршы жихад талап кылынып жатканын түшүнүшкөн. Ошондуктан, алар

арабдарга каршы согушууга макулдук беришкен жана – ортодогу келишим себептүү – фарстарга каршы согушудан баш тартышкан. Демек, Расуллуллах ﷺ нусрат талап кылган учурда, алардан бийликти жана өкүмдарлыкты талап кылган. Уруу башчылары дагы Расуллуллахтын ﷺ бийликти жана өкүмдарлыкты талап кылып жатканын түшүнүшкөн. Ошондой эле, Расуллуллах ﷺ алардын мындай түшүнүктөрүн четке каккан эмес.

Экинчи Акаба байъаты дагы Расуллуллах ﷺ талап кылган нусраттын акыйкатын көрсөтүп турат. Ал – бийликти колго алуу болчу. Убада ибн Сомиттен риваят кылынышында, ал мындай деген:

«دَعَانَا النَّبِيُّ، فَبَايَعَنَا، فَقَالَ فِيمَا أَحْذَى عَلَيْنَا: أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةَ عَلَيْنَا، وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ»

«Расуллуллах бизди чакырды жана биз ага байъат бердик. Ал бизден төмөнкү нерселерге байъат алды: Биз жакшы көргөн иштерибизде дагы, жаман көргөн иштерибизде дагы, оорчулукта дагы, жеңилчиликте дагы ага кулак салууга жана итаат кылууга байъат бердик. Ошондой эле, биз Аллахтан ачык далил менен келген куйфр баввах көрүнмөйүнчө, бийлик башчыларына каршы чыкпоого байъат бердик». (Бухарий риваяты)

«بَايَعْنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ... وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ»

Мына бул сөздөргө маани бериңиз: «Биз ага кулак салууга жана итаат кылууга байъат бердик... Ошондой эле, биз бийлик башчыларына каршы чыкпоого байъат бердик». Мындан көрүнүп тургандай, бул байъат Расуллуллахтын ﷺ пайгамбарлыгына эмес, балким бийликке жана өкүмдарлыкка болгон байъат. Бул нерсе Саъддын ﷺ төмөнкү сөздөрүнөн дагы айкын болот. Саъд ﷺ байъат берип жаткандарга кайтырылып: «Оо адамдар, силер эмнеге байъат берип жатканыңарды түшүнүп турасыңарбы? Аллахка касам, силер адамдардын кызылы менен карасына каршы согушууга байъат берип жатасыңар! Аллахка касам, арабдар менен аямдар чогулушуп, силерге каршы бир жаадан ок чыгарышат!» - деп айткан.

Жараткандан вахий ыроолонгон, сүйүктүү пайгамбарыбыз Мухаммад ﷺ Ислам мамлекетин тикелөөдө жана кубат ээлеринен нусрат талап кылууда биз үчүн улуу өрнөк. Андыктан, жакшылыктын ачкычы жана Ислам мамлекетинин эшиги болгон бул улуу фарзды т.а. «талаб ун-нусра» фарзын тургузуу үчүн кубат ээлери менен үзгүлтүксүз байланышта болуубуз зарыл. Расуллуллах ﷺ бул улуу фарзды аткарууда 16 же андан дагы көп урууларга кайрылып, алардан нусрат талап кылган.

Ошондуктан, мусулман өлкөлөрүндөгү кубат ээлеринен нусрат талап кылуу биз үчүн важиб. Нусрат талап кылуу белгилүү бир санга же мөөнөткө чектелбейт. Балким, үмөттүн көздөгөн максаты ишке ашып, турмуштагы өз ордун ээлей турган күнү келгенге чейин бул иш улана берет. Ошондой эле, бул иш шарыйй фарздарды тургузууга тоскоолдук кылуучуларды жолдон алып сала турган кубат ээлери жооп бергенге чейин улана берет.

Кубат ээлери бул фарзды тургузууга буйрулгандарын түшүнүүлөрү зарыл. Акыйкатта, кубат ээлерине бул фарзды тургузуу, аны коргоо жана бул жолдо иш алып барып жаткандарга Аллах түшүргөн дин менен өкүм жүргүзүүгө шарт түзүп берүү, ошондой эле, душмандарды коркутуу жана аларга каршы жихад кылуу важиб. Андан тышкары, кубат ээлеринин жумушу башкаруу эмес, согушуу экендигин билүүсү шарт. Халифалыкты орнотуу канчалык улуу жана оор иш болгону менен, чыныгы кыйынчылык Халифалык орнотулгандан кийин башталат. Кубат ээлери үчүн мамлекетти ким башкарышы эмес – ким болсо дагы – Аллах Таала түшүргөн дин менен башкарышы маанилүүрөөк болушу шарт.

Хизб ут-Тахрир бийликти ээлеп алууну каалабайт, анда бийликке болгон кызыгуу жок. Эгер Хизб ут-Тахрир жана анын жигиттери бийликти же мансапты жакшы көрүшкөндө, эң оор жана машакаттуу болгон Расуллаллахтын ﷺ тарыйкатынан жүрбөгөн болушар эле, ошондой эле, тоолор көтөрө алгыс оор милдетти желкелерине көтөрүп жүрүшпөйт эле. Алар бейпил жана тынч жашоону абзел көрүшүп, карапайым адамдардай күн кечирүүнү тандашмак. Бирок, Аллахка болгон ыйман жана Анын кыяматка жакын экинчи рошид Халифалык тикелениши тууралуу берген убадасына болгон катыйй ишенич аларды мына ушундай курбанчылыктарга барууга жана жан чыдагыс зулумдарга сабыр кылууга түртүп турат. Акыйкатта, Расуллаллах ﷺ акыр заманда пайгамбарлык минхажындагы экинчи рошид Халифалык тикелениши тууралуу төмөнкүдөй башарат кылган:

«مَنْ تَكُونُ خِلَافَةً عَلَيَّ مِنْهَا جِئْتُمْ بِهَا»

«Андан кийин, пайгамбарлык минхажындагы Халифалык болот»

Хизб ут-Тахрир мына ушул Халифалык анын колу менен тикеленишин гана каалайт. Мындан өткөн улуу иш барбы? Аллахтын алдында ушул амалга тең келер башка амал барбы?

Бүгүнкү күндөгү болуп жаткан окуялардын бардыгы Расуллаллах ﷺ башарат кылган акыр заман Халифалыгынын тикеленишине аз гана убакыттар калганына ишаарат кылып турат. Анткени, Ислам үмөтү бул улуу важибди аткаруу үчүн козголууда, ал эми Батыш болсо бактысыздыктан башка нерсеге алып келбеген бузук хазараты менен биргеликте кулап барууда. Ошондуктан, биз мусулмандар залалатка түрткөн Батышты өз хазараты менен бирге тарых таштандыларына

көмүшүбүз зарыл. Пайгамбарлык минхажындагы рошид Халифалыкты орнотууга салым кошуучулар кандай гана бактылуу адамдар!

Кафир, колонизатор Батыш кубат ээлеринин акыйкат ээлирене нусрат беришинен коркуп жатат жана анын бул коркуусунун жөнү бар. Кубат ээлеринин жетекчилери өз колунда болушуна карабай, Батыш аларга толугу менен ишене албайт. Ошондуктан, кубат ээлеринин динге нусрат беришинин алдын алуу максатында, ар дайым алардын арасына өз тыңчыларын орнотуп келет. Ошондой эле, өзүнүн медиа каражаттары аркылуу кубат ээлерин батылды коргоого жана акыйкатка каршы күрөшүүгө тукуруп келет. Батыш мусулмандардын өз мамлекети тикеленишинен коркуп, ийиндери калтырап жашап келүүдө. Анткени, ал мусулмандардын кайсы тараптан ага каршы көтөрүлүшүн билбей, ар бир нерседен чочулап турат. Эмне болгон күндө дагы, биз Аллах убада кылган нусрат күнүнө жакындап калдык. Аллах өз пайгамбарларына көрсөткөндөй, муъжизалуу жол аркылуу Өзүнүн сүйүктүү пенделерине нусрат берет, ин шаа Аллах.

Сөз соңунда айтарыбыз: Акыйкатта, кубат ээлеринде көптөгөн жакшылыктар бар. Алардын жардамысыз өзгөртүүнү ишке ашыруу мүмкүн эмес. Аллахтын изни менен жеңиш келген күндө нусрат ээлери Халифанын башчылыгы астында үмөттүн кулатылган бийлигин кайрадан орнотуу үчүн, жер шарынын жети бурчунан мусулмандардын селдей агып келе жатышканын көрүшөт. Ошол күндө, кубат ээлери менен мусулмандар Аллахтын Тааланын нусратына күбө болушуп, Ислам мамлекетин коргоого жана Аллах жолунда жихад кылууга аттанышат.

Мусулман өлкөлөрүндөгү аскердик күчтөр үмөт колундагы теңдешсиз байлык. Ошондуктан, аларды саткын жетекчилердин колунан бошотуп алышыбыз важиб. Ошондой эле, кубат ээлери алардын эң негизги милдети Халифалыкты орнотуу менен динге нусрат берүү экендигин билиши зарыл. Анткени, бул иш Исламды жана мусулмандарды азиз кылуучу, ошондой эле, Аллахтын ыраазычылыгына жеткирүүчү шарый важиб. Мына ушул жол жанды жана малды курмандыкка чалуу үчүн эң ылайыктуу жол. Биринчи Ислам мамлекети кубат ээлеринин жардамы менен орнотулгандай эле, экинчи рошид Халифалык дагы алардын жардамы менен орнотулат. Жараткандын жардамы менен, пайгамбарлык минхажындагы рошид Халифалык тез арада орнотулат. Ошол күндө жалпы мусулмандар нусратты, ансарларды, өкүмдарлыкты жана жихадды өз көздөрү менен көрүшүп «Расуллаллахтын ﷺ башараты ишке ашты» деп кубануу менен жар салышат. Расуллаллах ﷺ мындай деп башарат кылган:

«ثُمَّ تَكُونُ خِلَافَةً رَاشِدَةً عَلَىٰ مِنْهَاجِ النَّبُوَّةِ»

«Андан кийин, пайгамбарлык минхажындагы Халифалык болот». □

ҮММӨТ БИЙЛИГИН КАЙТАРУУ ЗАЛИМ РЕЖИМДЕРДИ КУЛАТУУ ЖАНА ХАЛИФАЛЫК МАМЛЕКЕТИН ОРНОТУУ МЕНЕН ИШКЕ АШАТ (1)

Насир Вахан ал-Лахабий – Яман

1924-жылы, бир нече кылымдар бою үммөттү башкарып келген Усманий Халифалык мамлекетинин акыркы халифасы кулатылган күндөн тартып, үммөт өз бийлигинен ажырады.

Шарият Халифалык мамлекетиндеги бийликти үммөткө берген жана ал үммөттүн башка укуктары сыяктуу шарый укугу болуп эсептелет. Үммөттүн бийликке ээлик кылышы – демократия айткандай – бийлик үчүн болгон саясий күрөштүн натыйжасында келип чыккан эмес, ошондой эле, ал бийлик менен элдин ортосундагы тең салмактуулукту сактоо үчүн конституция камсыздап берген укук эмес. Бийликке ээлик кылуу шарый ахкамдарга негизделген шарый укук. Ал байъат, шуро, мухасаба, шарый өкүмдарга итаат кылуу жана (бийликтен кетүүдөн же аны үммөттөн байъат алуу аркылуу оңдоого аракет кылуудан баш тарткан) зордукчул өкүмдарга каршы чыгуу сыяктуу шарый ахкамдарга негизделет. Андыктан, өкүмдарды дайындоо үммөттүн укугу болуп, ал аны байъат берүү аркылуу гана ишке ашырат.

Куранда байъат, шуро, өкүмдарга итаат кылуу, ошондой эле, куфр ал-баввах көрүнгөн учурда ага каршы чыгуу жана башка ушул сыяктуу шарый ахкамдардын далилдери сандап келген. Расулунуллахтын ﷺ сүннөтүндө жана үлгүлүү сийратында дагы бул тууралуу ачык-айкын далилдер бар. Расулунуллахтын ﷺ доорунан кийин, хидаятка баштоочу рошид халифалардын доорунда болсо, аталган ахкамдар ашкере жана толук түрдө татбик кылынган. Ошондуктан, Аллахтын ыраазычылыгына жетүү үчүн жана үммөттүн бийликке ээлик кылуу укугун кайтарып берүү үчүн мусулмандардын турмушунда бул ахкамдар толук түрдө татбик кылынышы важиб.

Бийлик бул үммөттүн укугу болуп, үммөт аны ишке ашыргандыгы же ага кайдыгерлик кылгандыгы тууралуу Аллахтын алдында жооп берет. Ошондуктан, үммөт байъат, мухасаба, итаат кылуу, нусратты ишке ашыруу ж.б.у.с. укук-милдеттерине бекем болушу зарыл.

Мусулмандардын башкаруу доорлорунда бийлик маселесинде көптөгөн тайылуулар жүз берди. Алардын эң алгачкысы бийликти өткөрүп берүү маселеси болду. Бүгүнкү күндө, мусулмандар үчүн Аллах Таала түшүргөн дин менен башкарууну кайрадан орнотуу жана шарый далилдерге негизделген эрежелерди колдонуу аркылуу бийликти кайрадан колго алуу важиб. Ошондой эле, Исламдагы башкаруу түзүмүнө тиешелүү болгон **«Жетекчилик шарияттыкы, бийлик үммөттүкү»** деген шарый эрежени ишке ашыруу зарыл. Андан тышкары, мусулмандар бийликтин тартып алынуусуна, өкүмдарга мажбурий түрдө байъат берилүүсүнө,

ошондой эле, коркутуу, кызыктыруу жана алдоо аркылуу бийликтин күч менен басып алынуусуна каршы туруулары зарыл.

Үмөт душмандарынан болгон жана мусулман өлкөлөрүндөгү башкаруу тизгинин тартып алган кафир капиталист Батыш **«Жетекчилик шарияттыкы, бийлик үмөттүкү»** деген шарый эреженин, ошондой эле, исламий башкаруудагы бийликти үмөт колуна тапшыруу бөлүмүнүн күчүн түшүнүп жетти. Ошондуктан, үмөттү бул шарый укугунан ажыратуу үчүн түрдүү пландарды жана услубдарды иштеп чыгып, үмөткө акыйкаттан алыс болгон **жасалма бийликтерди** орнотту. Ошондой эле, Исламды башкарууга жолотпоо үчүн, үмөт жетекчилигине Батыштын кызыкчылыктарын коргой турган малай акимдерди орнотту. Алардын жардамында Батыш мусулмандардын турмушун толук түрдө көзөмөлгө алууну, үмөттүн фикир-сакафатын бурмалоону, байлыктарын талап-тоноону жана алардын күч чогултуусуна жол бербөөнү максат кылат. Үмөт душмандары бул **жасалма бийликти** жана малай акимдерди коргоп сактоо үчүн коомго таасир өктөрүүчү күчтөрдү жетиштирип чыгарды. Ошондой эле, Батыш мусулман өлкөлөрүндөгү жетекчилердин жана саясатчылардын арасынан **жасалма баатырларды** чыгарып, аларды экиндиктин жана көз карандысыздыктын символдору катары таанытты. Мына ошол себептен, үмөт башкаруу өз колунда экендигине, ошондой эле, жетекчини шайлоодо жана ага бийликти тапшырууда ыктыярдуу экендигине ишенип жашап келүүдө.

Туура шарый түшүнүккө ылайык, бийлик үмөттүн колуна берилет жана өкүмдар болсо үмөттүн атынан шариятты татбик кылат. Ал эми бүгүнкү күндө болсо, кафир Батыш бизге «динди турмуштан ажыратуу» деген бузук түшүнүгүн таңуулап, жалпы мусулмандар ошонун негизинде жашап келүүдөбүз. Мына ушундай кейиштүү бир заманда, Аллах Таала өзүнүн фазли жана жакшылыгы менен, бул үмөттөн бекем ыйманга, жаркын фикирге жана салмактуу шарый илимге ээ болгон, ошондой эле, Ислам бийлигин кайрадан орнотуу үчүн шарый далилдерге негизделген тарыйкатты табаний кылган (тандап дайын кылган) жаматты чыгарды. Ал – жер бетинде Исламий турмушту кайрадан баштоо үчүн түзүлгөн **Хизб ут-Тахрир**. Хизб ут-Тахрир үмөттүн бийлигин кайтарып берүүчү экинчи рошид Халифалык мамлекетин орнотуу аркылуу Аллах түшүргөн динди турмушта татбик кылуу жолунда иш алып барат. Акыйкатта, Хизб орнотууну каалап жаткан Халифалык мамлекети христиандардан жана яхудийлерден болгон Аллахтын душмандарынын, ошондой эле, аларга малайлык кылган мунафиктердин жана саткындардын Исламды башкаруудан алыстатуу үчүн уюштурган бардык кутумдарына чекит коёт.

Бийлик сөзүнүн араб тилиндеги мааниси

Бийлик сөзү араб тилинде «السلطان (султан)» деген лафз менен колдонулат. «Султан (السلطان)» сөзү «салато (السلطة)» уңгусунан алынып, күч менен жайылуу маанисин түшүндүрөт. Бул уңгу болсо «салато (سَلَطَ)» этишинен келип чыгып, күч жана каар маанисин берет. Ошондой эле, бул сөз «салт (السَّلْطُ)» уңгусунан алынганда күч жана бийлик маанисин түшүндүрөт. «Султан» сөзүнүн дагы бир мааниси хужжат (далил). Демек, «султан» сөзүнүн мааниси – күч-кубат, таасир, жетекчилик жана ээлик кылуу. «Султан» сөзү көбүнчө өкүмдар, валий, халифа жана жетекчи маанилеринде колдонулат. Араб тилинде «سلط الرجل» деген сүйлөм «кишиге жетекчилик, күч-кубат жана кудурет берилди» деген маанини түшүндүрөт. Ал эми «سلطه عليه» деген сүйлөм болсо «кишиге ээлик жана өкүмдарлык берилди же бийлик берилди» деген маанини түшүндүрөт. Султан – бул буйрук берүүчү жана сөзү өтүмдүү болгон киши. Бул сөз кээде өкүмдар болбогон адамдарга карата дагы колдонулат. Мисалы: «Баланчадан менин акымды алып беришиң үчүн сени султан кылдым», деп айтууга болот. Ошол эле учурда, султан сөзү көрөгөч даанышмандарга карата дагы колдонулат. Анткени, алар жер бетиндеги турмушка жарыктык беришет, алардан көптөгөн адамдар пайдаланышат жана алардын сөзү хужжат-далил болот. Адамдар кээбир халифаларды «султандык ээси» же «хужжат ээси» деп аташар эле. Анткени, халифа хужжатты жана укуктарды тургузуучу адам.

Абу Бакр айткан: «(Башкаруучуларга карата) «султан» сөзүнүн колдонулушунун себеби тууралуу эки түрдүү фикир айтылган. Биринчиси: Алардын бийликке жетекчилик кылышкандыгы себептүү. Экинчиси: Алар жер бетиндеги Аллахтын хужжаттары болушкандыгы себептүү. Экинчи фикирди төмөндөгү хадис кубаттап турат. Расулуллах ﷺ айтты:

«السُّلْطَانُ ظِلٌّ لِلَّهِ فِي الْأَرْضِ يَاوِي إِلَيْهِ كُلُّ مَظْلُومٍ مِنْ عِبَادِهِ فَإِنْ عَدَلَ كَانَ لَهُ الْأَجْرُ»

«Султан – Аллахтын жердеги көлөкөсү. Анткени, зулум көргөн Аллахтын пенделери анын артына корголошот. Эгер султан адилеттүүлүк кылса, ажырын алат».

Ал-Фарра айткан: «Султан сөзү эки мааниде колдонулат. Анын биринчи мааниси хужжат болсо, экинчи мааниси өлкөнү башкарган жетекчи. Ошондой эле, кээбир аалымдар «Султан – бул буйрукту ишке ашыруучу күч-кудурет» деп айтышкан.

Султан сөзү тууралуу Куранда келген аяттар

Султан сөзү Куранда 39 жерде эскерилген. Алардын ичинен 2 жерде этиш формасында келген:

1 - Аллах Таала айтты:

﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَطْنَاهُمْ عَلَيْكُمْ﴾

«Эгер Алла каалаганда аларды силерден үстөм кылып коёр эле» [4:90]
2 - Аллах Таала айтты:

﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ﴾

«Бирок Алла Өз пайгамбарларын Өзү каалаган кимселерден бийик кылып коёт» [59:6]

Ал эми калган 37 жерде «султан» сөзү зат атооч (исм) формасында келген. Мисалы: Аллах Таала айтат:

﴿أَتَجِدِلُونِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ﴾

«Мени менен өзүңөр жана ата-бабаңар коюп алган (буттарыңардын) наамдары жөнүндө талашмакчысыңарбы?! Акыры Алла (аларга ибадат кылуу жөнүндө) бир да далил түшүрбөдү го?!» [7:71]

Султан сөзү Куранда эки мааниде эскерилген:

1 - Хужжат-далил:

Аллах Таала айтты:

﴿قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنَّ عِنْدَكُمْ

مِّن سُلْطٰنٍ بِهٰذَا أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

«Алланын перзенти бар», дешти. Ал Зат (булардын жаман оюнан) бүтүндөй аруу-таза. Ал эч нерсеге муктаж эмес. Асмандар жана жердеги бардык нерселер Ага таандык. Силердин жаныңарда бул жөнүндө (тактап айтканда Алланын перзенти бар дегенге) эч кандай далил жок го! Алла жөнүндө билбеген нерсеңерди айта бересиңерби?» [10:68]

﴿قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَالْإِثْمَ وَاللَّغْوِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن

تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطٰنًا وَأَن تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

Айткын: «Раббим болгону ашкере жана жашыруун бузукулуктарды, (бардык) күнөө иштерди, жазыксыз (себепсиз) зулум кылууну жана Аллага (тең экендигине) эч кандай далил түшүрбөгөн нерселерди Ага шерик кылып алууңарды, ошондой эле, Алла жөнүндө билбеген нерселерди сүйлөшүңөрдү гана арам кылган» [7:33]

﴿قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَعَصَبٌ أَتَجِدِلُونِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ

وَءَابَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِن سُلْطٰنٍ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾

«Ал айтты: «Эми үстүңөргө Раббиңер тарабынан азап жана каар түшөөрү анык болду. Мени менен өзүңөр жана ата-бабаңар коюп алган (буттарыңардын) наамдары жөнүндө талашмакчысыңарбы?!»

Акыры Алла (аларга ибадат кылуу жөнүндө) бир да далил түшүрбөдү го?! Андай болсо (Алланын азабын) күтө бергиле, мен да силер менен бирге күтүүчүлөрдөнмүн» [7:71]

тактап айтканда, Аллах Таала силердин буттарга ибадат кылышыңарга бир да далил түшүргөн эмес. Силердин бул ширк амалыңар үчүн эч кандай үзүр жок. Анткени, чыныгы ибадат пайда жана зыян бере ала турган, итааткөйгө сооп жана маъсияткөйгө (күнөөкөргө) жаза берүүчү, ошондой эле, ырыскы жана балээ жөнөтүүгө кадыр болгон затка гана болушу шарт.

Аллах Таала дагы бир аятта мындай деген:

﴿هَلْكَ عَتَىٰ سُلْطَانِيَّةٍ﴾

«Султаным да жок болуп кетти - да!» [69:29]

Ибн Аббас жана көптөгөн табииндер бул аяттын мааниси «Менин хужжат-далилим дагы жок болду» деп айтышкан.

Аллах Таала башка аятта айтты:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾

«Чынында эле, Мусаны Өз аят-кереметтерибиз жана хужжатыбыз менен жибердик» [11:96]

тактап айтканда, Мусаны ачык далилибиз менен жибердик. Ал далил пайгамбарлык муъжизасы болгон Мусанын асасы. Кээбир аалымдар аса жана башка муъжизалар дагы деп айтышкан.

2 - Бийлик, үстөмдүк, өкүмдарлык жана күч-кудурет:

Аллах Таала айтты:

﴿وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ﴾

«(Иблистин) алар үстүнөн өкүмдарлыгы жок» [34:21]

тактап айтканда, Иблистин адамдар үстүндө эч кандай өкүмдарлыгы жок. Ал адамдарды өзү каалаган ишти кылдырууга мажбурлай албайт.

Аллах Таала башка аятта мындай деди:

﴿وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا أَن دَعَوْتُكُم فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلَا تُؤْمَرُوا

﴿أَنفُسَكُمْ﴾

«(Бирок) мен үчүн силердин үстүңөрдө эч кандай өкүмдарлык жок эле, бирок мен силерди (каапырдыкка) чакырышым менен эле өзүңөр мага моюн сундуңар. Эми мени эмес, өзүңөрдү жемелегиле» [14:22]

тактап айтканда, дүйнө турмушунда силерди куфрга жана адашууга мажбурлоо үчүн менде эч кандай күч-кудурет жана өкүмдарлык болгон эмес. Мен болгону силерди куфрга даъват кылдым жана күнөө иштерди кооз кылып көрсөттүм. Силер өзүңөр менин артымдан ээрчүүгө шашылдыңар. Ошондуктан, эми адашууга батканыңар үчүн мени эмес,

өзүнөрдү гана жемелегиле. Анткени, силердин нафсыңар жемелөөгө татыктуураак.

Аллах Таала дагы бир аятта мындай деди:

﴿لَا تَنْفُدُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ﴾

«Силер жалгыз күч-кудурет менен гана өтө аласыңар, (бирок ал Күндө силерде эч кандай куч-кудурет болбос)!» [55:33]

Ибн Аббас رضي الله عنه бул аяттын тафсири тууралуу: «Аяттын мааниси «силер менин күч-кудуретимден (султанымдан) өтүп кете албайсыңар» - деп айткан. Имам аз-Замахшарий болсо: «Жалгыз султаным (күч-кудуретим) менен гана» деген сөздүн мааниси «күч-кудуретсиз жана үстөмдүксүз өтүп кете албайсыңар», - деп айткан. Имам ал-Багавий айткан: «Султан – бул кандайдыр бир нерсеге үстөмдүк кылуу үчүн керектелүүчү күч-кудурет». Аллах Таала айтты:

﴿وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَّهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ﴾

«Кимде - ким зулумдук менен (тактап айтканда жазыксыз) өлтүрүлсө, Биз анын ээси - мураскору үчүн (касас алууга) бийлик - укук бергенбиз. Анан, ал (киши өлтүрүүчүнү) өлтүрүүдө чектен ашпасыш (тактап айтканда киши өлтүрүүчүнүн ордуна башка бирөөнү өлтүрбөсүн, же бир кишинин ордуна эки кишини өлтүрбөсүн же киши өлтүрүүчүнү өлтүрүүдө анын кулак - мурдун кеспесин)!» [17:33]

тактап айтканда, биз касас алуучуга күч-кудурет бергенбиз. Каалса өлтүрсүн, кааласа кечирсин, же болбосо күнүн алсын. Ибн Аббас رضي الله عنه бул аят тууралуу мындай деген: «Бул учурда касас алуучудан анын акысын тартып алуу, аны мажбурлоо же коркутуу жаиз эмес». Аллах Таала айтты:

﴿إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿١٦٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ﴾

«Албетте ыйман келтирген жана Жалгыз Жаратканга тобокел кыла турган заттардын үстүндө (шайтан) үчүн эч кандай бийлик - өкүмдарлык жок. Анын (шайтандын) өкүмдарлыгы жалаң (аны) дос тутуп (Аллага) шерик кылып ала турган адамдар үстүндө» [16:99-100]

Жыйынтыктап айтканда, «султан» сөзү Курандын көпчүлүк бөлүгүндө хужжат-далил маанисинде келип, аз гана бөлүгүндө бийлик, күч-кудурет жана үстөмдүк маанисинде келген. Ал эми өкүмдар жана адамдарды башкаруучу маанисинде болсо бир дагы аят келген эмес.

Султан сөзү тууралуу Расулуллахтын ﷺ сүннөтүндө келген кабарлар

Расулуллахтын ﷺ көптөгөн хадистеринде «султан» сөзү өкүмдар, валий жана башкаруучу маанилеринде келген. Бул хадистер султан

Аллахтын жердеги көлөкөсү экендигин, ошондой эле, Аллахтын жердеги бийлиги жана хужжаты экендигин тастыктап турат.

Аллах Таала аалымдарды султандардын сарайына жакын болуудан кайтарган. Анткени, султандар өздөрүнө алкыш айттыруу жана иш-амалдарын актоо үчүн ойдон токулган фатваларды талап кылышы мүмкүн. Алардын бул үчүн жетиштүү таасири, күч-кудурети жана мал байлыгы болот.

Абу Дауд жана ал-Байхакий Абу Хурайрадан رضي الله عنه риваят кылышкан хадисте Расуллалах صلى الله عليه وسلم мындай деген:

«مَنْ بَدَأَ فَقَدْ جَفَا، وَمَنْ اتَّبَعَ الصَّيْدَ غَفَلَ، وَمَنْ أَتَى أَبْوَابَ السَّلَاطِينِ أَفْتِنَ، وَمَا إِزْدَادَ عَبْدٌ

مِنَ السُّلْطَانِ دُنُوًّا إِلَّا إِزْدَادَ مِنَ اللَّهِ بُعْدًا»

«Ким чөлдө жашаса, ал орой жана копол болот. Ким аңчылыкка баш оту менен киришсе (башка иштерге) кайдыгер болот. Ким султандын босогосуна жакындашса фитнага (азгырыкка) берилет. Пенде канчалык султанга жакын болсо, Аллахтан ошончолук алыстайт».

Ибн Адий Абу Хурайрадан رضي الله عنه риваят кылган хадисте Расуллалах صلى الله عليه وسلم айтты:

«إِنَّ فِي جَهَنَّمَ وَاِدْيَاءً تَسْتَعِيدُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً، أَعَدَّهُ اللَّهُ لِلْقَرَاءِ الْمُرَاتِينَ بِأَعْمَالِهِمْ، وَإِنَّ

أَبْعَضَ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ عَالِمُ السُّلْطَانِ»

«Тозокто ушундай бир өрөөн бар, тозоктун өзү күн сайын андан жетимиш жолу коргонуу сурайт. Аллах Таала ал өрөөндү риякор каарылар (кожо көрсүнгө Куран окугандар) үчүн даярдап койгон. Адамдар арасынан Аллахтын эң жек көргөнү – бул султан (сарай) аалымы».

Ад-Дайлабий өзүнүн «Муснад ул-Фирдаус» китебинде, Абу Хурайрадан риваят кылган хадисте Расуллалах صلى الله عليه وسلم айтты:

«إِذَا رَأَيْتَ الْعَالِمَ يُخَالِطُ السُّلْطَانَ مُخَالَطَةً كَثِيرَةً فَأَعْلَمَ أَنَّهُ لِرِصٍّ»

«Эгер султан менен тыгыз мамиледе болгон аалымды көрсөн, билгин ал – ууру болот». Имам ан-Насайий риваят кылган, имам ат-Тирмизий жана ал-Хакимдер сахих деген хадисте Расуллалах صلى الله عليه وسلم мындай деген:

«سَيَكُونُ بَعْدِي أَمْرَاءٌ، فَمَنْ دَخَلَ عَلَيْهِمْ فَصَدَّقَهُمْ بِكَذِبِهِمْ وَأَعَانَهُمْ عَلَى ظُلْمِهِمْ فَلَيْسَ

بِيَّيَّ وَوَلَسْتُ مِنْهُ، وَلَيْسَ بِوَارِدٍ عَلَيَّ الْحَوْضَ. وَمَنْ لَمْ يَدْخُلْ عَلَيْهِمْ وَلَمْ يُعِنْهُمْ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَلَمْ

يُصَدِّقَهُمْ بِكَذِبِهِمْ فَهُوَ مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ وَهُوَ وَارِدٌ عَلَيَّ الْحَوْضَ»

«Менден кийин (түрдүү) амирлер болот. Кимде-ким алардын алдына кирип, алардын жалганын акыйкат десе жана зулумуна

жардам берсе, ал менден эмес, мен андан эмесмин. Ошондой эле, ал (бейиштеги) көлүмдө мени менен чогуу болбойт. Кимде-ким алардын алдына кирбесе, зулмуна жардам бербесе жана алардын жалганын акыйкатка чыгарбаса, ал менден жана мен анданмын. Ошондой эле, ал (бейиштеги) көлүмдө мени менен чогуу болот». Ал-Хасан ибн Суфьян, ал-Хаким, Абу Нуайм, Ал-Акилий, ад-Дайлабий жана ар-Рофибийлер Анас ибн Маликтен رضي الله عنه риваят кылышкан хадисте Расуллаллах ﷺ айткан:

«الْعُلَمَاءُ أُمَّاءُ الرُّسُلِ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ مَا لَمْ يَخَالِطُوا السُّلْطَانَ، فَإِذَا خَالَطُوا السُّلْطَانَ فَقَدْ خَانُوا الرُّسُلَ فَاحْذَرُوهُمْ، وَاعْتَرِزْ لَهُمْ»

«Аалымдар – пайгамбарлар тарабынан Аллахтын пенделерине болгон ишенимдүү (өкүлдөр), бирок султан менен тыгыз байланышка барышканга чейин гана. Эгер аалымдар султан менен тыгыз байланышка барышса, пайгамбарларга кыянатчылык кылган болушат. Андай аалымдардан сак жана алыс болгула!».

Ал-Хаким Абдуллах ибн ал-Харистен رضي الله عنه риваят кылган хадисте Расуллаллах ﷺ мындай деген:

«سَيَكُونُ بَعْدِي سَلَاطِينُ، أَلْفَتَنُ عَلَى أَبْوَابِهِمْ كَمَبَارِكِ الْإِبِلِ، لَا يُعْطُونَ أَحَدًا شَيْئًا، إِلَّا أَحَدُوا مِنْ دِينِهِ مِثْلَهُ»

«Менден кийин фитначы (бузуку) султандар болот. Алардын босогосу (кошоматчылардын көптүгүнөн) төө байланган короо сымал болот. Алар бирөөгө бир нерсе берсе, анын дининен ошончосун тартып алышат». Ал-Байхакий Али ибн Абу Талибдин رضي الله عنه мындай дегенин риваят кылган:

«اتَّقُوا أَبْوَابَ السُّلْطَانِ»

«Султандын босогосуна жакындоодон корккула». Зияд ибн Кусайбдан риваят кылынышынча, ал мындай деген: «Күндөрдүн биринде, мен Абу Бакра менен Ибн Амирдин минбарысынын астында отурган элем. Ибн Амир жука кездемеден тигилген кийим кийип, хутба кылып жаткан эле. Ошол кезде, Абу Билал: «Карагылачы, биздин амирибиз фасиктердин кийимин кийип алыптыр», - деп үн чыгарды. Ошондо, Абу Бакра ага кайрылып: «Жаагыңды бас, мен Расуллаллахтын ﷺ мындай дегенин укканмын:

«مَنْ أَهَانَ سُلْطَانَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ، أَهَانَهُ اللَّهُ»

«Ким Аллахтын жердеги султанын басынтса, Аллах анын өзүн басынтып коёт». («Исламдагы башкаруу түзүмү» китебинен. Бул китеп Хизб ут-Тахрир негиздөөчүсү Такийюддин ан-Набхани жана Абдулкадим Заллум тарабынан жазылган/6-басылышы/2002-жыл).

Абу Муса ал-Ашъарийден риваят кылынган хадисте Расуллрах ﷺ айтты:

«إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ تَعَالَى إِكْرَامَ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ، وَحَامِلِ الْقُرْآنِ غَيْرِ الْعَالِي فِيهِ، وَالْجَانِي عَنَّهُ، وَإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ الْمَقْسُطِ»

«Акыйкатта мусулман карыяларына, Куранды жаттап, анда чектен ашпагандарга жана ага кайдыгерлик кылбагандарга, ошондой эле, адилеттүү султанга сый-урмат көрсөтүү Аллахты улуктоонун бир бөлүгү». (Такийюддин ан-Набханийдин «Ислам мамлекети» китебинен/7-басылышы/2002-жылы)

«Эгер менин кабыл боло турган бир гана дуам болсо, аны имамга атамакмын. Анткени, жалпы үмөттүн оңдолушу анын колунда. Эгер имам туура жолдо болсо, эл дагы жер дагы туура жолдо жана бейпилдикте болот». Сахл ибн Абдуллах (Аллах аны ырайымына алсын) мындай деген: «Адамдар султанды жана аалымдарды канчалык кадырлашса, ошончолук жакшылыкта боло беришет. Адамдар ушул эки топту кадырлай алышса, Аллах алардын дүйнө-акыретин абад кылат. Эгер бул эки топту кадырлай алышпаса, алардын дүйнө-акырети кыйроого учурайт».

«مَا مَشَى قَوْمٌ إِلَى سُلْطَانِ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ لِيُنْذِلُوهُ إِلَّا أَدَّاهُمْ اللَّهُ قَبْلَ أَنْ يَمُوتُوا»

«Кайсы бир коом Аллахтын жердеги султанын басынтуу үчүн аттана турган болсо, Аллах аларды өлүмүнө чейин басынтып коёт». Ал-Фузайл ибн Ийяд айткан: «Эгер менин кабыл боло турган бир гана дуам болсо, аны имамга атамакмын. Анткени, жалпы үмөттүн оңдолушу анын колунда. Эгер имам туура жолдо болсо, эл дагы жер дагы туура жолдо жана бейпилдикте болот». Сахл ибн Абдуллах (Аллах аны ырайымына алсын) мындай деген: «Адамдар султанды жана аалымдарды канчалык кадырлашса, ошончолук жакшылыкта боло беришет. Адамдар ушул эки топту кадырлай алышса, Аллах алардын дүйнө-акыретин абад кылат. Эгер бул эки топту кадырлай алышпаса, алардын дүйнө-акырети кыйроого учурайт».

«Жетекчилик шарияттыкы, бийлик үмөттүкү» эрежеси

Ислам акыйдасы мусулмандарга эътикадды фарз кылган. Эътикад бул шек-күмөн аралашпаган катый (кескин) тасдик. Ага ылайык, Аллах Таала жалгыз хукм ээси, буйруп-кайтаруу жана халал же харам деп өкүм берүү жалгыз Анын колунда. Өкүмдарлык жалгыз гана Аллахка, жетекчилик шариятка жана бийлик үмөткө таандык. Аллах Таала айтат:

﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ يَفُضُّ الْحَقُّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَضْلِينَ﴾

«Акыйкатта өкүм Алланын өзүнө гана таандык. Ал жалаң акыйкатты гана сүйлөйт. Ал (чындык менен жалганды) ажыратып билгендердин эң көсөмү» [6:57]

Акыйкатта, жаратуу жана буйруу жалгыз гана Аллахка таандык. Аллах Таала айткан:

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ﴾

«Байкагыла, жаратуу жана буйруу Ага гана таандык. Бардык ааламдардын Раббиси - Алла улук» [7:54]

﴿يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ﴾

«(Алла) бардык иштерди жолго салат жана силер (Кыямат Күнүндө) Раббиңерге жолугууга ыйман келтиришиңер үчүн Өз аяттарын ирээттүү баян кылат» [13:2]

Андыктан, буйруп-кайтаруу жалгыз гана Аллахка таандык. Адамзат үчүн Аллах Субханаху ва Таала түшүргөн шарият менен гана өкүм кылуулары важиб. Аллахтын шарияты пайгамбарыбыз Мухаммадга ﷺ вахий аркылуу түшүрүлгөн. Аллах Таала айтты:

﴿فَاتَهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

«Ал (Жабраил) Алланын уруксаты менен сенин жүрөгүңө өзүнөн мурунку китептерди тастыктай турган жана момундарга хидаят кускабар болгон Куранды түшүрдү» [2:97]

Аллах түшүргөн динден башка түзүм менен өкүм кылуу мусулмандар үчүн харам. Аллах Таала айтты:

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنَ بِهِ اللَّهُ﴾

«Балким, алар (Мекке мушриктери) үчүн (күпүр ишенбестик жана ширк-шерик келтирүү сыңары) Алла буюрбаган нерселерди - «динди» аларга шарият кылып берген шериктери-буттары бардыр?! Эгер (жакшы-жаман иш-аракеттер Кыямат Күнүндө) ажыратылышы туурасындагы Сөз болбогондо, албетте, алардын ортолорунда (ушул дүйнөдө эле) өкүм кылынган болоор эле. Заалим адамдар үчүн шек-күмөнсүз жан чыдагыс азап бар» [42:21]

Бардык иштер Аллах Тааланын уруксаты менен гана ишке ашат. Мажбурлоо аркылуу эмес, Анын буйругу жана илими аркылуу ишке ашат. Аллахтын буйруктарына тескери иш кылуу харам. Аллах Таала айтат:

﴿الرَّ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ

الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾

«Алиф, Лам. Ра. (эй Мухаммад, бул Куран) Биз сага адамдарды Жараткандын ызны-ыктыяры менен караңгылыктардан нурга - кудурет жана алкоо, мактоо ээси болгон Заттын жолуна алып чыгышың үчүн түшүргөн Китеп» [14:1]

Аллах Тааланын буйругуна жана өкүмүнө ылайык, Аллах Азза ва Жаллага мутлак (абсолюттук түрдө) итаат кылынат. Аллах Таала кимге итаат кылууну жана кимге итаат кылбоону, ошондой эле, кимге итаат кылуу важиб экендигин жана кимге итаат кылуу харам экендигин белгилеп берет. Ага ылайык, Аллахтан башкаларга болгон итаат мутлак эмес, чектүү жана шарттуу болот. Аллах Таала Анын пайгамбарларына итаат кылууну буйруп мындай деди:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾

«Биз кайсы пайгамбарды жиберген болсок, Жалгыз Алланын уруксаат-каалоосу менен ага моюн сунулсун, деп жибергенбиз» [4:64]

Ошондой эле, Аллах Таала Мухаммадга ﷺ итаат кылуу тууралуу мындай деген:

﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلْغُ

الْمُبِينُ﴾

«Аллага баш ийгиле, пайгамбарга моюн сунгула жана (арамдан) этият болгула! Эгер (моюн сунуудан) баш тартсаңар, билип койгула, пайгамбарыбыздын үстүндө (Биздин өкүмдөрүбүздү) ачык-айкын кылып жеткизүү гана бар» [5:92]

Дагы башка аятта бул тууралуу мындай деди:

﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا﴾

«Кимде-ким пайгамбарга моюн сунса, демек, Аллага моюн сунганы. Кимде-ким баш тартса (мунун сага зыяны жок. Анткени) Биз сени алардын үстүнө кароолчу кылып жиберген жокпуз» [4:80]

Пайгамбарыбыз Мухаммад ﷺ мусулмандарды султанга - шарый валий ул-амрга итаат кылууга буйрду. Валий ул-амр бул Аллахтын китеби жана Расуллаллахтын ﷺ сүннөтү менен башкарууга, Исламды ичкериде татбик кылууга жана аны жихад менен тышкарыга алып чыгууга мусулмандардан байъат алуучу султан. Демек, султанга итаат кылуу үчүн анда үч шарт табылышы шарт. Алар:

1. Байъат
2. Ислам менен башкаруу
3. Инъикад шарттары

Ошондой эле, шарият султанга итаат кылууну Аллахка итаат кылуу деп эсептеди. Аллах Таала айтат:

﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

«Эй момундар! Аллага моюн сунгула жана пайгамбарга, ошондой эле өзүңөрдөн болгон (мусулман) акимдерге моюн сунгула» [5:59]

Ал эми кафир султанга итаат кылууну болсо жеңил ойлуулук жана алдануу деп эсептеди. Бул тууралуу төмөнкү аятта мынай деп келет:

﴿فَأَسْتَحَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَسِيقِينَ﴾

«Ошентип, ал өз коомун (жеңил ойлуу деп эсептен) алдады эле, алар ага моюн сунушту. Чындыгында алар итаатсыз коом эле» [43:54]

Андан тышкары, Аллах Таала ата-энеге итаат кылууну Өзүнө итаат кылуунун бир бөлүгү деп эсептеди. Аллах Таала айтат:

﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدِينَ إِحْسَانًا﴾

«Аллага пенделик кылгыла жана Ага эч нерсени шерик кылбагыла! Ата-энеңерге жакшылык кылгыла» [4:36]

Аллах Таала аял кишиге күйөөсүнө итаат кылууну буйруду жана күйөөгө итаат кылууну дагы Өзүнө болгон итааттын бир бөлүгү кылды. Ибн Хиббан Абу Хурайранан رضي الله عنه риваят кылган хадисте Расуллаллах ﷺ айтты:

﴿إِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ حَمْسَهَا، وَصَامَتْ شَهْرَهَا، وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا، وَأَطَاعَتْ زَوْجَهَا، قِيلَ لَهَا:

ادْخُلِي مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتَ﴾

«Эгер аял киши беш убак намазын окуса, рамазан айында орозосун кармаса, жыныс мүчөсүн (арам иштерден) сактаса жана күйөөсүнө итаат кылса, ага бейиштин каалаган эшигинен кир деп айтылат»

Андан кийин, Аллах Таала кафирлерге жана мунафиктерге итаат кылуудан кайтарып, аны харам кылды. Аллах Таала айтат:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّبِعْ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾

«Эй пайгамбар, Алладан корккун жана каапыр, мунаафык кишилерге моюн сунбагын! Албетте Алла билүүчү жана даанышмандык ээси болгон Зат» [33:1]

﴿فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا﴾

«Демек, сен каапыр кишилерге моюн сунбагын жана (Куран) жардамында аларга каршы катуу күрөшкүн!» [25:52]

﴿وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَدْئُهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾

«Сен каапырлар менен мунаафыктарга моюн сунбагын, алардын кыйынчылыктарына көңүл бурбагын жана Аллага тобокел кылгын — таянгын! Алланын Өзү жетээрлик өкүл - сактоочу» [33:48]

Ошондой эле, Аллах Таала күнөөкөр жана бузуку адамдарга итаат кылууну дагы харам кылды. Аллах Таала айтат:

﴿فَأَصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آئِمًا أَوْ كَفُورًا﴾

«Эми сен Раббиндин өкүмүнө сабыр кылгын жана алардан (каапырлардан) бир да күнөөкөр же шүгүрсүздүк кылуучуга моюн сунбагын!» [76:24]

Андан тышкары, Аллах Таала бийликти күч менен басып алган кафир, залым, фасик жана күнөөкөр болгон султанга итаат кылууну дагы харам кылды. Бул тууралуу төмөнкү аятта мындай деп келет:

﴿وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا﴾

«Анан да Биз дилин Бизди эстөөдөн бейкапар кылып койгон, көңүл-кушун ээрчиген жана кылаар иши ысырапкерчилик болгон кимселерге моюн сунба!» [18:28]

Шарият султан, ата-эне жана аскер башчылардын арасынан жалганчыларга жана харам ишке буйругандарга итаат кылууну дагы харам кылды. Аллах Таала айтат:

﴿فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿۱﴾ وَدُّوْا لَوْ تُوذِعُونُ ﴿۲﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿۳﴾

﴿هَمَّازٍ مَّشَاءٍ بَنِيٍّ ﴿۴﴾ مِّنَ النَّحْيِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ﴾

«Демек, (эй Мухаммад сенин чыныгы пайгамбар экениңди жана Куранды) «жалган» деген кимселерге моюн сунбагың! Алар сенин (өздөрүнө) көңүлчөөктүк - келишим кылышыңды каалашат, ошондо алар да (сага) көңүлчөөктүк кылышат. (Бирок, сен алардын бул каалоолоруна моюн сунбагың!). (эй Мухаммад), дагы сен ар бир кор касамкор, ушакчы, сөз ташуучу, жакшылыкты тыюучу арамы кимсеге моюн сунбагың!» [68:8-12]

﴿وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا

تُطِعُهُمَا إِيَّكَ مَرْجِعُكُمْ فَأَبِئْتُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

«Биз инсанды ата - энесине жакшылык кылууга буюрдук (ата - эне мейли жакшы, мейли жаман болсун, мейли мусулман, мейли каапыр болсун аларга жакшылык кылуу перзентинин милдети, а бирок) эгер алар сен өзүң билбеген нерселерди (тактап айтканда жасалма «кудайларды») Мага шерик кылуу үчүн зордошсо, анда аларга моюн сунбагың!» [29:8]

﴿وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا

مَعْرُوفًا﴾

«Эгер алар (ата - энең) сени өзүң билбеген нерселерди Мага шерик кылууга зордошсо анда аларга баш ийбе! Аларга (мейли мусулман болушса да, каапыр болушса да), дүйнөдө жакшы мамиледе болгун» [31:15]

Аллах Таала Анын фарздарынан жана адамдардык акыларын берүүдөн тосуучуларга итаат кылууну дагы харам кылды. Аллах Таала айтат:

﴿كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَأَسْجُدْ وَاقْتَرِبْ﴾

«Жок! (эй Мухаммад), сен ага моюн сунбагын жана (жалгыз) Аллага сажда - ибадат кылып, (Ал Затка) жакын болгун!» [96:19]

Аллах Таала нафс каалоосуна ээрчигендерге итаат кылууну харам кылып мындай деди:

﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ﴾

«Жана билгиле, араңарда Алланын пайгамбары бар. Эгер ал көп иштерде силерге (ыйманы толук болбогон билимсиз кимселерге) моюн сунса (тактап айтканда, Алла тарабынан кабар түшүшүн күтпөстөн, силер келтирген кабарларга ишене турган болсо), албетте силер балээ - кайгыларга дуушар болор элеңер. Бирок Алла силерге (ыйманы толук, такыбаалык сыноосунан өткөн заттарга) ыйманды сүйүктүү кылды, жана аны көңүлүңөргө кооз көрсөттү, ошондой эле силерге купурду, (Алла жана пайгамбарга) моюн сунбоону, жана баш ийбестикти жаман көрсөтүп койду. Мына ушулар гана (тактап айтканда ыйман жолунда бекем кадам болуп, купур-бузукулукту жаман көргөн кишилер гана), Туура Жолго жүрүүчү заттар» [49:7]

Аллах Азза ва Жалла мүлк ээси, ааламдагы бардык нерселер Ага гана таандык. Аллах Таала асмандар менен жердин кожоюну, Ал Өзү каалаган адамга ырыскы берет жана каалаган адамдын ырыскысын тосуп коёт. Жалпы мүлк мутлак түрдө Аллахка таандык болгондон кийин, пенделердин арасынан Өзү каалаган адамга гана мүлккө ээлик кылууга уруксат берет. Андыктан, Аллахтын мүлккө ээлик кылууга уруксат берүүсү менен гана жеке мүлк, умумий (жалпы) мүлк жана мамлекеттик мүлк ахкамдары, ошондой эле, мүлккө ээлик кылуу шарттары, ээлик кылуу халал болгон жана харам болгон мүлктөрдүн ахкамдары белгиленет. Андан тышкары, мүлккө ээлик кылуунун шарый себептери жана шарый эмес болгон себептери, ошондой эле, мүлктү бөлүштүрүүнүн жана аны сарптоонун ахкамдары дагы Аллах Тааланын уруксаты менен гана белгиленет.

Жогоруда айтканыбыздай, бүткүл ааламдагы нерселер жалгыз гана Аллахка таандык. Мүлк, өкүмдарлык, бийлик, жада калса, адам жана анын акылы дагы Аллахка гана таандык. Ошондуктан, адам баласынын Аллахтын өкүмүнөн, буйрук-кайтаруусунан, итаатынан жана Анын мүлкүнөн жүз буруп кетүүсү мүмкүн эмес. Ошондой эле, Аллахтын шарияты менен башкаруучу өкүмдарды дайындоодо дагы адам баласы Аллахтын буйруктарына моюн сунуусу важиб.

Аллахтын уруксаты менен өкүмдарлыкка ээ болгон киши бул толук шарттары табылган султан. Ал султан шарый жол менен бийликке келгенден кийин гана башкарууга, буйруп-кайтарууга, шарый

ахкамдарды ишке ашырууга, жаза-чараларды тургузууга жана мүлктөрдү бөлүштүрүүгө акылуу болот. Мына ошол султандын шаръий өкүмдарлыгы ким тарабынан орнотулат? Өзү орнотобу? Же үй-бүлөсү орнотобу? Же анын уруусу, жамааты же партиясы орнотобу? Же болбосо, анын шаръий өкүмдарлыгы коомдун басымдуу бөлүгү тарабынан орнотулабы? Же душмандары тарабынанбы? Же дин өкүлдөрү тарабынанбы? Же болбосо, эл жана үмөт тарабынан орнотулабы? Аны бийликке орнотуунун, тергеп-тескеп туруунун жана бийликтен алуунун жол-жобосун ким белгилейт? Султанды бийликтен алууну важиб кылуучу себептер кайсылар? Аны бийликтен алуу укугу кимдин колунда?

Жогоруда айтканыбыздай, итаат мутлак (абсолюттук) түрдө Аллахка гана болушу шарт. Аллах биздин кимге итаат кылышыбызды жана кимге итаат кылбашыбызды белгилеп берет. Ошондой эле, бардык мүлк жалгыз Аллахка гана таандык. Ал Өзү каалаган адамга мүлккө ээлик кылууга уруксат берет. Өкүмдарлык жана бийлик дагы бир Аллахтын колунда. Ошондуктан, жердеги бийлик кимге берилишин Аллах гана баяндап берет. Аллах бийликти кимге берет жана кимге берүүдөн кайтарат? Султан болуунун шарттары жана ахкамдары кандай?

Ислам назарында, бардык эле өкүмдарлык, жетекчилик же башкаруучулук шаръий бийлик болуп эсептеле бербейт. Исламдагы бийлик шарият ахкамдары менен чектелген. Аллах Азза ва Жалла бул бийликти Ислам үмөтүнө тапшырды жана мусулмандарды ушул бийликти орнотууга буйруду. Бийликти орнотуу тууралуу сабит болгон кабарлардын көптүк түрдөгү буйрук этиштер менен келгендиги бул иштин жалпы мусулмандар үчүн милдет экендигин далилдейт. Мисалы: «байъат бергиле», «жихад кылгыла», «уурунун колун кескиле», «зынаакорду ургула» ж.б. Аллах Таала үмөт үчүн бийликке ээлик кылуу укугун Расулунуллахка ﷺ вахий аркылуу түшүргөн. Расулунуллахтан ﷺ келген далилдердин бардыгы өкүмдар - халифанын шайланышы үмөт тарабынан ишке ашырыларына жана халифа байъат аркылуу гана бийликке келерине далалат кылып турат. **Байъат** – бул үмөт менен анын өкүмдары ортосундагы тандоо жана ыраазылык келишими. Үмөт бул байъатты Аллахтын Китеби жана Расулунуллахтын ﷺ сүннөтү менен башкара турган, ошондой эле, Исламды ичкериде толук татбик кылып, тышкарыга даъват жана жихад жолу менен алып чыга турган кишиге гана берүүгө тийиш. Демек, байъаттын мааниси – үмөттүн акысы болгон бийликти үмөт атынан мамлекетти башкара турган жетекчинин колуна тапшыруу. Ошондуктан, өлкө жетекчиси бийликти байъат жолу менен гана колго алуусу зарыл. Бийликти колго алуудагы мындан башка жолдордун бардыгы харам. Эгер кимдир бирөө зомбулук, мажбурлоо, коркутуу же алдоо менен бийликти колго алса, ошондой эле, душмандардын жардамына таянуу менен же кафир колонизаторлордун

колу менен бийликке келсе, анын өкүмдарлыгы жана бийлиги шарият алдында мыйзамсыз - батыл болуп эсептелет. Андай кишиге итаат кылуу, жардам берүү, аны менен бир катарда туруу, буйруктарын ишке ашыруу, акча же курал же адамдар менен анын бийлигин колдоо, маалымат каражаттары аркылуу аны мактоо, ага арнап ырлап жазуу жана элдерге анын образын жакшы кылып көрсөтүү харам. Мындай жол менен бийликке келген кишиге каршы чыгып, анын бийлигин өзгөртүү үчүн аракет кылуу зарыл.

«Бийлик үмөттүкү» деген эжеренин далилдерине келсек, шарияттагы байъаттын далилдери ушул эрежеге далалат кылып турат. Анткени, шариятта халифаны дайындоо үмөт тарабынан ишке ашырылат жана халифа үмөттүн байъаты аркылуу гана бийликке келүүгө укуктуу болот. Халифанын үмөт тарабынан дайындалышы тууралуу байъатка тиешелүү хадистерде ачык айтылган. Убада ибн ас-Сомит رضي الله عنه айткан:

«بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي الْمُنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ»

«Биз жакшы жана жаман көргөн иштерибизде Расулдуллахка ﷺ кулак салууга жана итаат кылууга байъат бердик». (муттафакун алайхи). Жарир ибн Абдуллах رضي الله عنه айтат:

«بَايَعْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ»

«Мен Расулдуллахка ﷺ кулак салууга жана итаат кылууга байъат бердим». Абу Хурайран رضي الله عنه риваят кылынган хадисте Расулдуллах ﷺ мындай деген:

«ثَلَاثَةٌ لَا يَكْلَمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَهُمْ عَذَابُ أَلِيمٍ: رَجُلٌ عَلَى فَضْلِ مَاءٍ بِالطَّرِيقِ يَمْنَعُ مِنْهُ ابْنُ السَّبِيلِ، وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لَا يُبَايِعُهُ إِلَّا لِدُنْيَاهُ إِنْ أَعْطَاهُ مَا يُرِيدُ وَفِي لَهُ وَإِلَّا لَمْ يَفِ لَهُ، وَرَجُلٌ يُبَايِعُ رَجُلًا بِسِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ فَحَلَفَ بِاللَّهِ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا كَذَا وَكَذَا فَصَدَّقَهُ فَأَخَذَهَا وَلَمْ يُعْطَ بِهَا»

«Аллах Таала кыямат күнүндө үч түрдүү адамга сүйлөбөйт, аларды (күнөөлөрдөн) тазалабайт жана аларга аянычтуу азап болот. (Алардын биринчиси) жолдо бара жатып, өзүндө ашыкча суусу боло туруп башка мусапырга берүүдөн баш тарткан киши. (Экинчиси) имамга дүйнөсү үчүн гана байъат берген, (имам ага) каалаган нерсесин берсе гана байъатына бекем болуп, башка учурда байъатына кыянат кылган адам. (Үчүнчүсү) кечки базар учурунда «бул нерсени мен ушундай баага алганмын» деп айтып, Аллахтын наамына касам ичип, кардарды ишендирип саткан жана акыйкатта ал баага сатып албаган киши». (муттафакун алайхи).

Байъат халифа тарабынан мусулмандарга эмес, мусулмандар тарабынан халифага берилет. Мусулмандар халифага байъат беришип, аны өкүмдар кылып шайлашат. Рошид халифалардын бардыгы үмөттөн

байъат алышкан. Алар үмөттүн байъаты аркылуу гана халифа болуп шайланышкан. Халифа үмөттүн байъаты аркылуу гана бийликке келүүсү мүмкүн экендиги тууралуу итаатка жана Халифалыктын бирдигине тиешелүү хадистерде айтылган. Абдуллах ибн Амр ибн ал-Астын رضي الله عنه айтымында, ал Расулуллахтын ﷺ мындай деп айтканын уккан:

«وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةً يَدِهِ وَفَرَمَةً قَلْبِهِ فَلْيَطْعُهُ إِنْ اسْتَطَاعَ، فَإِنْ جَاءَ آخَرَ يُنَازِعُهُ،

فَاصْرُبُوا عُنُقَ الْآخَرِ»

«Кимде-ким имамга чын дилинен байъат кылып кол бере турган болсо, ага күчү жеткенче итаат кылсын. Эгер башка бирөө келип (андан бийликти) талаша турган болсо, экинчисинин башын алгыла». (Муслим риваяты). Нафиътен риваят кылынышында, Абдуллах ибн Умар رضي الله عنه Расулуллахтын ﷺ мындай деп айтканын уккан:

«مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ لِقِيَّ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ، وَمَنْ مَاتَ وَأَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ

مَاتَ مَيْتَةً جَاهِلِيَّةً»

«Кимде-ким итаат кылуудан баш тартса, кыямат күнүндө Аллахка (актанууга) эч кандай хужжаты жок абалында жолугат. Ким мойнунда байъаты болбогон абалда көз жумса жахилият өлүмүндө өлөт». (Муслим риваяты)

Ибн Аббастан رضي الله عنه риваят кылынган хадисте Расулуллах ﷺ айтты:

«مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصِرْ عَلَيْهِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ خَرَجَ مِنَ السُّلْطَانِ شَيْئًا

فَمَاتَ عَلَيْهِ إِلَّا مَاتَ مَيْتَةً جَاهِلِيَّةً»

«Кимде-ким өз амиринин бир нерсесин жактырбаса, ага сабыр кылсын. Анткени, султандан (ага итаат кылуудан) бир карыч четке чыгып, ошол абалында көз жумган адам жахилият өлүмүндө өлөт». (Муслим риваяты). Абу Хурайрадан رضي الله عنه риваят кылынган хадисте Расулуллах ﷺ айтты:

«كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الْأَنْبِيَاءُ، كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ، وَإِنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي،

وَسَيَكُونُ خُلَفَاءُ فَيَكْثُرُونَ، قَالُوا: فَمَا تَأْمُرُنَا؟ قَالَ: فُوا بِبَيْعَةِ الْأَوَّلِ فَلِأَوَّلٍ، أَعْطَوْهُمْ حَقَّهُمْ فَإِنَّ

اللَّهِ سَأَلَهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ»

«Бану Исраилди пайгамбарлар башыкарышар эле. Ар бир пайгамбар көз жумгандан кийин, артынан башка пайгамбар келер эле. Ал эми, менден кийин пайгамбар келбейт. (Менден кийин) көптөгөн халифалар болушат». Ошондо андан «(Ал күндө) бизге эмне кылууну буйруйсуз?» деп сурашканда, (Расулуллах ﷺ) айтты: «Бирчисинин гана байъатына бекем болгула. Аларга (итаат кылуу менен) акыларын бергиле. Анткени, Аллах алардан элдерди кандай башкаргандыктары тууралуу эсеп кылат».

Ушул жана башка хадистер халифанын байъат аркылуу гана бийликке келиши мүмкүн экендигине далалат кылып турат. Анткени, Аллах Таала байъат берилген кишиге итаат кылууну буйруган. Демек, халифа үммөттүн байъатын алуу менен бийликке келет жана мусулмандар ага байъат беришкендиги үчүн итаат кылуулары дагы важиб болот. Мына ушул нерсе бийлик үммөттүкү экендигин далилдеп турат. Расулунна ﷺ пайгамбар боло туруп, адамдардан байъат алган. Бирок, Расулунна ﷺ адамдардан пайгамбарлык үчүн эмес, өкүмдарлык жана бийлик үчүн байъат алган. Ошондой эле, Пайгамбар ﷺ бойго жеткен эркектерден жана аялдардан байъат алып, бойго жете элек наристелерден алган эмес.

Жыйынтыктап айтканда, халифаны мусулмандар шайлашат, ошондой эле, ага Куран жана сүннөт менен жашоо үчүн байъат беришет. Халифа болсо мына ушул байъат аркылуу гана бийликке келе алат. Мына ушул нерселер бийлик үммөттүкү экендигине жана үммөт – шаръий ахкамдарга таянган абалда – ал бийликти өзү каалаган адамга беришине далил болот. □

(Уландысы бар)

КОЛОНИЗАТОРЛОРДУН КӨЗ КАРАНДЫ КЫЛУУ ЫКМАЛАРЫНА КАРШЫ ТУРУУ ЖОЛДОРУ

Хамд Тобиб, Байт ул-Макдис

Өткөнкү макалабызда кафирлердин мусулмандар арасындагы жеке шахстарды, жамааттарды жана мамлекеттерди саясий көз карандылыкка, ошондой эле, малайлыкка мажбурлоочу ыкмалары тууралуу сөз кылган элек. Колонизаторлор бул ыкмалар аркылуу мусулман өлкөлөрүнө, алардын кен-байлыктарына жана табигый ресурстарына ээлик кылууну каалашат. Ошондой эле, мусулмандардын жерлерин, асманын жана деңиздерин өздөрүнүн аскердик күчтөрү, деңиз флоттору жана учактары үчүн база катары колдонууга умтулушат. Бул макалада болсо, Ислам үмөтүнө насаат жана багыт катарында колонизаторлордун көз каранды кылуу ыкмаларына каршы туруу жолдору, ошондой эле, аларга каршы күрөшүү тууралуу сөз кылмакчыбыз. Анткени, бүгүнкү күндө биз мусулмандар үмөт перзенттерин өз тузагына түшүрүп жаткан колонизаторлордун жийиркеничтүү пландарына жана ыкмаларына каршы айыгышкан кармаш алып баруудабыз. Колонизаторлор өздөрүнүн мындай аракеттери менен исламий өзгөртүү долбооруна жана Аллах түшүргөн дин менен өкүм жүргүзүүгө бөгөт коюуну көздөшүүдө.

Колонизаторлордун ыкмаларына каршы туруу жолдорун баян кылуудан мурда, киришүү катары, төмөнкү бир нече акыйкаттарга токтолуп өтүшүбүз зарыл:

1-Түрдүү улуттардан, диндерден, мамлекеттерден, партиялардан жана жеке шахстардан турган куфр – толугу менен Исламга душман. Алар ар дайым Исламга каршы пландарды түзүшүп, өздөрүнүн бул жийиркеничтүү максатын ишке ашыруу жолунда болгон күчүн жумшашып, түрдүү ыкмаларды жана каражаттарды колдонуп келишет. Аллах Азза ва Жалла Курандын көптөгөн аяттарында бул акыйкатты баяндап берген. Ошондой эле, Расулүллахтын ﷺ доорунан тартып, бүгүнкү күнгө чейинки көптөгөн тарыхый окуялар Аллах Тааланын мына ушул кабарын тастыктап турат. Аллах Таала айтты:

﴿إِنَّ الْكُفْرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُّبِينًا﴾

«Каапырлар силерге ачык душман болгон кишилер»

[Нисо 101]

﴿قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ﴾

«Алардын силерди жаман көрүүлөрү ооздорунан ашкере болду. Дилдериндеги душмандыктары болсо андан да чоңураак. Эгер акыл жүргүзүп көрсөңөр, силерге белгилерди ачык-айкын кылып бердик»

[3:118]

﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنفُسِهِمْ مِّنْ

بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ﴾

«Китеп ээлеринин көпчүлүгү силерди, ыймандуу болгонуңардан кийин – алардын өздөрүнө да акыйкат ачык даана болгондон кийин – көрө албастыктары себептүү каапырлыкка кайтарууну көздөйт» [2:109]

Ал эми тарыхый окуяларга келсек, каафирлердин Исламга болгон душмандыгы Расулullaхтын ﷺ доорунда, он кылымдан ашуун өкүм сүргөн Халифалык доорлорунда болуп келген жана бүгүнкү күнгө чейин уланууда. Ислам даъваты жаңыдан башталган учурдан тартып, мамлекет тикеленгенге чейин Курайш каафирлери Исламды жок кылууга аракет кылышкан. Мамлекет тикеленгенден кийин, Мадинадагы жана анын айланасындагы жөөттөр менен мушриктер Исламга каршы тынымсыз чагымдарды уюштуруп турушкан. Каафирлер нечен ирет Расулullaхты ﷺ өлтүрүүгө аракет жасашты, бирок Аллах Таала аны ﷺ адамдардын зыяндарынан коргоп койгон эле. Алар Мадинада жаңыдан курулган Ислам мамлекетин кулатуу үчүн Бадр, Ухуд, Хандак жана башка бир нече казаттарды уюштурушту. Андан кийин, фарстар менен римдиктер дагы дал ушундай аракеттерге барышты.

2-Каафирлер Исламга каршы аскерий жана фикирий согуштарда ийгиликсиздикке учурушкандан кийин, өздөрүнүн душмандыгын жашырууга, ошондой эле, Исламга жана мусулмандарга каршы күрөшүү үчүн жаңы ыкмаларды ойлоп табууга киришишти. Куфрдун Исламга каршы алып барган жаңы согуш ыкмаларынын эң коркучтуусу бул алдоо жана саясий көз каранды кылуу. Бул ыкмалар окуяларга, абалдарга жана согуштун түрүнө жараша жаңыланып турганы менен, алдоо жана саясий көз каранды кылуу ыкмасы даъваттын башталышынан – Мекке доорунан бери уланып келүүдө. Мекке мушриктери Расулullaхты түрдүү айла-амалдар аркылуу өздөрүнө оодуруп алууга, аны ﷺ алып келген жаңы фикирлеринен кайтарууга жана мал-байлык менен азгырууга аракет кылышкан. Алар Расулullaхка ﷺ мансап жана бийлик берүүнү сунушташкан. Бул тууралуу Ибн Хишам өзүнүн «Сийрат» китебинде төмөндөгүчө риваят кылат: «Бир нече Мекке төбөлдөрү Расулullaх ﷺ менен Кааба алдында жолугушуп, ага мындай деп айтышты: «Оо Мухаммад, эгер сен өзүң алып келген жаңы дин аркылуу мал-байлыкка жетүүнү, биздин арабызда кадыр-баркка ээ болууну кааласаң, биз сени өзүбүзгө кожо кылып алалы. Эгер кандайдыр бир мүлккө ээ болууну кааласаң, биз сага ошол мүлктү берели. Эгер сен көтөрүп келген фикир сага үстөмдүк кылып жаткан болсо – алар Расулullaхты ﷺ жин менен ооруп калган дешчү – биз өзүбүздөгү болгон байлыкты жумшап, сени андан даарылап, арылталы». Ошондо, Расулullaх ﷺ аларга:

«Жок, мен силерге алып келген дин менен силер айтып жаткандай, мал-байлыкка жана кадыр-баркка жетүүнү, ошондой эле, силерге башчы болууну каалабаймын. Аллах Таала мени силерге пайгамбар кылып жөнөттү, мага Китеп түшүрдү жана

силерди эскертүүгө буйруду. Мен силерге Раббимдин рисалатын жеткирдим жана насаат кылдым. Эгер мен алып келген нерсени кабыл кылсаңар, дүйнө-акыретте бактылуу болосуңар. Эгер андан баш тартсаңар, Аллах силер менен менин ортомдо өкүм кылганга чейин сабыр кыламын», - деп айтты». Арийне, Исламдын жайылуусуна бөгөт коюуга жана аны кулатууга болгон аракеттер кыямат күнгө чейин токтобой улана берет. Бул Тууралуу Аллах Таала мындай деген:

﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْتَصِفُوا وَأَصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرٍ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

«Китеп ээлеринин көпчүлүгү силерди, ыймандуу болгонуңардан кийин – алардын өздөрүнө да акыйкат ачык даана болгондон кийин – көрө албастыктары себептүү каапырлыкка кайтарууну көздөйт. Эми Алланын буйругу келгенче алардын күнөөсүнөн өткүлө жана кечиргиле! Албетте Алла баардык нерсеге кудурети жетүүчү!»[2:109]

3-Мусулман өлкөлөрүн көз каранды кылуу, мусулмандарды алдоо жана өз жолунан буруу аракеттери күчөгөндөн күчөп, Батыш өзүнүн бул максатын ишке ашыруу үчүн атайын борборлорду жана уюмдарды түздү. Кафир Батыш аталган борборлору аркылуу приоритеттерди орнотууга жана улам жаңы изилдөөлөрдү алып барууга умтулуп келет. Өзгөчө, мусулман өлкөлөрүндө саясий Исламдын жандануусунан кийин, ошондой эле, мусулмандар бул ишке көңүл бурушуп, өз өлкөлөрүн колонизатор малайлары алып келген кордук жана төмөндүк абалынан куткаруу үчүн кыймалга келишкенден кийин, Батыштын түн уйкусу бузулуп, буту күйгөн тооктой тыпырчылай баштады. Батыш капиталисттик экономикасынын, демократиясынын жана экриндигинин чыныгы жүзү ачылгандан кийин, мусулмандар Ислам фикири астына чогула башташты. Мусулмандар абалды өзгөртүү үчүн иш алып барган исламий саясий жамааттарга биригишип, өлкөлөрүндөгү Батышка малай болгон жетекчилердин беткаптарын сыйрый башташты. Айласы кеткен Батыш Ислам мамлекети деген түшүнүккө сокку уруп, аны адамдарга бурмалап түшүндүрүүгө умтула баштады. Иран, Пакистан, Түкрия жана Судан өлкөлөрүндөгү болуп жаткан иштер буга мисал болот. Ошондой эле, куфр өзүнүн көзөмөлү астында жихадий жаматтарды түзүп, алар аркылуу Исламий мамлекет түшүнүгүн каралоого киришти. Ирактагы, Шамдагы, Афганистандагы жана башка мусулман өлкөлөрүндөгү окуялар буга далил болот. Мусулман өлкөлөрүндө чыныгы Исламий мамлекет орнотулгандан кийин дагы, дин душмандары аны кулатууга жана туура жолдон адаштырууга болгон аракеттерин уланта беришет.

Булар колонизаторлордун саясий көз каранды кылуу ыкмаларына каршы туруу жолдорун баян кылуудан мурда айкындык киргизип өтүү зарыл болгон маселелер болчу. Кафир колонизаторлордун мусулмандарды саясий

жактан көз каранды кылууга жана туура жолдон адаштырууга болгон аракеттерине каршы туруунун жолдору төмөнкү иштерден турат:

1 - Түшүнүк, аң-сезим жана алысты көрө билүү:

Мусулмандар Исламды акыйда жана ахкамдар катары түшүнө билүүсү зарыл. Ислам акыйдасы – жеке шахс, жамаат, жада калса, мамлекет үчүн дагы бекем пайдубал жана коопсуздук кепилдиги. Аллах Таала, Анын Расулу ﷺ жана андан кийинки сахабалар дагы түшүнүк менен аң-сезимдин туура болушуна өзгөчө көңүл бурушкан. Аллах Субханаху ва Таала көптөгөн аяттарында мусулмандарга өздөрү кабылган маселелерди туура түшүнүү зарыл экендигин баяндаган. Аллах Таала айтат:

﴿وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الْأَمْنِ أَوْ الْخَوْفِ أَدَّاعُوا بِهِءٌ ۗ وَلَا رَدَّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ ۗ لَعَلَّهُمُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا﴾

«Качан аларга (согушка кеткен мусулман аскерлер жөнүндө) тынчтык же коркунуч (жеңиш же жеңилүү) кабары келсе, аны жайып жиберешет. Эгер (алар өздөрүнө келген кабарды ар кимге жайып жибербестен) пайгамбарга жана өздөрүнөн чыккан башчыларга жеткизишкенде, аны (мына ушул кабардын акыйкатын) билмекчи болгон кишилер ошолордон билишкен болор эле. Эгер силерге Алланын кеңдик, жоомарттыгы болбогондо, (тагыраак айтканда Алла Өз мээримдүүлүгү менен силерди ыйманда бекем кармабаганда) айрым адамдардан тышкары баарыңар шайтанды ээрчип кетээр элеңер» [4:83]

Бул аят бир топ мунафиктер тууралуу түшүрүлгөн болсо дагы, анда жалпы мусулмандар үчүн көрсөтмө бар. Тактап айтканда, бул аят жалпы мусулмандарды туура эмес чечимдерди кабыл алуудан мурун маселени туура үйрөнүп чыгууга буюрат. Анткени, каафирлер мусулмандарга каршы күрөшүү үчүн чыныгы жүздөрүн жашырышып, ар дайым эки жүздүүлүк жана алдоо менен аракеттенишет. Негизинде, бардык иштер түшүнүктүү, аң-сезимдүү адамдар аркылуу Аллахка жана Анын Расулуна ﷺ кайтарылышы зарыл.

Ошондой эле, мусулмандар ар дайым каафирлердин пландарын жана ой-максаттарын түшүнүүгө аракет кылуулары зарыл. Анткени, каафирлердин жеке шахстары дагы, жамааттары дагы Ислам үмөтүнө жакшылык каалашпайт. Аллах Таала айтат:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ﴾

«Албетте, каапыр болгон кимселер байлыктарын адамдарды Алланын жолунан тосуу үчүн иштетишет. Анан, аны сарпташат го, кийин ошол (байлыктары) өздөрүнө өкүнүч болот, кийин жеңилишет. Каапыр кимселер тозокко ташталышы үчүн топтолушат» [8:36]

Мусулмандар өздөрүнөн тышкарыдагы окуяларга, кутумдарга жана пландарга назар салышып, алырды кылдат өздөштүрүүлөрү жана түшүнүүлөрү зарыл. Курандагы «Рум» сүрөсүнүн башталышы мына ушул

нерсе тууралуу баяндаган. Тактап айтканда, «Рум» сүрөсүндө мусулмандарга алардын абдан алыс болгон окуялар тууралуу кабар берилген. Ал кезде даъват жаңыдан башталып, мусулмандар түрдүү кыйноолорго жана кордуктарга кабылып жатышкан эле. Ошентсе дагы, Ислам мусулмандарга дүйнөдөгү окуяларга назар салууну үйрөтүп, башарат берип турган. Аллах Таала айткан:

﴿الْم ۞ غَلَبَتِ الرُّومُ ۞ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ۞ فِي بَضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدٍ وَيَوْمَئِذٍ يَفِرْحُ الْمُؤْمِنُونَ ۞ بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ ۞ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ۞ وَعَدَّ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ ۞ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

«Алиф, Лам, Мим. Абдан жакын жайда Рум жеңилди. (Бирок) алар (румдуктар) бул жеңилүүлөрүнөн кийин бир нече жыл ичинде албетте жеңип чыгышат. Абалкы - акыркы бардык иш Алланын (ыктыярында). Ошол күндө момундар Алла (румдуктарды) жеңишке ээ кылгандыгы себептүү шаттанышат. (Алла) Өзү каалаган кишинин үстөм кылат. Ал кудурет жана ырайым ээси. (Бул) Алланын убадасы. Алла Өз убадасына тескерси иш кылбайт. Бирок көп адамдар билишпейт» [30:1-6]

Ошол кезде, Абу Бакр رضي الله عنه алардын жерлеринен алыста болгон окуялар туурасында каафирлер менен мелдешип коюм (ставка) түзөт. Ал رضي الله عنه өзүнүн бул иши менен мусулмандардын болуп жаткан окуяларга карата түшүнүгүн жана аң-сезимин көрсөтүүнү каалаган. Тилекке жараша, Абу Бакр رضي الله عنه ал мелдештен жеңип чыгып, каафирлерге мусулмандардын аң-сезимдүүлүгүн жана алысты көрө билишин далилдеген.

Расуллалах ﷺ бизге окуялар үстүндө ой-жүгүртүүнү, аларды идирек кылууну үйрөткөн. Ал ﷺ өзүнүн хадисинде мусулмандардын окуяларга карата позициясы кандай болушу керектигин баяндап, мындай деген:

«لَا يُلْدَعُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرِ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ»

«Момун адам бир эле уядан эки жолу чактырбайт» (Бухарий жана Муслим риваяты).

Умар رضي الله عنه мындай деп айтар эле: «Мен алдабаймын жана алдамчылар мени алдай алышпайт». Расуллалах ﷺ жана анын сахабалары вакыйлыкты туура түшүнүп аңдашар эле, ошондой эле, каафирлердин акыйкаттын мыкты өздөштүрүшөр эле. Расуллалах ﷺ Улуу Бадр казатынан алдын каафирлердин кыймыл аракеттери тууралуу кылдаттык менен маалыматтарды чогулткан. Ал ﷺ Меккеликтердин аскердик иш аракеттери тууралуу кабар алып келүү үчүн Басбас ибн Амр ал-Жуханийди жана Адий ибн Абу Загба ал-Жуханийди тыңчылыкка жөнөткөн. Ошондой эле, Расуллалах ﷺ Ахзаб казатында дагы каафирлердин чатырларынан кабар алып келүү үчүн тыңчыларды жөнөтүп жатып:

أَلَا بِرَجُلٍ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟

«Ким барып, бизге душмандар тууралуу кабар алып келсе, кыямат күнүндө Аллах аны мени менен чогуу кылат», - деп айткан. Андан кийин, бул ишке Хузайфаны رضي الله عنه дайындаган. Андан ташыкары, Расуллалах صلى الله عليه وسلم яхудийлер тууралуу кабар алып туруу жана алардын каттары окуу үчүн Зайд ибн Сабитти رضي الله عنه алардын тилин үйрөнүүгө буйруган. Бул тууралуу Зайд ибн Сабит رضي الله عنه мындай деген: «Расуллалах صلى الله عليه وسلم мага яхудийлердин тилин үйрөнүүгө буйруп мындай деди:

إِنِّي وَاللَّهِ مَا آمَنُ يَهُودَ عَلَى كِتَابِي

«Аллахка касам, мен өзүмдүн каттарымда яхудийлерге ишенбеймин». Андан кийин мен жарым айдын ичинде алардын тилин үйрөнүүгө жетиштим». (Тирмизий риваяты)

Расуллалахтын صلى الله عليه وسلم көзү өткөндөн кийин, рошид халифалар дагы Шам, Ирак, Фарс жана Куддус жерлерин фатх кылууда душмандардын кабарларын кылдат күзөтүшүп, аларга сереп салып турушар эле.

2 - Жалпы каафирлерден сак болуу, аларга итаат кылбоо, алардын эл аралык жана аймактык уюмдарына мүчө болуудан баш тартуу. Каафирлер жакшылыкка буйрушуп, жамандыктан кайтарышса дагы аларга итаат кылбоо зарыл. Ошондой эле, алар түзгөн уюмдар изгилик максаттарды көздөсө дагы, алардын жетекчилиги астындагы уюмдарга кошулуудан баш тартуу важиб. Андан тышкары, каафирлер мусулмандарга душмандык кылган өлкөлөргө каршы согуш кылып жаткан болсо дагы, аларга кошулбоо важиб. Аллах Субханаху ва Таала бул тууралуу мындай деген:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تُطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ ءُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ ءِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾

«Эй момундар, эгер Китеп берилген кишилердин кээ бир топторуна моюн сунсаңар, алар силерди ыйманга киргениңерден кийин кайра дагы каапырлыкка кайтарат» [3:100]

Мисалга алсак, Биринчи дүйнөлүк согуштан кийин, 1919-жылы Ислам мамлекетине сокку уруу максатында Улуттар Лигасы түзүлгөн. Бара-бара, Экинчи дүйнөлүк согуштан кийин, 1945-жылы аталган лига Бириккен Улуттар Уюмуна айланды. Бул сыяктуу уюмдар жакшылыкка чакырып, жамандыктан кайтарууну көздөсө дагы, аларга кошулуудан баш тартуу зарыл. Анткени, алардын айтып жаткан изги максаттарынын артында Исламга жана мусулмандарга сокку уруга багытталган жийиркеничтүү максаттар катылып турат.

Биринчи дүйнөлүк согушта Түркия кээбир Европа мамлекеттерине кошулган эле. Аталган согушта Европа мамлекеттери Түркияны өз кызыкчылыктары жолунда пайдаланышып, мусулмандардын кызыкчылыгын четке сүрүп коюшту. Натыйжада, Түркия аскердик чоң кыйроого учурап, каафирлердин кол астында калды жана бөлүнүп жарылууга дуушар болду.

Бул тууралуу Аллах Таала «Масжид уд-Дирар (Зыян жеткирүү мечити)» окуясында абдан тунук мисал келтирген. Ал окуяда, каафирлерге моюн сунган бир топ мунафиктер мусулмандарга ичтен сокку урууну максат кылышкан. Алар бул максаттарын ишке ашыруу үчүн изгилик ишти – мечит курууну көздөшкөн. Алардын бул иши сыртынан изгилик болуп көрүнгөнү менен, ичинде жамандык катылып турган эле. Алар мусулмандарга каршы согуш баштоону жана аларды кырып жок кылууну көздөп турушкан. Аллах Таала айтат:

﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٠﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لِمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّطَّهَرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾

«Дагы ушундай адамдар да бар. Алар (момундарга) зыян келтирүү, каапырдыкты күчөтүү жана момундар ортосун бөлүп-жаруу, ошондой эле, илгери Алла жана Анын пайгамбарына каршы согушкан (бир) адамга көз тутуу үчүн мечит куруп алышкан. Дагы: «Биз жалаң жакимылыкты гана каалаган элек», деп ант да ичишет. Алла алардын күдүк-күмөнсүз жалганчылар (экендигине) күбөлүк берет. (Эй Мухаммад) эч качан ал мечитте намазга турбагын! Биринчи күндөн тартып такыбаалык негизинде курулган мечит бар, сенин ошондо турууң ылайык. Анда тазалыкты сүйө турган адамдар бар. Алла болсо өздөрүн ар дайым таза тутуучу заттарды сүйөт» [9:107-108]

3 - Каафирлердин мусулман өлкөлөрүнө бийлигин жайылтуусуна каршы туруу. Каафирлердин материалдык, аскердик жана коопсуздукту камсыздоо сыяктуу жардамдарынан баш тартуу зарыл. Алардын берип жаткан жардамдары сыртынан жакшылыкка окшоп көрүнгөнү менен, ичинде жамандык, куулук жана Исламга каршы согуш катылып турат. Аллах Таала каафирлердин мусулман өлкөлөрүнө берген ар бир тыйыны Исламга жана мусулмандарга сокку уруу үчүн берилерин баяндап мындай деген:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيُضِدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ﴾

«Албетте, каапыр болгон кимселер байлыктарын адамдарды Алланын жолунан тосуу үчүн иштетишет. Анан, аны сарпташат го, кийин ошол (байлыктары) өздөрүнө өкүнүч болот, кийин жеңилишет. Каапыр кимселер тозокко ташталышы үчүн топтолушат» [8:36]

Расуллаллах ﷺ Аллах Таалага мындай деп дуа кылар эле:

﴿اللَّهُمَّ، لَا تَجْعَلْ لِفَاجِرٍ وَلَا لِفَاسِقٍ عِنْدِي يَدًا وَلَا نِعْمَةً، فَإِنِّي وَجَدْتُ فِيهَا أَوْحِيَتَهُ إِلَيَّ﴾ «لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ»

«Оо Аллахым, мага бузукунун же фасиктин жардамы тийишинен Өзүң сакта. Сенин мага вахий кылган нерселеринден ушуну таптым: «Аллага жана Акырет Күнүнө ыйман келтире турган коомдун Алла жана Анын пайгамбары сызган сызыктан чыккан кимселер менен достошуп жатышкандарын таппайсың». (Ибн Мардавайх риваяты).

Каафирлерден карыздарды жана жардамдарды алуу бизди аларга итаат кылууга, алардын шарттарына көнүүгө мажбур кылып коёт. Аллах Субханаху ва Таала каафирлерге итаат кылуудан жана алардын биздин үстүбүздөн бийликке ээ болуусунан кайтарып мындай деген:

﴿وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا﴾

«Алла эч качан каапырлар үчүн момундар үстүнөн жеңип чыгышына жол бербейт» [4:141]

4 - Каафирлердин исламий жамааттарды бийликке аралашууга үндөөсүнө каршы туруу. Исламий жамааттар учурдагы бийликке аралаша турган болушса, андагы бузукулуктардын мүчөсүнө айланышат жана аларды коргоого аргасыз болушат. Бул саясий көз карандылыктын эң кооптуу түрү. Акыйкатта, мусулмандар үчүн каафирлерге итаат кылуу жана алар мусулман өлкөлөрүндө орноткон бийликтерге аралашуу мүмкүн эмес. Аллах Таала бул туурасында мындай деген:

﴿وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ﴾

«Зулумдук жолун туткан адамдарга берилип кетпегиле (ээрчибегиле). Антпесе силерге тозок оту жетет. Силер үчүн Алладан өзгө бир да дос жок. Кийин (тагыраак айтканда заалимдерди ээрчип кетсеңер) силерге жардам берилбейт» [11:113]

Мисалга алсак, каафирлер Мисир козголоңун бурмалоодо жана аны максатынан буруп жиберүүдө «Ихван ул-Муслимин» жамаатын бийликке аралашууга көндүрүү аркылуу болуп көрбөгөндөй ийгиликке жетишти. Ихван ул-Муслимин жетекчилери өздөрүнүн үлкөн торго малынып калышканын байкабай дагы калышты. Ошондой эле, Тунисте дагы «ан-Нахда» кыймылын бийликке алып келүү менен бузукулукту жоюуну жана өзгөртүүнү максат кылган улуу козголоңду максатынан буруп жибершти. Натыйжада, «ан-Нахда» кыймылы бузукулукту жоюунун ордуна, анын бир бөлүгүнө айланды. Каафирлер «эркиндик» жана «ахлакты жайылтуу» шылтоолору астында өздөрүнүн бузук түзүмүн сактап калышты.

5 - Мусулмандарга Ислам мамлекетинин акыйкатын туура түшүндүрүп берүү. Жалпы мусулмандарда, саясий чөйрөдөгү адамдарда, күч жана таасир ээлеринде Ислам мамлекетинин акыйкаты тууралуу эң туура түшүнүктөрдү пайда кылуу зарыл. Анткени жогоруда айтканыбыздай, колонизаторлор мусулмандарды адаштырууга жана аларды тунук максатынан чалгытууга урунуп келишүүдө. Алар «Ислам мамлекети» деген түшүнүктү бурмалашып, Судан, Пакистан жана Түркия

сыяктуу өлкөлөрдү Ислам мамлекети катары таанытууга аракет кылышууда. Ошондой эле, кээбир куралдуу уюмдарды дагы Ислам мамлекети катары көрсөтүүгө урунушууда. ИШИМ (Ирак жана Шамдагы Ислам Мамлекети) уюмунун окуясы буга ачык мисал боло алат. Шариятты татбик кылуудагы тадаруж (бир-бирден татбик кылуу) түшүнүгү дагы ушул жаатка кирет. Андан тышкары, кээбир аалым сөрөйлөрдүн «Ислам мамлекети жалгыз болушу керектиги тууралуу бир дагы шарый кабар келген эмес. Бул өкүм Ислам тарыхында бир да жолу татбик кылынган эмес. Түрдүү аймактарда түрдүү исламий мамлекеттер боло берет» деген сөздөрү дагы Ислам мамлекети тууралуу түшүнүктүн бурмалануусуна алып келет. Ошондуктан, мусулмандар алданып калбашы үчүн, ошондой эле, саясий жана фикирий чалгытууларга жеңил олжо болбоштугу үчүн бул маселени абдан кылдат түшүндүрүү важиб.

6 - Мусулмандарга өтмүштү эске салуу аркылуу алардын жүрөктөрүндөгү үмүттү үзгүлтүксүз жандандырып туруу. Ислам үммөтү каафирлердин айла-амалдары алдында тизелеп калбоосу жана алардын соккуларына каршы бекем туруусу үчүн ар дайым Куран аяттары жана Расуллаллахтын ﷺ хадистери менен үммөткө дем берип туруу зарыл. Үммөткө Аллах Тааланын төмөнкү аятын эстетмекчибиз. Анда Аллах Таала исламий үммөттү мындай деп сифаттаган:

﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ ءَامَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِمَّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ﴾

«(Эй Мухаммаддын үммөтү), силер адамдар үчүн чыгарылган үммөттөрдүн эң жакшысы болдуңар. Анткени силер жакшы иштерге буюрасыңар, жаман иштерден кайтарасыңар жана Аллага ыйман келтиресиңер. Эгер Китеп берилгендер да ыйман келтиришкенде өздөрү үчүн жакшы болор эле. Алардан момундары да бар жана (бирок) алардын көбү баш ийбес кимселер» [3:110]

Сүйүктүү пайгамбарыбыз Мухаммад Мустафа ﷺ мындай деген:

«بَشِّرْ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِالسَّنَاءِ وَالرَّفْعَةِ، وَالِدِّينِ وَالنَّصْرِ وَالْتَّمَكِينِ فِي الْأَرْضِ، فَمَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ عَمَلِ الْآخِرَةِ

لِلدُّنْيَا لَمْ يَكُنْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ نَصِيبٌ»

«Бул үммөттү (акыреттеги) улуулук жана бийиктик менен сүйүнчүлө, ошондой эле, жер бетиндеги дин, нусрат жана күч-кубат менен сүйүнчүлө. Кимде-ким акырет ишин дүйөлүк пайдага жетүү үчүн аткара турган болсо, ал үчүн акыретте эч кандай үлүш болбойт». (Имам Ахмад риваят)

Ошондой эле, Ислам үммөтүнө жердин чыгышы менен батышы жана Рим фатх кылынышы тууралуу сүйүнчү кабарды айтмакчыбыз. Расуллаллах ﷺ бул тууралуу мындай деген:

«إِنَّ اللَّهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا، وَأُعْطِيَتْ الْكَنْزَيْنِ الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ»

«Аллах Таала мага бүтүндөй жер бетин көрсөттү жана мен анын чыгышы менен батышын көрдүм. Акыйкатта, мага көрсөтүлгөн жерлердин бардыгы менин үмөтүмө таандык болот. Андан кийин, мага кызыл жана ак болгон эки казына берилди». (Муслим риваяты)

Расуллалах ﷺ Римдин жана Константинополдун фатх кылынышы тууралуу башарат кылган. Риваяттарга ылайык, Абдуллах ибн Амр ибн ал-Астан «Кайсы шаар биринчи болуп фатх кылынат, Константинополбу же Римби?» деп сурашканда, ал мөөрлөнгөн сандыкчаны алып келүүнү буйруду. Андан кийин ал сандыкчадан бир баракты алып чыгып, бир тиктеп алды да: «Биз Расуллалахтын ﷺ алдында болгон кезибизде анын айткандарын жазып алат элек. Бир күнү андан «Кайсы шаар биринчи болуп фатх кылынат, Константинополбу же Римби?» деп сурашканда, Расуллалах ﷺ: «Ираклийдин шаары биринчи болуп фатх кылынат» - деп Константинополду назарда тутуп айткан». (Имам Ахмад риваяты).

Исламий үмөт ушул күнгө чейин түрдүү чабуулдарга кабылды жана кабылып келүүдө. Каафирлер бул чабуулдар аркылуу үмөттүн үмүтүн жана жандуулугун сындырууга, ошондой эле, аны улуу максатын көздөй аракеттенүүдөн тосуга умтулушууда. Каафирлер мусулмандарга каршы канчалаган каргашалуу кыргындарды уюштурушту. Алардын максаты үмөттү үмүтсүздүккө батыруу, өзүнүн пландарына моюн сундуруу жана мусулмандар үстүнөн кабыл алган чечимдерине ыраазы кылуу. Батыш 1967-жылдагы яхудийлерге каршы 6 күндүк согушта араб өлкөлөрүн жеңилүүгө дуушар кылуу менен исламий үмөттүн кайратын сындырууга аракет кылды. Ошондой эле, Ирактагы жана Афганистандагы согуштар аркылуу дагы мусулмандардын рухун түшүрүүгө аракет кылды. Бүгүнкү күндө болсо, Афганистандагы жеңишке жеткен мужахиддерди каафирлер орноткон эл аралык мыйзамдарга жана БУУнун шарттарына көндүрүү аркылуу үмөттү басынтууга аракет кылып жатат. Алардын бул аракети дагы ийгиликсиздикке учурайт, ин шаа Аллах. Үмөттүн рухун көтөрүү жана үмүтүн жандандыруу каафир колонизаторлордун пландарын ачып берүү менен ишке ашат. Үмөткө бул жеңилүүлөрдүн себеби ихластуу момундар эмес, ыплас каафир колонизаторлор экендигин, ошондой эле, бул чыныгы жеңилүү эмес, каафирлердин жана алардын малайларынын колу менен түзүлгөн пландардын натыйжасы экендигин ачып берүү зарыл.

7 - Үмөткө жамаыйй аракеттенүүнүн зарылдыгын түшүндүрүү. Ислам үмөтүнө колонизаторлордун малайлары жана бийликке моюн сунган партиялар астына эмес, үмөт арасынан чыккан ихластуу жетекчилердин астына биригүү зарыл экендигин түшүндүрүү кажет. Үмөт арасынан чыккан ихластуу жетекчилер – өзгөртүү

долбоорун чынчылдык, калыстык жана кылдаттык менен көтөрүп чыккан, Батыштан жана анын жийиркеничтүү саясатынан эч нерсени кабыл кылбаган, бурмалоодон жана чалгытуудан алыс болгон жетекчилер. Мына ошолор менен биргеликте, жамаый аракеттенүү зарыл. Бул орунда мусулмандарга Расуллаллахтын ﷺ төмөнкү хадисин эстетип өтмөкчүбүз:

«مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِي قَرْيَةٍ وَلَا بَدْوٍ وَلَا تُنْقَامُ فِيهِمُ الصَّلَاةُ إِلَّا قَدْ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ، فَعَلَيْكُمْ

بِالْجَمَاعَةِ، فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الذَّنْبَ الْقَاصِيَةَ»

«Эгер үч адам айыл жеринде же чөлдө калышып, (өз өзүнчө) намаз окуша турган болсо, аларга сөзсүз түрдө шайтан үстөмдүк кылат. Ошондуктан, жамаат болгула. Акыйкатта, бөлүнгөндү бөрү жейт». (Имам ан-Насайи риваяты).

Ошондой эле, Аллах Таала ар дайым жамаат менен чогуу экендигин дагы эстетип өтмөкчүбүз.

Мусулмандар өз ара иштеринде динди жана шариятты өкүмдар кылуулары важиб. Анткени, Расуллаллах ﷺ минтип айткан:

«إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا إِنْ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ فَلَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا، كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّ»

«Мен силерге эки нерсени калтырдым, эгер аларды бекем кармансаңар эч качан адашпайсыңар. Алар: Аллахтын Китеби жана Расулунун сүннөтү». (Хаким риваяты)

Мына ушул нерселер каафирлердин көз каранды кылуу жана саясий Исламды басынтуу ыкмаларына каршы туруунун жолдору. Ошондой эле, колонизаторлордун үмөт байлыктарын талап-тоноо жана өздөрүнө караштуу болгон базарларды түзүү аркылуу мусулман өлкөлөрүн өздөрүнүн экономикасын колдоо үчүн эгин талаасы катары пайдалануу ыкмаларына бөгөт коюунун жолдору мына ушулар.

Сөз соңунда айтарыбыз: Исламий үмөт – Куран үмөтү. Куран өзүнүн бардык аяттарында бизди каафирлерден жана куфрдан сак болууга буйруган. Куран Каафирлердин тарыхын жана алардын Адамдан ﷺ баштап сүйүктүү пайгамбарыбыз Мухаммад Мустафанын ﷺ дооруна чейинки бардык пайгамбарларга каршы жасаган иштерин баяндап берген. Бул үмөт – жихаддын, шахиддиктин, жигердүүлүктүн, берешендүүлүктүн жана бузукулукка каршы туруунун үмөтү. Бул үмөткө – каафирлер каалашпаса дагы – бүтүндөй жер бетиндеги диндер жана үмөттөр үстүнөн жеңиш убада кылынган. Бул үмөткө жердин чыгышы менен батышы, жада калса, Европанын жүрөгү болгон Рим фатх кылынышы тууралуу убада берилген.

Аллах Тааладан бул үмөткө колонизаторлорго, алардын малайларына, алардын ашкере согуштарына, көз каранды кылуу сыяктуу куулуктарына каршы турууда бекем күч-кубат жана кайрат беришин сурап дуа кылабыз. Аллах Тааладан жалпы мусулмандарды тез күндө тикелене турган пайгамбарлык минхажындагы рошид Халифалыктын көлөкөсү астында бириктирүүсүн сурап калабыз. Аллахумма аамиин! □

КАПИТАЛИЗМ ИЛИМИЙ ТЕОРИЯЛАРДЫ ӨЗ КЫЗЫКЧЫЛЫКТАРЫ ЖОЛУНДА ПАЙДАЛАНЫП КЕЛҮҮДӨ

Доктор Айман Салах, Фалестин

Сөз башында, илимий теориялардын вакыйлыгы, аларды бурмалоо жана капиталисттик максаттарда колдонуу мүмкүнчүлүктөрү тууралуу баяндап өтүшүбүз зарыл. Мына ушул нерселерден кийин, капиталисттердин илимий теорияларды өз максаттары жолунда пайдаланып жатышкан орундары тууралуу сөз кылабыз.

Илимий теориялар – илимий методдор жардамындагы изилдөөлөр жана фикирлөөлөр аркылуу жетиле турган тыянактар. Илимий фикирлөө сезиле турган материалдык вакыйлыктар үстүндөгү эксперименттерге чектелет. Тактап айтканда, илимий фикирлөө вакыйлыкты сезүү органдары аркылуу өздөштүрүү жана аны мурунку маалыматка байлоо сыяктуу аклий тарыйкаттын негизинде алып барылат. Мунун өзгөчөлүгү вакыйлыкты өздөштүрүү бул илимий эксперименттер жана байкоолор болсо, мурунку маалымат дал ушул тарыйкат менен жетилген билимдердин жыйындысы. Илимий теориялар көбүнчө күмөндүү тыянактар болуп эсептелет жана аларда катыйлик (кескиндик) болушу шарт кылынбайт. Илимий методдор туура маалыматтарды гана иштеп чыгарат деп ойлоо катачылык. Анткени, көптөгөн илимий теориялар убакыттын өтүшү менен ката болуп чыгат. Ошондуктан, бири-бирине карама-каршы келген илимий теорияларды көрүүгө болот. Кээде вакыйлыкты үйрөнүү жана аны баяндоо түрдүү көз караштарды келтирип чыгарат. Ага жараша, илимий теорияларда талаш-тартыштар жана карама-каршылыктар пайда болот. Илимий байкоолор жана эксперименттер аркылуу жетилген ар бир илимий көз караш – илимий теория болуп саналат. Ошондуктан, илимий метод аркылуу жетилген тыянактарга негизделип кабыл алынган саясий чечимдер катага жүз тутушу толук ыктымал. Саясий чечимдер негизделген илимий тыянактардын каталыгы билинген учурда, ал чечимдердин дагы ката экендиги анык болот.

Капиталисттердин материалдык кызыкчылыктарды гана көздөрү эч кимге сыр эмес. Алар үчүн пайда биринчи орунда турат. Ошондуктан, алардын назарында инсаний жана ахлакий кыйматтар эч кандай мааниге ээ эмес. Капиталисттик долбоорлордун көпчүлүгү адамзат үчүн ачык зыян экендигин куралданбаган көз менен да көрүүгө болот. Ошондуктан, аларды илимий теорияларды өз кызыкчылыктары үчүн бурмалоодон дагы эч нерсе тосо албайт. Капиталисттик мамлекеттер өз саясатын өлкөдөгү капиталисттик ишканалардын кызыкчылыктарын коргоого багытташат.

Бул жаатта, аталган ишканалардын ишмердүүлүгүн жеңилдетүү үчүн өлкө ичинде керектүү мыйзамдарды жана долбоорлорду кабыл алышат, эл аралык мыйзамдарды орнотушат, ошондой эле, эл аралык мамилелерди жана келишимдерди дагы ушул максатка ылайык ишке ашырат. Мындай аракеттер – көпчүлүк учурларда – илимий тыянактарга негизделүүнү талап кылат, ошондуктан, капиталисттер илимий теорияларды бурмалоого жана өз кызыкчылыктары жолунда пайдаланууга кол урушат. Капиталисттик колонизатор өлкөлөр өздөрүнүн саясий кызыкчылыктарын ишке ашыруу үчүн эл аралык уюмдарды пайдаланышкандай эле, ааламдагы илимий чөйрөлөргө үстөмдүк кылган бир нече дүйнөлүк илимий уюмдарды жана борборлорду дагы өз кызыкчылыктары жолунда пайдаланып келишет.

Капитализмдин илимий теорияларды өз кызыкчылыктары жолунда пайдалануу ыкмалары:

1 - Кээбир теорияларды жана божомолдорду илимий акыйкаттар катары колдонуу.

Жогоруда айтканыбыздай, илимий теориялар катый эмес. Алардын көпчүлүгү күмөндүү жана кээде негизсиз адаштыруу болуп саналат. Ошого карабастан, бул теориялар капиталисттик кызыкчылыктарга кызмат кылуусу мүмкүн болгондуктан, кээде көтөрмөлөнүп, илимий акыйкаттар катары колдонулуп келет. Капиталисттер кээбир теорияларды илимий акыйкат катары таанышып, аларды илимий коомчулуктун басымдуу бөлүгү колдоп жаткандыгы тууралуу негизсиз жомокторду ойлоп табышат. Ошону менен бирге, алар кабыл алган фикирлерге кошулбагандарды жана каршы чыккандарды «илимий террорчулукта» айыпташат. Мисалга алсак, кээбир өлкөлөр глобалдык жылуулук жана климаттык өзгөрүү теорияларын илимий акыйкат катары кабыл алышып, алардын келип чыгуусун адамзаттын ишмердүүлүгүнө байланыштыруу аркылуу өздөрүнүн саясий жана экономикалык кызыкчылыктарын ишке ашырууга аракет кылышууда. Бул тууралуу алдыда кененирээк баяндап өтөбүз. Ошондой эле, капиталисттер фармацевтикалык компанияларга мүмкүнчүлүк жаратуу үчүн кээбир оорулардын коркунучтарын чектен ашыра баалашып, элдердин аң-сезимин манипуляциялап келишүүдө.

2 - Илимий маселелерди дүйнөлүк саясий көйгөйлөргө айландыруу.

Энергетика, климат, глобалдык жылуулук, биологиялык ар түрдүүлүк жана тамак-аш көйгөйлөрү илимий маселелер болуп, алардын акыйкатын илимий изилдөөлөр аркылуу аныктоого болот. Бирок, держава мамлекеттер бул маселелерди жер планетасына коркунуч жаратуучу дүйнөлүк көйгөйлөр катары кабыл алышып, эгер бул көйгөйлөр дүйнөлүк деңгээлде чечилбей турган болсо, үлкөн трагедияларга алып барарын айтышууда. Алар аталган көйгөйлөрдүн ар бирине чечимдерди белгилешип, бул чечимдерди ишке ашыруу үчүн эл аралык

конференцияларды уюштурушту жана келишимдерди түзүштү, ошондой эле, дүйнөнүн бардык мамлекеттеринен аталган келишимдерге кол коюуну талап кылышты. Алар түзгөн келишимдерге ылайык, ар бир мамлекет өндүрүш, айыл чарба жана шаарларды өнүктүрүү сыяктуу ички саясий маселелерин аталган келишимдерге ылайык жүргүзүүгө милдеттендирилет. Ал келишимдер арасында дүйнө мамлекеттеринин биринде аталган келишимдер ишке ашырылбаган учурда тышкы мамлекеттердин өлкөнүн ички иштерине кийлигишүүсүнө жол ачып берүүчү пункттар бар. Ошондой эле, «дүйнөлүк деңгээлдеги биологиялык ар түрдүүлүктү сактап калуу» маселесине тиешелүү келишимдердин арасында мамлекеттердин кен байлыктарын талап-тоноого мүмкүнчүлүк берүүчү пункттар бар.

Маселени дагы да жакшыраак түшүндүрүү үчүн глобалдык жылуулук жана климаттык өзгөрүү теорияларына кененирээк токтолуп өтөбүз. Акыйкатта, аталган теориялар илимий болгондуктан, алардын тууралыгын эксперименталдык илим аркылуу катый түрдө тастыктоо мүмкүн эмес. Бул теорияларга каршы келген илимий изилдөөлөрдүн көптүгүнө карабай, Бириккен Улуттар Уюму аларды дүйнөлүк көйгөйлөр катары кабыл алды. Анын алкагында, 1997-жылы БУУ айлана-чөйрөнү коргоо боюнча «Киот протоколун» кабыл алды жана 2015-жылы «Париж келишимин» түздү. Бул кадамдар климаттык өзгөрүү көйгөйүн чечүү максатында ишке ашырылды. Аталган келишимдер дерважа өлкөлөр менен капиталисттик компаниялардын саясий жана экономикалык кызыкчылыктарына кызмат кылат. Бир тараптан, алар держава мамлекеттердин башка өлкөлөрдүн ички өндүрүштүк саясаттарына кийлигишүүсүнө шарт түзөт. Башка тараптан, аталган келишимдер энергиянын эң негизги, казылып алынуучу отун булактарына таянуунун ордуна, күн панелдери, шамал тегирмендери жана биоотун сыяктуу жаңыланып туруучу булактарына таянууну талап кылат. Бул болсо жаңыланып туруучу энергия булактарын иштеп чыгуучу капиталисттик компаниялардын кызыкчылыктарына кызмат кылат.

3 - Илимий терминдерге чоюлчаак аныктамаларды орнотуу жана аларды каалагандай пайдалануу. Бул маселени жакшыраак түшүндүрүү үчүн «туруктуу өнүгүү» термини тууралуу сөз кылабыз. «Туруктуу өнүгүү» кылдат өздөштүрүлгөн түшүнүкпү? Аны негиз катары колдонууга болобу?

«Туруктуу өнүгүү» термини дүйнөлүк майданда ХХ кылымдын 80-жылдарынын аяк чениндеринде пайда болду. Андан кийин, глобалдашуу, хазараттар кагылышуусу, модернизация, постмодернизм, адамзат өнүгүүсү, геномика, информатика жана башка ушул сыяктуу саясий жана хазарий терминдердин катарында, кең көлөмдө колдонула баштады.

1989-жылы БУУнун Азык-түлүк жана айыл-чарба уюму «туруктуу өнүгүү» терминине төмөнкүдөй аныктама берген: «Туруктуу өнүгүү – учурдагы жана келелектеги адамзат муктаждыктарын туруктуу канааттандырууну камсыздоо үчүн илимий-техникалык жана институционалдык өзгөртүүлөр аркылуу табигый ресурстарды көзөмөлгө алуу жана сактоо. Айыл, токой жана деңиз чарбасындагы туруктуу өнүгүү концепциясы жерди, сууну жана генетикалык ресурстарды коргоп, айлана-чөйрөгө зыян жеткирбейт. Ошондой эле, ал техникалык – экономикалык жааттарда бири-бирине шайкеш келет жана социалдык жаатта кабылданат».

Акыйкатта, бул аныктама куру ураандарга окшоп кетет. Анткени, анда тактык жана илимий-аналитикалык кылдаттык жок. Ага карабастан, БУУ «туруктуу өнүгүү» планына киришип, 2015-жылы «Туруктуу өнүгүү максаттарын (ТӨМ)», башка аталышында «Глобалдык максаттарды» бекитти. Ошондой эле, БУУ «Өнүгүү программасын» дүйнөнүн 170 мамлекетинде ишке түшүрдү. Иш жүзүндө, «туруктуу өнүгүү» программасы саясий жетекчилердин жана таасирлүү капиталисттердин кызыкчылыктарына жараша өзгөрө баштады. Төмөндө буга бир нече мисалдарды келтирип өтөбүз:

Айыл чарбадагы туруктуу өнүгүү саясаты:

Азыркы айыл чарба азык-түлүккө болгон суроо-талаптын өсүшү себептүү, аларды канааттандыруу үчүн өсүмдүктөрдүн жогорку түшүмдүү сортторун колдонууга муктаж болууда. Бул үчүн кээбир өсүмдүктөр табигый кыйыштыруу жолу менен алынса, кээбирлери гендик модификациялоо аркылуу алынууда. Бул болсо айлана-чөйрө үчүн туруктуу процесс болуп эсептелбейт. Анткени, бул үчүн ири көлөмдөгү суу жана химиялык заттар керектелет. Өз кезегинде, мындай керектөөлөр айлана-чөйрөгө жана биологиялык ар түрдүүлүккө үлкөн зыянын тийгизет. Ошондой эле, көптөгөн окумуштуулар пестициддерди колдонуу жана гендик модификациялоо аркылуу аргындаштырылган сорттогу өсүмдүктөрдүн курамы бузулуусу жана азыктык баалуулуктарынын төмөндөөсү адамдардын ден-соолугуна терс таасирин тийгизери тууралуу эскертип келишет. Андан тышкары, аргындаштыруу процесси айыл чарба саясаты жаатынан дагы туруктуу болуп эсептелбейт. Анткени, бул процесс өсүмдүктөрдүн тиешелүү сортторун жана химиялык азыктандыруучу заттарды иштеп чыгууга кадыр болбогон майда мамлекеттерди айыл чарба жаатында ар кандай сорттордун үрөндөрүн жана тиешелүү пестициддерди өндүрүүчү чет элдик капиталисттик компанияларга көз каранды кылып коёт. Ага карабастан, экономикалык көйгөйгө жана анын чечимине болгон капиталисттик көз караштан келип чыгып, мындай процесс «адамдарды азык-түлүк менен камсыздоо үчүн эң

туура чечим» катары кабыл алынып, иш жүзүндө колдонулуп келүүдө. Бул болсо жогорку түшүмдүү сорттогу өсүмдүктөрдү жана тиешелүү химиялык заттарды өндүрүүчү капиталисттик компанияларга үлкөн мүмкүнчүлүктөрдү жаратып берүүдө.

Кагазды өндүрүүдөгү жана колдонуудагы туруктуу өнүгүү:

Буга чейин, кагаз таштандыларды жок кылуунун салттуу жолу өрттөө болуп келген эле. Бирок, бүгүнкү күндө бул процесс туруктуулук саясатына тескери келет деп табылды. Анткени, мындай процесс абада көмүркычкыл газынын көбөйүшүнө алып келет жана кагазды баштапкы материалдардан иштеп чыгуу зарылчылыгын жаратат. Кагаздар өсүмдүк целлюлозунан алынгандыктан, жогоруда аталган процесс анын табигый өндүрүш булагынын азаюусуна алып келет. Туруктуу өнүгүү программасына ылайык, бул көйгөйдү чечүүнүн жолу катары кагазды кайра иштетүү аркылуу колдонуу сунушталууда. Бирок кагазды кайра иштетүү процесси кагаздарды түрдүү жерлерден чогултууну талап кылат. Бул үчүн көптөгөн жүк ташуучу унаалар жана кагаз чогултуучу техникалар колдонулат. Бул процесстерди жүргүзүүдө дагы көптөгөн энергия сарпталат жана көмүркычкыл газынын көбөйүшү менен аба булганат. Ошондой эле, иштетилген кагаздарды тазалоо жана кайра иштетүү үчүн ири көлөмдөгү химиялык заттар жана энергия сарпталат. Натыйжада, баштапкы абалынан алда канча төмөн сапаттагы кагаз иштелип чыгат. Бул иштер кайталанган сайын, аба жана айлан-чөйрө булганып бара берет. Демек, кагаз иштеп чыгуудагы бул эки жолдун кайсы бири туруктуу өнүгүү программасына туура келет?

Кээ бир азык-түлүк түшүмдөрүнөн биоотун өндүрүүдөгү туруктуу өнүгүү:

Капиталисттердин туруктуу өнүгүү теориясын иш жүзүндө өз кызыкчылыктары жолунда пайдаланып жатышкандыгына дагы бир мисал – кээбир азык-түлүк түшүмдөрүнөн биоотун өндүрүү тажрыйбасы. Акыйкатта, азык-түлүк түшүмдөрүнөн биоотун өндүрүү дүйнөдөгү азык-түлүк жетишсиздиги көйгөйүн келтирип чыгарат. Бразилиялык кээбир окумуштуулар биоотун өндүрүү үчүн жүгөрү менен кант камышын колдонуу айлана-чөйрөгө, азык-түлүк коопсуздугуна жана топурактын карбонациясына зыяндуу таасир тийгизерин, ошондой эле, бул иш туруктуу өнүгүү принцибине тескери келерин айтып чыгышты. Алардын айтымында, Бразилия жүгөрүсү байлардын унааларына отун болгондон көрө, Латын Америкадагы жана Африкадагы жакырлардын курсагына азык болгону артык. Ага карабастан, капиталисттик саясатчылар жана БУУ жүгөрүнү биоотун өндүрүүгө сарптоо туруктуу өнүгүү саясатына ылайыктуураак деп эсептешүүдө.

4 - Стандарттарды жана спецификацияларды каалагандай калчоо:

Бул маселеге айкындык киргизүү үчүн, төмөндө кээбир стандарттарды жана спецификацияларды мисал кылып келтиребиз:

Ден-соолук жана оору стандарттары:

Медицина тармагында ден-соолугу чың адамдын стандарттары бекитилген. Бул стандарттар адам организмдеги көптөгөн өзгөрмөлөрдүн көрсөткүчтөрүнө таянат. Мисалы: кан клеткаларынын саны жана түрлөрү, кан басымы, мүнөтүнө жүрөк кагышынын саны, кандагы гормондордун концентрациясы, кандагы канттын концентрациясы, холестериндин концентрациясы, липиддердин жана заара кислотасынын концентрациясы жана башкалар. Адамдын ден-соолугун аныктоодо бул көрсөткүчтөрдүн эң төмөнкү жана жогорку чектери болот. Илимий теорияга ылайык, бул көрсөткүчтөрдүн кайсы биринде табигый чегинен өзгөрүү жүз бере турган болсо, ал белгилүү бир оорунун белгиси болуп эсептелет. Бирок, вакыйлыкта мындай өзгөрүү жүз берген адамдардын бардыгы эле оорулуу боло беришпейт. Анткени, теорияда көптөгөн дени соо адамдардын орточо көрсөткүчтөрү гана бекитилген. Акыйкатта, кээбир адамдардын көрсөткүчтөрү табигый чегинен ашып кетсе дагы, алар ден-соолугу чың бойдон жашап келишүүдө. Ошондой эле, бул көрсөткүчтөр айлана-чөйрөнүн жана психологиялык абалдын таасиринен улам убактылуу өзгөрүшү дагы мүмкүн. Арийне, капиталисттик компаниялар бул көрсөткүчтөрдүн табигый чегин абдан тар эсептөөгө басым жасап келишет. Мындай тажрыйба, өзгөчө өнөкөт ооруларда жана туруктуу медициналык көзөмөлдү талап кылган ооруларда көп кездешет.

Мисалы, кант диабетти:

Кант диабетти менен ооруган адамга диагноз коюу жана оорунун масштабын аныктоо үчүн бир нече тесттер жана көрсөткүчтөр бар. Алардын эң белгилүүсү кандагы кантты ачкарын абалында текшерүү (Fasting Blood Sugar – FBS). Бул тестте кандагы канттын көрсөткүчү 8 сааттан кем болбогон ачкалыктан кийин текшерилет. Кандагы канттын көрсөткүчү 70 – 99 мг/дл аралыгында болсо, бул нормалдуу болуп эсептелет. Эгер бул көрсөткүч 100 – 125 мг/длга жетсе предиабеттик стадияны түшүндүрөт. Эгерде 126 мг/длга жетсе же андан ашса, бул кант диабетин түшүндүрөт.

Эми «кант диабетинин босогосу» деп аталган 126 мг/длга токтолобуз. Чынында бул көрсөткүч оору коркунучун гана түшүндүрөт. Мындан 30 жыл мурун кант диабетинин босогосу 140 мг/дл болуп эсептелген. Бул көрсөткүчтүн азайышы эмнени түшүндүрөт? Медицина тили менен айтканда, «дарылоо канчалык эрте башталса, ошончолук» жакшы деген негизден келип чыгып, дарылоону эртерээк баштоо жана мезгил-мезгили менен көзөмөлгө алуу дегенди түшүндүрөт. Бул негиз ар дайым туура боло бербейт. Анткени бул негизге ылайык, көптөгөн дени соо адамдар себепсиз дарыланууга мажбурланышат, ошону менен бирге, түрдүү

зыяндарга кабылышат. Мындан тышкары, кан басымы, холестирин жана башка оорулар дагы дал ушундай жол менен аныкталат.

Дарылоо жана текшерүүлөр башталуучу бул босого көрсөткүчүнүн төмөндөтүлүшүнөн кимдер пайда көрүшөт? Бул орунда, биринчи кезекте фармацевтикалык компаниялар пайда көрүшөт. Жогоруда айтылгандай, кант диабетинин босого көрсөткүчү 140 мг/длдан 126 мг/длга төмөндөтүлгөндөн кийин, дүйнө жүзүндө миллиондогон жаңы пациенттер пайда болду. Натыйжада, фармацевтикалык компаниялар миллиарддаган кирешелерге жетишти.

Дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюмунун 2016-жылдагы дүйнөлүк диабет тууралуу чыгарган отчетуна ылайык, 1980 – 2014-жылдар аралыгында кант диабетине чалдыккан адамдардын саны 108 миллиондон 422 миллионго чейин б.а. төрт эсеге өскөн. 1980-жылдан 2014-жылга чейин, кант диабетинин глобалдык түрдө жайылышы 18 жаштан жогорку адамдар арасында 4,7%дан 8,5%га чейин өскөн. Отчетто айтылышында, оорунун мындай көлөмдө жайылышына адамдардын тамак-аштагы, кыймыл-аракеттеги жана жашоо образындагы өзгөрүүлөрү себеп болгон. Акыйкатта болсо, кант диабетине чалдыккандардын саны өсүшүнө биринчи кезекте босого көрсөткүчүнүн төмөндөтүлүшү себеп болду.

Экономика жаатынан алып караганда, Эл аралык диабет федерациясынын 2017-жылы жарыялаган маалыматына ылайык, диабетке чалдыккандарга сарпталган бир жылдык каражаттын көлөмү 727 миллиард долларга жеткен.

Табигый ресурстардын стандарттары жана спецификациялары:

Таштандыларды чыгарган өлкөлөрдүн жана ишканалардын экосистемадагы тең салмактуулукту бузбоо үчүн белгилүү бир спецификацияларга жооп бериши талап кылынат. Бирок, кээде бул спецификациялар эл аралык экологиялык уюмдар тарабынан бекитилген белгилүү бир технологиялардан жана жабдуулардан өткөндө гана туура болуп эсептелет. Бул болсо аталган технологияларды жана жабдууларды сатуучу капиталисттик компанияларга түрдүү өлкөлөрдө өз долбоорлорун ишке ашырууга жол ачып берет. Мисалы, саркынды сууларды жана катуу калдыктарды тазалоо үчүн айрым технологияларды бекитүү, заводдордон бөлүнүп чыккан газдарга атайын фильтрлерди кабыл алуу, бузулушу мүмкүн болгон экосистемаларды калыбына келтирүү үчүн белгилүү ыкмаларды орнотуу, айрым аймактарды корук катары белгилөө жана башкалар.

5 - Өндүрүш ишканаларынын кызыкчылыгына төп келген изилдөөлөрдү каржылоо жана алардын кызыкчылыгына каршы келген изилдөөлөрдү каржылоодон баш тартуу:

Бурмаланган илимий изилдөөлөрдүн бар экендиги илимий чөйрөдө илгертен маалым. 2018-жылдын май айында, эл аралык «Nature»

журналы байкоолорго жана эксперименттерге негизделген илимий тыянактардын кайра жаралуудагы кризисине арналган 1500гө жакын илимий изилдөөлөргө байкоо жүргүзгөн¹. Ага ылайык, байкоо жүргүзүлгөн окумуштуулардын арасынан 2%ы илимий тыянактарды бурмалоого кол урушканын моюндашкан. Капиталисттик ишканалардын көпчүлүгү өздөрүнүн азак-түлүк жана ден соолук жаатындагы өндүрүштөрүндө бурмаланган изилдөөлөргө таянышат. Тактап айтканда, алар өз кызыкчылыктарына шайкеш келүүчү илимий изилдөөлөрдү каржылап келишет. Мисалга алсак, баш кеңсеси Вашингтондо жайгашкан жана дүйнө жүзүндө 17 филиалга ээ болгон «Эл аралык жашоо илимдери институту (ILSI)» өзүн коммерциялык эмес уюм катары таанытып келет жана түрдүү корпорациялар тарабынан каржыланат. Бул институт өзү тууралуу «Биз адамдардын ден соолугу менен турмушун жакшыртуу жана айлана-чөйрөнү коргоо жаатында жалпыга пайда алып келүүчү илимдер менен алектенбиз» деп айтып келет. Бирок бир нече академиктердин, журналисттердин жана изилдөөчүлөрдүн² маалыматына ылайык, аталган уюм жалпы ден соолукту эмес, бир топ азык-түлүк өндүрүүчү ишканалардын кызыкчылыктарын коргоо үчүн иш алып барат. Алардын айтымында, Эл аралык жашоо илимдери институту талаштуу азыктык кошулмаларды коргоп келет, ошондой эле, аларга каршы келген фикирлерге жана изилдөөлөргө каршы күрөшөт. Андан тышкары, аталган институт америкалык диеталык ыкмаларды жайылтууда өзгөчө таасирге ээ.

1965-жылы Кант изилдөө фонду (SRF) «259 долбоору» алкагында изилдөөлөрдү жүргүзүү үчүн Гарвард университетинин окумуштууларын каржылай баштаган. Аталган долбоордун максаты кантты колдонуунун жүрөк ооруларына жана организмде ашыкча майдын чогулушуна таасир этишин жокко чыгаруу болгон. Бирок алгачкы изилдөөлөрдүн натыйжасы алар күткөндөй чыкпагандыктан, фонд бул долбоорду каржылоону токтоткон. Натыйжада, изилдөөлөр токтотулуп, натыйжалар ачыкка чыкпай калып кеткен. Бул тууралуу «PLOS Biology» илимий журналы жазып чыккан³.

Андан тышкары, «Coca-Cola» компаниясы туура эмес тамактануунун, ошондой эле, газдалган жана кант кошулган суусундуктарды ичүүнүн семирүүгө таасир этишин четке кагуучу бир нече диетологдорду

---

¹Monya Baker, «1500 scientists lift the lid on reproducibility», Nature, May 2016.

² PARTNERSHIP FOR AN UNHEALTHY PLANET: How big business interferes with global health policy and science. Corporate Accountability, 2020.

³ Cristin E. Kearns, Dorie Apollonio, Stanton A. Glantz. «Sugar industry sponsorship of germ-free rodent studies linking sucrose to hyperlipidemia and cancer: An historical analysis of internal documents». PLOS Biology 15(11): e2003460

каржылап турган. Бул тууралуу 2015-жылы «New York Times» гезити жазып чыккан. «Associated Press» агенттигинин 2016-жылы чыгарган маалыматына караганда, курамына кант кошулган суусундуктарды өндүрүүчү компаниялар бурмаланган изилдөөлөрдү каржылат келишет. Мына ошондой бурмаланган изилдөөлөрдүн биринде шириндиктерди көп жеген жаш балдардын салмагы шириндиктерди жебеген балдардыкына салыштырмалуу азыраак болуп чыккан. Мындай абал фармацевтикалык компанияларда дагы көп кездешет. Алар дагы акыйкаттан алыс болгон натыйжаларды чыгаруучу изилдөөлөргө басым жасап келишет.

6 - Пайдага жетүү үчүн илимди сакафий билимдер менен аралаштыруу:

Илимий журналдар материалдык жана сезүү органдары аркылуу сезиле турган нерселер жөнүндөгү изилдөөлөрдү гана жарыя кылышат. Алар Жаратуучуга болгон ыйман, дин жана шарый ахкамдар сыяктуу дүйнөкарашка тиешелүү изилдөөлөрдү жазып чыгарышпайт. Ошондой эле, илимий изилдөөлөргө диндин кийлигишүүсүн четке кагышат. Бирок, көпчүлүк мусулмандар «халал сертификатына» ээ болбогон азык-түлүк продукцияларын колдонушпагандыктан, ошондой эле, кээбир мусулман өлкөлөрү азык-түлүк товарларын импорттоодо «халал сертификатын» шарт кылып койгондуктан, капиталисттик өндүрүш ишканалары мусулман өлкөлөрдө жана Батыштагы мусулмандар арасында өз товарларын сатууда көйгөйлөргө кабылышууда. Бул көйгөйдөн кутулуу үчүн капиталисттик өндүрүш ишканалары мусулман аалымдарынан продукциянын халал болуу шарттарын белгилеп берүүнү талап кылышты. Натыйжада, кээбир аалымдар тамак-аштарды жана суусундуктарды харам кылуучу заттардын вакыйын изилдөөгө кирише башташты. Ошондой эле, ал аалымдар тамак-ашта, дары-дармектерде жана косметикалык товарларда колдонулуучу заттардын вакыйын изилдей башташты. Аалымдар бул заттардын иштелип чыгышын жана колдонулушун кылдат изилдеп чыгышып, алардын харам боло турган жана колдонуу жаиз боло турган учурларын белгилеп беришти. Бул изилдөөлөр спиртти, наркотикалык жана жан-жаныбарлардан алынуучу заттарды өч ичине алды.

Ушул күнгө чейин диний көз караштардын аралашуусу менен келип чыккан илимий изилдөөлөрдү жарыялоодон баш тартып келген илимий журналдар – капиталисттердин пайдасы үчүн – жогоруда айтылган мусулман аалымдарынын изилдөөлөрүн жазып чыга башташты. Тереңирээк назар сала турган болсок, аталган журналдар «муьтадил фикир» болуп эсептелген, тактап айтканда, адатта көпчүлүк шарият аалымдары харам деп атаган нерселерди колдонууга уруксат берүүчү илимий макалаларды гана чыгарышат. Анткени, ал журналдар жарыя кылган илимий макалалар мусулман өлкөлөрүндө жана Батыштагы

мусулмандар арасында капиталисттердин товарларын сатууну жакшыртуу үчүн теңдешсиз жаранама болуп берет.

Макаланын соңунда айтарым, мен жогоруда мисал кылып өткөн илимий теорияларды жана гипотезаларды четке кагуу же колдоо иретинде айткан жокмун. Болгону, колонизатор өлкөлөр жана капиталисттик ишканалар бул теорияларды өздөрүнүн саясий жана экономикалык кызыкчылыктарына колдонуп жатышканын, ошондой эле, алардын назарында инсаний жана ахлакий кыйматтар эч кандай мааниге ээ эмес экендигин көрсөтүүнү кааладым. Ошону менен бирге, адамзаттын ири державаларга, алар түзгөн уюмдарга жана келишимдерге көз каранды болуудан кутулушу зарыл экендигин баяндадым. Бүгүнкү күндө, дүйнө элдери капитализмдин үстөмдүгүнө көз каранды болбогон, эгемендүү илимий изилдөө борборлоруна муктаж. Мына ошондо, илимий изилдөөлөр державалардын гана эмес, жалпы адамзаттын пайдасы үчүн керектүү болгон акыйкаттарды ачыктап берет. Акыйкатта, мындай изилдөө борборлору тез күндө тикеленүүчү Халифалык мамлекетинде гана түзүлөт, ин шаа Аллах. □

БРИТАНИЯНЫН МАГРИБ ӨЛКӨЛӨРҮНДӨГҮ ТААСИРИНИН ТАМЫРЫН ЖАНА АКЫБЕТТЕРИН БАШЫНАН АЯГЫНА ЧЕЙИН ГЕОСТРАТЕГИЯЛЫК ЖАКТАН ҮЙРӨНҮҮ

Мунажий Мухаммад

Чет элдик таасир жана анын акыбетиндеги көз карандылык жана малайлык маселеси өтө эле чаташкан жана татаал маселе. Себеби, ал саясий тар чөйрөгө, анын караңгы бөлмөлөрүнө байланышкан расмий жана бейрасмий маалыматтарды талап кылат. О.э. көз карандылыктын табиятын, малайлык жана анын дарегин табуу үчүн окуяларды, фактыларды жана иш-аракеттерди күзөтүүдө өтө аныктыкты талап кылат. Чет элдик таасир жана анын акыбетиндеги көз карандылык жана малайлык маселеси эл аралык саясатка жана эл аралык мамилелердин түзүлүшүнө байланыштуу. О.э. бул маселе эл аралык абалга, андагы негизги катышуучуларга, эл аралык мамилелерге, эл аралык саясатта таасирдүү, акыркы чечимди чыгара турган биринчи мамлекетке тыгыз байланыштуу. Тарыхта дүйнөнү ири мамлекеттер, өзгөчө биринчи мамлекет көзөмөлдөгөнүн билүү зарыл. Ири мамлекеттердин күчтөр теңдеминдеги ар кандай өзгөрүү эл аралык позицияда жана мамилелерге, эл аралык саясатта өзгөрүү жасоого таасир кылат. О.э. көз каранды жана малай мамлекеттердин багытына таасир кылат. Ошондуктан, булардын баары эл аралык майданда жана сахнада боло турган күтүүсүз өзгөрүүлөр менен өз ара мамиледе болуп, тездик менен түшүнүү керек. Себеби, эл аралык саясатты түшүнүү, колонизатор кафир жана мусулман өлкөлөрүндөгү анын саткын малайларынын функционалдуу мамлекеттерди пайда кылуудагы эл аралык саясатты жана анын үрөй учурган акыбеттерин түшүнүү керек.

Он сегизинчи кылым башталып, аны менен бирге жаңы доор башталды. Умнаттын стратегиялык вужуду болгон Халифалыгы алсырады. Мамлекетте ыдыроо жана бөлүнүү жүз берди. Кыйроо башталып, мамлекеттин натыйжалуу пикирий аракети шал абалга келди. Абал оорлошуп, мамлекеттин проблемалары күчөдү. Кийин Европада өнөр жай ыңкылабы жүз берди жана күчтөр теңдеми өзгөрдү. Европалыктар карамүртөз капиталисттик мабданы кабыл алышкан соң, Ислам мамлекети ойрондулук бутасына, Исламды жок кылуу болсо стратегиялык максатка айланды. Мусулман өлкөлөрү жана алардын байлыктары ач көздөрдүн бутасына айланды. Кийин он тогузунчу кылым келди жана ал Европанын капиталисттик кылымына айланды. Себеби, кафир Европа мамлекеттери исламий өлкөлөрдү арты-артынан басып алды. Кийин исламий кыйроо башталды.

Биздин бул изилдөөбүз батыштагы исламий өлкөлөрдөгү, өзгөчө Магриб өлкөлөрүндөгү чет элдик таасир туурасында болот. Андыктан, он тогузунчу кылым Европанын колонизаторлук кылымы болгон соң, демек, ал батыштагы исламий өлкөлөргө тиешелүү эл аралык саясатты үйрөнүү

жана түшүнүүдө чечүүчү орунда турган тарыхтын башталышы. Бул Британия таасири батыштагы исламий өлкөлөрдө тамыр жайган доор болду.

Жер ортолук деңиздин колонизатор Британия саясатындагы зор мааниси

Жер ортолук деңиз ар дайым хазараттар жана адамзат тарыхындагы эң маанилүү геостратегиялык аймактардын бири болуп келген. Бул деңиз колонизатор күчтөр жана алардын соодасы үчүн суудагы эң маанилүү өтмөккө айланып, Европа колонизаторлугу үчүн жаңы мааниге ээ болгон. О.э. ал колонизатор Европа мамлекеттери үчүн стратегиялык бутага айланды. Себеби, бул деңиз Европа, Африка жана Азия континенттерин бири-бирине байлайт о.э. кысыктары жана каналдарынын дарбазалары менен бекем мөөрлөнгөн. Гибралтар аркылуу Атлантика океанына, Дарданелл жана Босфор аркылуу Кара деңизге, Мисир жана Сувайш аркылуу Кызыл деңизге өтүлөт. Бул кысыктар кудум бөтөлкөнүн мойнуна окшойт, ким ушул кысыктарга өкүмдар болсо, Жер ортолук деңизге өкүмдар болот.

Ошентип, 19-кылымдын башы Европа колонизаторлугунун жогорулашы жана Жер ортолук деңизге Европа көзөмөл орнотушунун башталышы болуп эсептелет. Биринчи стратегиялык максат Ислам мамлекетин т.а. Усманий мамлекетти жок кылуу, Исламды эл аралык майдандан жана эл аралык саясаттан четтетүү болсо, Жер ортолук деңиз, анын түштүк бассейни жана ага чектеш мамлекеттер колонизаторлордун бутасына айланган. Колонизаторлор бул өлкөлөргө согуш кылуу жана колония кылуу кажет болгон өлкөлөр деп карашты. Ушул себептен улам, бул өлкөлөр Усманий Халифалык аймагынын бир бөлүгү болгону үчүн Халифалыкты ыдыратууну көздөштү. Эң маанилүү өтмөк жолдоруна ээлик кылууну о.э. навигация жана дүйнөлүк соода, колонизаторлук алдындагы дарбазаларга өкүмдарлык кылууну көздөштү. Жер ортолук деңиз жана анын түштүк бассейнинде колонизаторлук кагылышуу он тогузунчу кылымдын баштарында Европанын ири мамлекеттери ортосунда кызуу болду.

Француз армиясы жеңилип, Жер ортолук деңиздин чыгыш дарбазасы болгон Мисирди басып алууда Наполеондун аскерий жүрүшү ийгиликсиздикке учураган соң (бул Британия флотунун 1801-жылдагы соккусу менен ишке ашырылган, анда француз флоту ойрон кылынып, бүтүндөй сууга чөгүп кеткен) Франция моюн сунуу жана Мисирден Британия кемелери бортунда чыгып кетүү жөнүндө келишим түздү. Кийин Британия Пруссия менен Францияга каршы союз түздү. 1815-жылы Ватерлоо согушу болуп, анда Франция Пруссиядан жеңилди. Бул Наполеон Банапарт империясынын акыркы

бабы жана Француз амбицияларынын аякташы о.э. Франциянын чегинүү доору жана Британиянын Жер ортолук деңиздин бассейнинде өкүмдарлык кылуу доору болду.

Ватерлоодогу жеңилүү 1815-жылдагы Вена конференциясына о.э. Пруссия, Россия, Австрия жана Британия сыяктуу ири мамлекеттердин макулдугусуз Франция регионалдык өзгөрүүлөрдү ишке ашырбашы үчүн конференцияда коюлган чектөөлөргө түздөн-түз негиз болду. Ошондон кийин Британия конференцияда Исламий мамлекеттин Жер ортолук деңиздеги деңиз флотунун борбору жана башкы кеңсеси болгон Алжирди «Жер ортолук деңиздеги Магриб каракчылыгы» деп аталган пунктка ылайык белгилөө жана аны жок кылуу зарылдыгы жөнүндө меморандум сунуш кылды. Конференциянын катышуучулары Британияга Жер ортолук деңиздин бассейнинде Европа континенти үчүн эмне пайдалуу экенин карап чыгуу укугун беришти жана ал деңизде үстөмдүктү колго алды.

Башкалардан пайдалануу жана союздарды түзүү – Британиянын колонизаторлук саясатынын маңызы

Британиянын башкаларды тартуу жана союздарды түзүү боюнча активдүү саясаты Францияны жеңүүдө жана анын амбицияларын жок кылууда эң чоң таасир көрсөттү. 1814-жылы анын бюджети болжол менен 88 миллион фунт стерлингди түздү жана анын 10 миллиону союздаштарга бөлүндү. Ошондо Британия Ватерлоо согушундагы Француз согушу үчүн Австрия жана орус аскерлеринин чоң бөлүгүн тарткан. Союздарды түзүү жана башкаларды тартуу саясаты бул Британиянын аз сандуу калкы жана арал катары тар географиясынан келип чыккан иштеринен. Франция Наполеондун колонизаторлук согушунда жеңилген соң, Британиянын деңиз флоту күчөдү жана колонизаторлук кубаты көбөйдү. О.э. бул империя эл аралык саясатты жана эл аралык сооданы көзөмөлгө алды. Ошондуктан, ал Жер ортолук деңизди Британия деңизине айлантуу жана анын түштүк бассейнин өз таасирине моюн сундурууга аракет кылды. Магриб өлкөлөрүнүн баары Британиянын колонизаторлук бороонунун бутасына айланды.

Ошентип, эл аралык абал Британиянын эл аралык саясатына моюн сунду, ал тургай, эл аралык түзүм Британия тынчтыгы деп аталды. Кийин ал дүйнө картасын жана эл аралык саясаттын багытын белгиледи. Ошондо Британия деңиздеги бир арал болуп, эли жашоо үчүн арал тардык кылгандан аралдан чыгып кетиши табигый эле. Бирок, алар сыртка чыгышканда айырбаштоо товары жана акчасы жоктугунан соодагер эмес, адамдардын канын соруп, байлыктарын талап-тоной турган ууру жана колонизатор болуп чыгышты.

Алар колонизаторлук капиталисттик мабданы кабыл алышкандан кийин уурулук күчөдү. Колонизаторлук алардын жаман табиятына шайкештешип тамыр жайды. Ошентип, Британия жогору даражадагы колонизатор мамлекетке айланды.

Британия калкынын аздыгы себептүү (1814-жылы анын калкы 16 миллион болгон) андан калкы көп болгон күчкө жалгыз өзү каршы тура албаган. Ошондуктан, ал өзүнүн демографиялык жана географиялык проблемасын башка калктарды жана мамлекеттерди колония кылуу саясатынан пайдалануу аркылуу чечүүнү көздөдү. Бул стратегия мамлекеттер аралык союздар, конференциялар жана келишимдер көрүнүшүндө болду. Ошондуктан, башкаларды тартуу (шерик кылуу) жана союздарды түзүү Британия тышкы саясатынын негизи болгон. Мындан тышкары, ушул демографиялык жана географиялык геостратегиялык проблема тышкы саясатта аскерий маддий аракеттерди экинчи даражалуу кылды. Тескерисинче, анын саясатчылары жана капиталисттери арасында аскерий аракеттер жана эсепсиз кеңейүү империяны кулатат деген пикир өкүмдар эле. Ошентип, саясий аракеттер анын колонизаторлук найзасынын башына айланды о.э. эл аралык тең салмактуулукту сактоо анын стратегиялык алдыңкы багыттарынын бири катары колонизаторлукка кызмат кылды.

Британия Жер ортолук деңиздин дарбазаларын көзөмөлдөө маанилүү экенин түшүндү. Ошондуктан, ал 1704-жылдын башында Гибралтарды көзөмөлүнө алды. 1815-жылдагы Вена конференциясы аркылуу Жер ортолук деңиздин бассейнинде маанилүү ийгиликтерге жетишти. Ошентип, ал өзүнүн активдүү соодагерлери, тыңчылары жана элчилери аркылуу өзүнүн түштүк бассейндеги мусулман өлкөлөрүнө кирип барды. Алар саясий чөйрөлөргө кирип, Тунис, Алжир жана Марокко мамлекеттеринин тышкы маселелер боюнча кеңешчилерине айланышты. Франция флоту жок кылынгандан кийин, бүткүл Жер ортолук деңиздин бассейнинде өкүмдарлыгын жана колонизаторлугун кеңейтүүдө ал туш келген стратегиялык проблема Усманий Халифалыктын Алжир вилаятындагы деңиз флоту болду. Андан кутулуу Британиянын стратегиялык максаты эле. Ошондуктан, каракчыларга каршы күрөш деген аталышта ага сокку берүү максатында союздарды түздү. Кийин аны бүтүндөй жок кылуу үчүн чабуул артынан чабуул уюштурду. Кийин 1815-жылы Лорд Эксмут чабуулу болду, анда АКШ Алжирге каршы согушта катышты. 1816-жылы 27-августта голландиялык Ван Капландын катышуусунда Алжир провинциясына каршы согуш болду. Бирок, Исламий мамлекеттин Алжирдеги флоту катуу каршылык көрсөттү. Британия бул иштин алдын ала албаган соң, 1818-жылы Ахен конференциясында Алжир

маселеси көтөрүлдү жана конференциянын отчёту коркутуу болду. Алжир анын шарттарын четке каккан соң, Британия 1824-жылы вилайатка дагы чабуул кылды. Башкаларды тартуу жана аларды ага коркунуч туудурган кооп-коркунучтардын алдына коюу саясатына ылайыктуу Францияны тапты. 1827-жылы Франция Алжир жээктерин курчоого алууда катышты, ушул себептен улам, 1830-жылы Алжир вилайатын басып алышы жеңил болду.

Британиянын колонизаторлук саясатында Франциядан пайдаланышы

Британиянын Франциядан пайдаланышына келсек, француз калкы өз ыңкылабынан баштап эркиндик идеясын жогору индивидуалдуу касиет катары кабыл алды. Бул идея тамыр жайып, аларга индивидуализм өкүмдар болуп калды. Мунун натыйжасында алардын арасында күчтүү башкаруу жана күчтүү өкмөт сейрек учурай турган болду. Бул болсо, Британияга өзүнүн максаттары үчүн андан пайдалануу мүмкүнчүлүгүн берди. Ошентип, Британия он тогузунчу кылымда эгер анын колония регионунан коркунуч пайда болсо аны менен бирге турушу үчүн Францияны шерик кылууга жана тартууга аракет кылды. О.э. Британия ага каршы жаралып жаткан коркунучтарга Францияны ишке салды. Ал тургай, «Британия Франциянын акыркы аскери калганга чейин согушат» деген макал пайда болду.

Ошентип, Британия Франциянын Алжирди колония кылышына жардам берүү аркылуу Жер ортолук деңиздеги Халифалыктын деңиз флотуна каршы турууда жана сокку берүүдө Франциядан пайдаланды. Муну тарыхый далил жана документтер тастыктайт. Ошол эле учурда, Британия флоту француздардын Алжирди басып алышына жол бербөөгө кудуреттүү болгон. Франция аскерий деңиз күчтөрүнүн башкы командачысы адмирал Добери: «Эгер Британия биздин күчтөрүбүзгө чабуул кылса, Франция чабуулду кайтара албайт», - деген. О.э. ал Франция өз максатына жетиши үчүн Франция менен Британия ортосундагы сүйлөшүүлөр узакка уланышын арзуу кылган жана бул чындыгында жүз берген. Британиянын Алжирдеги башкы консулу Сент Жондун позициясы жөнүндө айта турган болсок, Усманий Халифанын Алжирдеги валийи Дарий Хусайн андан Франция чабуулунун коркунучтары жөнүндө сурады. Ошондо консул: «Күтүп тургула Франция акыбетте чегинет жана Британия силерди колдоп-кубаттайт», - деп жооп берген. Бирок, аягында Франция чегинбеши жана Британия Алжирди колдоп-кубаттабашы белгилүү болгон. Туурасы, Британия дипломатиядан качуу жана атаандашка канжар саюу үчүн өзүнүн натыйжалуу куралы болгон «жалган жана

алдоодон» пайдаланган жана Франция Алжирди басып алганда унчукпаган. Ал тургай, Британиянын Мароккодогу башкы консулу Дреймонд Хей (ал башкы консул болуп дайындалышы Хей өз өкмөтүн Британия Маркконун эң күчтүү жана ишеничтүү досу экенине ишендиргени о.э. анын бул маселеде тажрыйбасы бар экени, чоң алакалары жана дипломатиялык таланты күчтүү болгону менен байланыштуу) сарайдагылар андан Алжир маселеси боюнча туура кеңеш берүүнү сурашканда (алардын максаты бул жөнүндө Марокко султаны Абдурахманга жеткирүү болгон) ал эгер Абдурахман Францияга каршы чыкса кыйроого дуушар болушунан эскерткен. О.э. тынчтык саясат Мароккого эң жакшы пайдаларды алып келет деген.

Ошентип, Британия Францияны Усманий Халифалыктын Жер ортолук деңиздеги деңиз флотуна сокку берүү үчүн Алжир мамлекетин басып алууга үндөдү. Максат – Британиянын бул деңиздеги өкүмдарлыгын кеңейтүү. 1830-жылы Алжирдин басып алынышы ошол жылдагы Лондон протоколу менен бир убакытка туура келди. Лондон протоколу артынан 1832-жылы Лондон конференциясы болду. Ага ылайык, Британия Грецияны Халифалык мамлекетинен чыгарды. Ошентип, Британия Жер ортолук деңиздин чыгыш дарбазасын көзөмөлгө алды. Кийин ага коркунуч туудуруп жаткан кооп-коркунучтарды алдын алуу жана тең салмактуулукту сактоо үчүн Францияны тартууну жана колдонууну улантты.

Эл аралык тең салмактуулук Франко-Пруссия согушунан (1870-1871-ж) кийин бузулду. Бул согушта Франция немистердин колунан жеңилүүгө учурап, кордукка туш болду. Ал өтө чоң финансылык контрибуция төлөдү, Эльзас жана Лотарингия региондорун колдон чыгарды. Күчүн жоготуп, түрдүү даражадагы кыйроолорду башынан өткөрдү. Кийин Италия өнүгө баштады жана Британия менен атаандашты. Италия Африканын дарбазасы болгон Туниске көз салды. Италиянын амбицияларын чектөө үчүн Британия Тунис Усманий Халифалыктын вилайттарынан экенин баса белгилеп, ага соодагер, элчи жана тыңчылары аркылуу өз таасирин багыттоону улантты. Бирок, Британия-Италия атаандаштыгы жана кагылышуусу уланды. Кийин 1878-жылдагы кыйратуучу Берлин конференциясы өткөрүлүп, анда Усманий Халифалыктын исламий мамлекет катары турушуна чекит коюу жана вилайттарын бөлүп алууга келишилди. Бул Халифа Абдулхамид экинчинин исламий биригүү пикири кеңири жайылган убакытка туура келет. Ал исламий Умматты кайра бириктирүүнү жана мамлекеттин күчүн кайра тикелөөнү максат кылган. Бул максат европалыктар үчүн проблема туудура баштады. Максатты көмүү, мамлекетти ыдыратуу жана колонизаторлукту тездетүү үчүн Берлин

конференциясы болду. Кийин Германия канцлери Бисмарк менен англис кесиптешинин ортосунда жолугушуу болду.

Британия колонизаторлугу Усманий Халифалыктын Жер ортолук деңиздеги акыркы вилаяты болгон Тунисти изоляция кылуу, деңиз сууларынан бөлүү жана андагы аракеттерин шал кылуу о.э. аны Франция колонизаторлугу астында калтыруу болду. Британиянын жашыруун максаты – Италиянын жолун кесүү, жеңилүүгө учураган Францияны күч каражаттары менен камсыздоо эле. Муну ал Европада күчтөр тең салмактуулугун сактап калуу жана Пруссиянын Жер ортолук деңизге жетип барышына тоскоолдук кылуу максатында кылды. Ошондон кийин Британия Жер ортолук деңиздин чыгыш дарбазасы үстүнөн чеңгелин бекемдөө үчүн Кипрди ээледи. Ошентип, Британия Тунис жана Кипрди Усманий Халифалыктан бөлүп алды. Франция Тунисти басып алышы жана Британиянын ага макул болушу Европадагы күчтөр тең салмактуулугун сактоо жана Италия коркунучун алдын үчүн болгон. Муну менен Усманий Халифалык мамлекетине дагы бир сокку урулду. Британия тышкы иштер министри Солсбери Британиянын Париждеги элчисине жазган катта: «Британия Франциянын Тунисте өз таасирин жана колонизаторлугун кеңейтишине каршылык билдирбейт», - деген. Ошондой да болду: Британия Тунисти Францияга тапшырды, Франция аны кабыл алды жана колония кылды. Франциянын Тунисти колония кылышы 1881-жылы 12-майда Бардо колонизаторлук келишими түзүлгөндөн кийин башталган. Муну менен Франция Британиянын үстөмдүгүнө, өкүмдарлыгына жана көзөмөлүн сактап калууга багытталган улуу стратегиясына кызмат кылды. Ошентип, Британия дүйнөнүн көпчүлүк жайларын колония кылды жана чоң лүш ага тийди. Британия өз империясын сактап калуу үчүн Францияны аз үлүштөр менен ыраазы кылды.

Ошентип, Британиянын Жер ортолук деңиздеги таасири чыгышта Мисир, Судан, Греция, Кипр өлкөлөрүнө, батышта Мароккого чейин созулду. Британия суу жолдорун көзөмөлдөө, кысык жана каналдарды тосуу жаатындагы чоң стратегиясы аркылуу өкүмдар болуп алды. Британия муну менен өзүнүн деңиз флотун, экономикалык жана аскерий колонизаторлук кубатын камсыздоого о.э. сооданы көзөмөлдөөгө жетишти. Британия эл аралык соода-сатыкты колго алып, өлкөлөрдү басып алды жана талап-тоной баштады.

Марокко да мындан сыртта калбады. Себеби, Британиянын соодагерлер, тыңчылар, элчилер жана консулдар аркылуу өлкөлөргө кирип барып, аларды көзөмөлдөө адаты бар эле. Мисалы, Мароккодо британиялык соодагерлер Марокконун Исламий Халифалыктан

бөлүнүшү акыбетинде ал жердеги тар саясий чөйрөгө, өзгөчө султандын сарайына кирип барышты. Натыйжада, Мароккодо «Barbary Company» деген биринчи англис компаниясы түзүлдү. Ал 1585-жылга т.а. Ахмад Мансур Саъдий өкүмдарлыгынын дооруна туура келет. Англис тарыхчысы Б. Ж. Рожерс айтышынча, Британия королевасы сарайка кат жазып, Марокко менен 12 жыл ичинде бардык соода-сатык аракетинин жалгыз монополиясы боло турган компания түзүүнү сунуштаган. Бул англистердин байлыгын жана таасирин күчөттү жана Мароккону экономикалык жактан курчап алды. Марокко өкүмдары алар тузак коюп жатышканын түшүнгөн жок, тескерисинче, бул расмий келишим бажыга салык төлөөдөн качкан чет элдик соодагерлер менен болгон проблемаларды чечет деп ойлоду. Ошондон кийин англис соодагерлери сарайдын тышкы саясаттагы кеңешчиси болуп калышты. Кийин бул милдетти консул жана элчилерден турган тыңчылар өз мойнуна алышты. Алардын эң көзгө көрүнгөн тыңчы, министр жана элчи Жон Драймонд Хей болуп, ал үч султан менен замандаш эле. Алар: султан Абдурахман (1820-1859), Мухаммад ибн Абдуллах (1859-1873) жана Хасан биринчи (1873-1894). Драймонд дагы сарай шартын жакшы билген жана анда чоң таасирге ээ кишилерден эле. Ал жарым кылымда Жер ортолук деңиздин батыш дарбазасын көзөмөлдөө боюнча Британиянын Мароккодогу стратегиясын ишке ашырды. Ал султандарды жана адамдарды чет элдик душманга, өзгөчө Францияга, андан кийин Испанияга каршы англистердин айлакер алдашы аркылуу башкарды.

Ал «Британия үчүн пайдалуу болгон бардык нерсе Марокко үчүн да пайдалуу» жана Британия Мароккого кеңеш бере турган жалгыз дос деген жалган жана айлакерликке негизделип иш жүргүздү. Керек болгон убакта султандарга басым кылуудан тартынбады. Ал булардын баарында Британия флотунун Жер ортолук деңизинде, Гибралтар кысыгында жана Марокконун түштүк дарбазасында өкүмдарлыгын сактап калуу боюнча Британия стратегиясын ишке ашырды. Танжер шаары болсо Британия стратегиясында чоң мааниге ээ эле. Себеби, ал Гибралтар кысыгынын түштүк бөлүгү, түндүктөн болсо Гибралтар аскасына карама-каршы жайгашкан болуп, Жер ортолук деңиздин Атлантика океанына өтүү дарбазасы болуп эсептелет. О.э. ал Британия консулдары жана элчилери үчүн жашоочу жай болуп, кийинчерээк өзгөчө статуска ээ болду.

Англия-Франция күрөшү

Франция 1848-жылы өзүнүн улуттук аймагынын бир бөлүгү катары Алжирди аннексия кылганын жарыялады. Ушул аркылуу өз күчүн кайра тикелегинин жана немистерге каршы Ватерлоо согушундагы

жеңилүүсүнүн проблемасы чечилгенин көрсөттү. Ошондуктан, Марокконун ачуусуна тие баштады. 1844-жылы Исли согушу болду, анда Марокко аскерлери жеңилди. Баскынчы Француз кошуунунун командачысы, генерал Пежо Марокко борборундагы Таза жана Фесу жүрүшүн улантууну каалаган эле. Бирок, Британиянын аралашуусу кескин болду. Британия тышкы иштер министри Франциянын Лондондогу убактылуу иштер өкүлүнө мындай деди: «Мен Пежо мырзага маселе жаратмакчы эмесмин. Бирок, ишенип койгула, Франциянын Мароккодогу белгилүү бир жайды басып алышы Британияга каршы согушка тең болот». Ошентип, Франция Британия тарабынан белгиленген вазыйпанын чегинен чыкпашы үчүн өз үйүнө кайтарылды. Британия өзүнүн бул саясатын Мароккодогу сарайга болгон алдоо жана айлакердик саясаты деп атады. Бул саясат аны королдук менен бириктирди. О.э. Британиянын бул саясаты Танжерде жашаган министрине жана элчисине 1856-жылдагы союз аркылуу Британиянын Мароккодогу стратегиялык максаттарын жүзөгө чыгарууга жол ачты. Бул союз отуз сегиз пункттан туруп, Мароккону Британиянын колонизаторлук таасирине моюн сундуруп, сарайды англистерге күрөөгө койду. Британиянын бул саясаты себептүү ал эч кандай аскерий күч колдонбой Мароккону колония кылып алуусуна шарт түзүлдү. Кийин башкаларды тартуу жана колдонуу адатына ылайык испандарды Марокконун түндүк бөлүгүнө киргизип, атаандашуучу күчтөрдүн батыш жээктеги Жер ортолук деңизге киришине тосмо кылды. 1860-жылы Испания-Марокко согушу болду жана анда Британия ок атууну токтотуу туурасында келишимди жарыялады. 1860-жылы апрелде болсо эки тарап ортосунда Испан баскынчысынын пайдасына тынчтык келишимин жарыя кылды. Ошентип, Британия Испаниянын Марокконун түндүгүнө кириши үчүн Марокко дубалында тешикти пайда кылды.

Магриб өлкөлөрү үчүн Британия-Германия күрөшү

1870-1914-жылдары эл аралык майдан жана анын стратегиялык географиясында түпкү өзгөрүүлөр жүз берди. 1871-жылы Германия федерациялары бириккенден кийин Германия империясы түзүлдү. Бул эл аралык абалдын өзгөрүшүнө алып келди жана Британиянын колонизаторлук өкүмдарлыгына жана таасирине олуттуу коркунуч туудурду. 1884-жылы Германия империясы Британиянын Африкадагы колониялары үстүндө атаандаша баштады. Көп өтпөй Германия өзгөчө 1904-жылы эл аралык майданда жетекчиликти өз мойнуна алды. Германия деңиз флотунун өнүгүшү, кургактыктагы эң күчтүү кошуунга ээ болгону себептүү күчтөр тең салмактуулугун өз пайдасына өзгөрттү. Кийин колонизаторлук кагылышуулардын акыбеттери эл

аралык сахнада өкүмдар болду. Ушул акыбеттердин бири Мароккодогу колонизаторлук абалы болуп, Германия колония сыгызын тебеледи. Ошондуктан, Британия маселени алдын ала билип, Францияны калкан катары иштетип, Германия коркунучу алдына койду. Кийин Британия жана Франция ортосунда 1904-жылы, 8-апрелде союз түзүлдү. Ага ылайык борбордук Марокко Францияга тапшырылды. Андан максат Германиянын амбициясын жана коркунучун азайтуу о.э. Британиянын эл аралык абалды көзөмөлдөөсүн кайра тикелөө үчүн Европадагы тең салмактуулукту кайра тикелөө болду. Бул болсо Германиянын союзга душманчыл карашына алып келди. 1905-1906-жылдары Марокконун колонизаторлук абалына байланыштуу эл аралык кризис жүзөгө келди. Мында англистер француздардын позициясын колдоп-кубатташы анык эле, себеби, бул англистердин позициясы эле.

Кийин 1906-жылы Мароккону Европанын колониясы катары тагдырын чечүү үчүн жашыл арал конференциясы өткөрүлдү. Анын натыйжасында Марокко Британиянын «ак батасы» менен Франция жана Испания ортосунда бөлүндү. Бул конференциянын кызык тарабы болсо мындай: ага Марокко делегациясынын жетекчиси катышпады жана Британия айлакер саясатты колдонду. Мароккону колония кылуу жана анын Франция менен Испанияга тапшырылышы Британиянын стратегиялык саясаты болуп, максат Германиянын амбицияларын жана Британиянын колонизаторлук таасирине болгон коркунучту чектөө о.э. Европа тең салмактуугун тикелөө болгон. Бирок, Германия-Британия атаандаштыгы, карама-каршылыгы жана колонизаторлук кагылышуусу күчөп кетти. Ошондуктан, Германия 1911-жылы 1-июнда Мароккону басып алууга аракет кылды. Кийин өзүнүн «Пантер» аскерий кемесин Акадир шаарына жиберип, ал жерди бомбалоо менен коркутту. Бул Султан Абдулхафизди кулатуу үчүн Фез сарайын курчоого алуу менен бир убакта жүз берди. Ошондуктан, Франция аралышып, курчоону бузду жана кризис Германиянын Мароккодогу амбицияларынан баш тартышы акысына Конгонун бир бөлүгүн алышы менен аяктады. Ошондон кийин 1912-жылы 30-мартта Франция Мароккону колония кылганы жарыяланды.

Бирок, Германия коркунучу күчөп, Британиянын колонизаторлук таасирине олуттуу коркунуч туудурду жана күчтөр тең салмактуулугу Германия пайдасына өзгөрдү. Ошондо Британия өзүнүн колонизаторлук өкүмдарлыгы менен тартышып жаткан жана Европа мамлекеттеринин күчтөр тең салмактуулугун бузган Германияга сокку берүү үчүн согуш козгоду жана дүйнөнү Биринчи дүйнөлүк согушка тартты... Ошентип, Британия чыр-чатакты өз пайдасына чечмекчи болду. Бул жерде исламий мамлекетти биротоло жок кылуу максаты

да бар эле. Британия булардын баарында Францияны иштетти жана андан Европадагы күчтөр тең салмактуулугун жана кооп-коркунучту алдын алууда пайдаланды. Согуш Германия коркунучуна чекит коюу жана исламий мамлекетти жок кылуу менен аяктады. Натыйжада, эл аралык абалды башкаруу Британиянын колуна өттү. О.э. ал өкүмдар жана көзөмөлдөөчүгө, эл аралык чечимдерди кабыл алуучуга жана эл аралык саясатты иштеп чыгуучуга айланды. Анын Жер ортолук деңиздеги таасири элчилер, консулдар жана тыңчылар тармагы аркылуу о.э. Францияны суу жолдорун жана дүйнөлүк сооданы көзөмөлдөөдө өз кызыкчылыгына жана стратегиясына кызмат кылдыруу үчүн тартуу жана иштетүү аркылуу уланды.

Британия Магриб өлкөлөрүн колония кылуу мүмкүнчүлүгүн Франциядан алды

Эл аралык абал өтө туруксуз болду. Бул туруксуздук жана өзгөрүүлөр жыйырманчы кылымдын 30-жылдарында башталып, ал коммунисттик Советтер Союзунун күчөшү жана анын Европадагы күчтөр тең салмактуулугуна кооп-коркунуч тудурушу жана Германия майданында жүз берген өзгөрүүлөрдө көрүндү. 1933-жылы Германия парламенти нацисттер партиясынын жетекчиси Адольф Гитлерди мамлекет канцлери кылып дайындагандан кийин эч кандай чектөөлөрсүз башкаруу укугун берди. Гитлер бир нече ай ичинде армияны кайра куралдантууга көңүл буруп, аскерий өнөр жайды жандантууга киришти. Ошондон кийин Германия өзүнүн колонизаторлук тышкы саясатын баштап, Австрия, Чехословакия жана Польшаны басып алды о.э. Европадагы күчтөр тең салмактуулугун бузуп, эл аралык позицияны ээледі. Германия Британия империясы үчүн олуттуу коркунучка айланды. Бул Британияны Европадагы тең салмактуулукту тикелөө үчүн Германияга сокку берүү о.э. Россиядагы коммунисттик режимди жок кылуу үчүн дүйнөнү Экинчи дүйнөлүк согушка тартууга үндөдү.

Согуш 1939-жылдын 1-сентябрында башталды жана немис кошуундары Европаны басып алууга киришти. Эң маанилүү окуя 1940-жылдын жазында, Германия бир жарым айдан аз убакыт ичинде Францияны басып алганда жүз берди. Баскынчылык 1940-жылы 10-майда башталып, 1940-жылы 14-июнда Франция моюн сунгандан кийин Париж каршылыксыз кулады. Бул нерсе Франция майданында жана колонияларында чоң тартипсиздиктерге себеп болду. 1940-жылы 22-июнда Франция француз маршалы Филипп Петен тарабынан багынуу туурасындагы актыга кол койду. Кийин Франциянын борборунда Германия империясына моюн сунган Виши өкмөтү түзүлдү. Ошентип, Германия бүткүл Францияны басып алды. Виши

өкмөтү аркылуу Франциянын Алжир, Тунис жана Мароккодогу колонияларын басып алуу укугун алды. Франциянын Мароккодогу башкы өкүлү Ногиес Париждеги оккупациялык өкмөткө баш ийишин жарыялады. Франция 1944-жылдын декабрына чейин Германия баскынчылыгы астында калды. Бирок, андан мурда 1942-жылда 8-ноябрда Марокконун Атлантика жээгиндеги Сафи, Касабланка жана Кенитра шаарлары о.э. Жер ортолук деңиздеги Оран жана Алжирге Англис жана Америка күчтөрү кирди. 1943-жылы 14-январда Марокконун Касабланка шаарында Анфа конференциясы болуп өттү. Анда Уинстон Черчилл, Франклин Рузвельт жана Франция каршылык кыймылынын мүчөлөрү генерал Де Голль жана генерал Жури о.э. Марокко королу Мухаммад бешинчи жана анын мураскор канзадасы Хасан экинчи катышышты. Конференция согуш абалында өткөрүлүп, анда согуштун жүрүшү жан ага тиешелүү маселелер каралды. Генерал Де Голль конференцияда катышууга экиленип калды. Бирок, Британия премьер-министри Черчилл ага басым өткөрүп, Франция каршылык кыймылынын Германияга каршы операцияларды башкарып туруучу Британиядагы кеңсесин жаап коюу менен коркутту. Ал өзүнүн нааразылыгына жана француз саясий чечими Британия саясатынын күрөөсүнө айланганын билишине карабастан, АКШнын колдоосу астында сунушту кабыл алды. Кийин Франциянын Алжир жана Марокко сыяктуу колонияларынын иши Британиянын колуна өттү жана Америка да буга макулдугун билдирди. Конференция регионго өз умтулуулары менен жаңы келген Америка көз карашына ылайык, Британиянын Батыш Жер ортолук деңиздеги ордун кайра тикелөө о.э. Алжир Тунис жана Мароккону ээлөө үчүн болгон эле.

Экинчи дүйнөлүк согуш 1945-жылы 2-сентябрда аяктады. Бирок, анын бул жолку натыйжасы Британияга каршы болду. Себеби, ал согуштан кабыргасы сынып чыкты жана Британия империясынын күчкүбаты түгөнүп, алсыздык дооруна кирди жана эл аралык деңгээл Британиянын колунан Америка колуна өттү. Бирок, анын алсыздыгы аны эл аралык майдандан кууп чыгарылышын түшүндүрбөйт. Себеби, ал өз колонияларын өз ара достук аталышы менен колунда кармап турду. Кала берсе, көптөгөн Ислам мамлекеттери анын таасири жана көзөмөлү астында калды. Францияга келсек, ал үчүн дүйнөлүк согуштун акыбеттери кыйратуучу болду. Буга мисалдар көп. Маселен, Франция Германия тарабынан басып алынды... Германия баскынчылыгы астында Виши өкмөтү доорунда анын колонизаторлук саясаты тартипсиздикке учурады... Кийин Франция азаттык кыймылы да Лондондон башкарыла турган т.а. Британия саясатына моюн суна турган болду... Себеби, Азат Франция күчтөрү Британия

жетекчилигинин буйругу менен аракет кыла турган болду. Бул күчтөр алсыз жана кор болгону үчүн конференцияга бири-бири менен атаандаша турган эки жетекчини т.а. генерал де Голль менен генерал Жирону чакырып, ушул аркылуу аларды Франция мамлекетинин өкүлү катары эмес, француз аскерий каршылыгынын жетекчилери катары чакырылганын баса белгиледи. Муну менен талкууларды эл аралык саясат туурасында эмес, аскерий саякатка гана чектелишин камсыздады. Эл аралык саясат маселелери боюнча талкуулар болсо, Рузвельт жана Черчилл ортосундагы эки тараптуу жолугушуу жана маалымат конференциясында болуп өттү. Кийин, 1943-жылдын августунда де Голль жана Жиро кошуундары Англия-Америка командачылыгындагы бириккен Азат Франция күчтөрү командачылыгына бириктирилди. Ошол эле убакта, басып алынган Франциянын кошуундары Германия жана Советтер Союзу командачылыгы астында эле.

(Уландысы бар) □

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫ КАБАРЛАРЫ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Аза зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫ КАБАРЛАРЫ
Рим папасы католик чиркөөсүндөгү сексуалдык жанжалдарды ачыккан чыгарган журналисттерге ыраазычылык билдирди		
<p>Ватикандагы Папа Франциск дин кызматкерлери тарабынан ишке ашырылган жана Римдеги католик чиркөөсү аны жашырууга аракет кылган сексуалдык зомбулуктарды ачыкка чыгарууга көмөктөшкөн журналисттерге ыраазычылык билдирди. Рим Папасы «журналисттик миссиянын» зарылдыгына басым жасап, журналисттерге редакция бөлүмүнөн тышкары чыгууга жана интернет айдычында таратылып жаткан жалган маалыматтардын чын-төгүнүн аныктоого өзгөчө көңүл буруулары зарыл экендигин айтты. Папа Франциск «Reuters» маалымат агенттигинин журналисти Филип Пуллеллага жана «Noticieros» каналынын журналисти Валентина Алазракиге Ватикандагы иштерди ачыкка чыгуурадыга талыкпас мээнетти үчүн сыйлык тапшыруу аземинде сөз сүйлөп жатып: «Бизге чиркөө ичиндеги болуп жаткан катачылыктарды ашкере кылууга, алардын жашырылуусуна жол бербөөгө жана зордук-зомбулуктан жабыркагандардын үнүн жеткирүүгө көмөктөшкөнүңөр үчүн силерге ыраазычылык билдирем», - деп айтты.</p> <p>Ал-Ваъй: Рим Папасынын бул ыраазычылыгы – чын жүрөктөн айтылган эмес, чарасыздыктан айтылган ыраазычылык. Мындан башка дагы сансыз сексуалдык кылмыштар ачыкпай чыкпай, көмүскөдө калып келүүдө. Айта кетчү нерсе, бул ачыкка чыккан сексуалдык кылмыштар аттуу-баштуу дин кызматкерлери тарабынан ишке ашырылгандары гана. Ал эми катардагы диний кызматкерлердин кылмыштары болсо ачыкка чыкпай, жашырылган бойдон калып келүүдө. Мындай көрүнүштөрдүн жалгыз себеби – алардагы диндин бурмаланышы жана адамдын табиятындагы тукум улоо гарыйзасына тескери келген өкүмдөрдүн ойлоп табылышы.</p>		
Мисирде Захария бутростун Исламды маскара кылган видеолору кайрадан таратылууда		
<p>Мисирдин мурдагы христиан дин кызматчысы Захария Бутростун Исламды жана пайгамбар Мухаммадды ﷺ маскара кылган видеолору кайрадан таратыла баштагандыгы себептүү, коомчулук арасында нааразылыктар пайда болду. Жада калса, Каирдеги кибтий (копт) чиркөөсү дагы аталган видео тасмаларды кескин сынга алды.</p> <p>Мындан ондогон жылдар мурун, Захария Бутрос христиан диний каналдарынын биринде Исламды жана мусулмандарды каралап, маскара кылган болчу. Бул окуядан кийин аталган диний канал жабылып калган. Мисирдеги кибтий православ чиркөөсү аталган видео тасмалардын кайрадан таратылуусун кескин сынга алып, мындан 18 жыл мурун Бутрос менен бардык байланыштар үзүлгөнүн маалымдады. Чиркөөнүн</p>		

<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p style="text-align: center;">قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذَلُهُ وَلَا يَخْرُقُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>билдирүүсүнө ылайык, кибтий православ чиркөөсү 2003-жылдан бери Захария Бутрос менен эч кандай карым-катнашка барган эмес. Аталган окуядан кийин, Бутрос АКШга көчүп кеткен. Ал жакта кээбир адамдар Бутрос менен анын үйүндө жана мейманканаларда бир нече жолугушууларды уюштурушкан. Ошол кездеги Лож-Анжелес епархиясы өз элдерин Бутрос менен жолугушуудан кайтарган.</p>		
<p>Социалдык тармактарда Бутросдун видео тасмалары кескин нааразылыктарды келтирип чыгарды. Анын себебинен Мисирде диндер аралык кастыктын күчөшү тууралуу кооптонуулар пайда болду. Эскерте кетсек, Мисирдеги кибтий христиандар Жакынкы Чыгыштагы эң ири христиандык топ болуп эсептелет.</p>		
<p>Ал-Ваъй: Азыркы учурда мындай видео тасмалардын кайрадан таратылышы АКШ тараптан соккон шамалдын кабарын берип турат. АКШ «азчылык» маселесин козгоо аркылуу аталган аймакты бөлүп жарууга умтулушу ыктымал. Анткени, Мисир кибтийлери аймактагы эң ири христиан азчылыгы болуп эсептелишет. Бул окуялар АКШнын жана Батыштын аймактагы «азчылык» саясатын ишке түшүргөнүн айгинелеп турат.</p>		
<p>Орусия прокуратурасы өлкөдөгү эң ири укук коргоо уюмун жок кылууну көздөп жатат</p>		
<p>Орус Федерациясынын Башкы прокуратурасы «Мемориал» бей өкмөт укук коргоо уюму үстүнөн Жогорку сотко арыз менен кайрылды. 1989-жылы түзүлгөн «Мемориал» уюму бул иштин артында «саясий максаттар» турганын билдирди. Уюмдун билдирүүсүнө ылайык, аларга «чет элдик агенттер тууралуу мыйзамдарды бузуу» боюнча айып коюлган. Орус бийлиги аталган уюмду 2016-жылда «чет элдик агенттер» тизмесине киргизген. «Чет элдик агент» сөзү Орусиядагы коммерциялык эмес уюмдарга, массалык маалымат каражаттарына, жеке адамдарга жана каттоодон өтпөгөн бей өкмөт уюмдарга карата колдонулат. Аталган тараптардын бардыгы өз материалдарын таратууда – социалдык тармактар аркылуу болсо дагы – сөзсүз түрдө маркировкадан жана тажатма административдик процедуралардан өтүүсү зарыл.</p>		
<p>«Мемориал» уюму өз билдирүүсүндө буларды айткан: «Биз аталган мыйзам башынан эле көз карандысыз уюмдарга каршы кабыл алынганын айтып келгенбиз жана анын жокко чыгарылуусун талап кылганбыз. Биз «Эл аралык Мемориал» уюмуна туюу салууга эч кандай мыйзамдуу негиз жок деп эсептейбиз. Башкы прокуратуранын бул кадамы «Мемориал» уюмун жок кылууга багытталган». «Мемориал» уюму өзүн «чет элдик</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
<p>агенттер» тизмесинен чыгаруу үчүн бир нече жылдан бери соттошуп келет. Орусия Жогорку соту 2015-жылы Юстиция министрлигинин талабына ылайык, «Мемориал» уюмуна тыюу салуу чечимин жокко чыгарган. Акыркы айларда, Орус бийлиги бей өкмөт уюмдарга, массалык маалымат каражаттарына жана оппозиция өкүлдөрүнө басым өткөрүп, алардын көпчүлүгүн «чет элдик агенттер» тизмесине кошууда.</p> <p>Ал-Ваъй: Орус бийлиги куугунтуктоодо, фикирди чектөөдө жана жалаа жабууда башка өлкөлөрдөн айырмаланбайт. Андыктан, анын мындай чечимдери мыйзам бузуу эмес, саясий куугунтуктоо катары кабыл алынууга тийиш.</p>		
<p>БУУ дүйнө жүзүндөгү жер которуулардын санын аныктоодо</p>		
<p>Бириккен Улуттар Уюмунун Качкындар Иши боюнча Жогорку Комиссариат Башкармалыгы (КИЖКБ) дүйнө жүзүндөгү өз үйлөрүн таштап кетүүгө аргасыз болгон адамдардын жалпы саны, 2021-жылдын биринчи бөлүгүндө, 84 миллионго көбөйгөндүгүн билдирди. Анын айтымында, качкындардын саны өсүшүнө Африкадагы жаңжалдар себеп болгон. КИЖКБ жетекчиси Филиппо Гранди өз сөзүндө буларды айтты: «Эл аралык коомчулуктун зомбулукту, куугунтуктоолорду жана укук бузууларды токтотууга күчү жетпей жатат. Мунун натыйжасында, качкындардын саны улам өсүүдө. Андан тышкары, климаттык өзгөрүү качкындар жан сактаган аймактардагы абалдын оорлошуусуна таасир берүүдө. 2021-жылдын январь айынан июль айына чейин БУУнун КИЖКБ көзөмөлү астындагы 33 мамлекетте 4,3 миллиондон ашуун адам ич ара жер которушкандыгы катталган. Бул көрсөткүч өткөн жылга салыштырмалуу кескин өстү. Зомбулуктун сезилээрлик даражада күчөгөндүгү себептүү Конго, Эфиопия, Афганистан, Мозамбик, Мьянма, Түштүк Судан жана Африка Батышындагы Сахель аймактарынын тургундары жер которууга мажбур болушту». Маалым болушунча, аталган сандар мамлекеттик расмий булактардан жана БУУнун КИЖКБ офистеринен алынып, бей өкмөт уюмдардан алынган маалыматтар менен толукталган.</p> <p>Ал-Ваъй: Гранди өз сөзүндө: «Эл аралык коомчулуктун зомбулукту, куугунтуктоолорду жана укук бузууларды токтотууга күчү жетпей жатат. Мунун натыйжасында, качкындардын саны улам өсүүдө», - деп айтты. Акыйкатта «Эл аралык коомчулук, анын ичинде Батыш болуп жаткан окуяларга жана качкындар саны өсүшүнө эң биринчи күнөөкөрлөр» деп айтса максатка ылайык болор эле.</p>		
<p>Ирактагы жана Афганистандагы өрттөлгөн таштандылардын түтүнү америкалык аскер ардагерлерине зыян берүүдө</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذَلُهُ وَلَا يَخْرُقُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>АКШ аскерлери көптөгөн жылдар бою Иракта жана Афганистанда керексиз таштандыларды өрттөп келишкен. Алардын ичинде электроника, химикаттар, жашыруун материалдар, контрабандалык буюмдар, желим жана жардырылган автоунаалар бар болчу. Маалыматтарга ылайык, бул нерселердин бардыгы атайын чукурларга ташталып, үстүнөн керасин куюлган жана өрттөлгөн. Анын натыйжасында, жагымсыз жытка ээ болгон түтүн чыгып, АКШ аскерлери күнү-түнү ал түтүндөн дем алууга аргасыз болушкан.</p> <p>Бүгүнкү күндө, америкалык аскерлер ал түтүндөрдүн кесепеттерин тартышууда. Бир нече аскер ардагерлеринде респиратордук ооруулардан тартып рак оорууларына чейин аныкталды. Алар ууланган түтүндөрдөн дем алышкандыгы себептүү, түрдүү медициналык кароолордон өтүшүүдө.</p> <p>АКШдагы ардагерлердин иши боюнча министрлик 2014-жылы, таштандыларды өрттөөнүн кесепеттерин жана анын ден соолукка тийгизген таасирин аныктоо үчүн жасалма түрдө таштандыларды өрттөөчү чукурларды каздырган.</p> <p>Бүгүнкү күндө, таштандыларды өрттөө натыйжасында жабыркаган 200 миңден ашуун жаран катталды. Бирок, алардын көпчүлүгүнүн мамлекеттен колдоо алуу үчүн жазган арыздары четке кагылган.</p> <p>Эскерте кетсек, учурдагы АКШ президенти Жо Байден өз уулу Бонун 2015-жылдагы өлүмүн Ирактагы таштандыларды өрттөө кесепети менен байланыштырып келген. Анын уулу 2003-жылдан тартып Дэлавер штатындагы Улуттук гвардиянын мүчөсү болгон жана 2008 – 2009 жылдар аралыгында Иракта кызмат өтөгөн. Ал көз жумган учурда майор макамына ээ болчу. Жо Байден 2021-жылдын май айында, аскер кызматкерлеринин алдында сөз сүйлөп жатып: «Менин уулум Иракка ден соолугу чың абалда кеткен болчу. Бирок, таштандылардын түтүндөрү арасында жашагандыктан, мээ шишиги (опухоль) ооруусунун оор формасын арттырып келди», - деп айтты.</p> <p>Ал-Ваъй: АКШ баштаган согуштардын бардыгы, жада калса, өз аскерлерине дагы каргашалуу кесепеттерди алып келди. Бирок, бул согуштар оңойлук менен токтотулбайт. Анткени, бул согуштардын артында бир ууч кылмышкер капиталисттер турушат. Батыш хазараты – дүйнө эли үчүн эле эмес, батыштыктар үчүн дагы кооптуу хазарат. Ошондуктан, дүйнө эли тез күндө бул жийиркеничтүү хазараттан кутулушу зарыл. ☐</p>		

КУРЪАНИ КАРИМ САБАГЫНДА

﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾

«Айткын: «(Бул Куран) Раббиңер тарабынан (келген) чындык. Демек, каалаган киши ыйман келтирсин, каалаган киши каапыр болсун»

Аллах Таала Курандын Кахф сүрөсүндө мындай деген:

﴿وَأْتَلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَتِهِ وَلَن نَّجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿١﴾ وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْعَدْوَةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوْلَهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرْطًا ﴿٢﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾

«(Эй Мухаммад) сен жалаң өзүңө вахий кылынган Раббиңдин Китеби-Куранды гана окугун! Анын (Алланын) сөздөрүн өзгөртүүчү жок. Эч качан Андан өзгө бирер паана да таба албайсың. Сен өзүңдү эртели кеч Жараткандын жүзүн-ыраазылыгын эңсеп, Ага жалбарып-дуба кыла турган заттар менен бирге туткун! Дүйнө-турмушунун кооздуктарын каалап көздөрүң ал заттардан четтеп өтүп кетпесин (башкача айтканда, өзгөлөргө — дүйнө ээлерине карабасын)! Анан да Биз дилин Бизди эстөөдөн бейкапар кылып койгон, көңүл-кушун ээрчиген жана кылар иши ысырапкерчилик болгон кимселерге моюн сунба! Айткын: «(Бул Куран) Раббиңер тарабынан (келген) Чындык. Демек, каалаган киши ыйман келтирсин, каалаган киши каапыр болсун». Ырасында, Биз заалим-каапырлар үчүн жалындары тозокуларды ороп-чулган ала турган тозокту даярдап койгонбуз. Эгер алар (чаңкоонун күчтүлүгүнө чыдабай) суу сурашса, кызытылган (дак кылынган) май сыяктуу жүздөрүн күйдүрүүчү суу берилет. Кандай гана жаман ичимдик кандай гана жаман жай!» [17:27-29]

Бул аяттардын түшүү себеби (сабабу нузул) тууралуу айта турган болсок, бул аят Салман, Абу Зарр, Сухайб, Аммар, Хаббаб жана башка жакыр сахабалар тууралуу түшкөн. Күндөрдүн биринде, мусулмандар жүрөктөрүн байлап алууну каалаган адамдар (муаллафату кулубихим) Расулуну алдына келишти. Алар Уйайна ибн ал-Хасийн, ал-Акруъ ибн Хабис жана башкалар эле. Алар: «Оо Аллахтын элчиси, эгер чогулушта отурганыңда тигилерди (жакыр сахабаларды) жагымсыз

жыттары себептүү бизден алысыраак отургузсаң (алар териден тигилген кийимдерди кийишер эле), биз дагы сенин алдында отуруп, сенден илим алар элек. Чынында, бизди сенин алдыңа кирүүдөн ошолор гана тосуп жатышат», - деп айтышты. Ошол кезде, жогорудагы аят түштү жана Расуллалах ﷺ дароо ордунан туруп, ошол сахабаларды издей баштады. Алар мечиттин арткы жагында Аллах Азза ва Жалланы зикир кылып отурушкан эле. Ошондо, Расуллалах ﷺ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُمِثْنِي حَتَّى أَمْرَنِي أَنْ أَصْبِرَ نَفْسِي مَعَ رِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي مَعَكُمْ الْمَحْيَا وَمَعَكُمْ الْمَمَاتِ

«Мени өлтүрүүдөн мурун үммөтүмдөн болгон кишилер менен бирге сабыр кылууга буйруган Аллахка чексиз мактоолор болсун. Акыйкатта, силер менен өмүрдү дагы өлүмдү дагы чогуу көрөмүн (бардык кыйынчылыктарды чогуу басып өтөмүн)», - деп айтты.

Бул аяттар тууралуу Сайид Кутуб «Фий зилал ил-Куръан» атуу тафсириде буларды жазган:

Аллах Таала айтты:

﴿وَأْتَل مَا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ ۗ وَلَنْ نُجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾

«(Эй Мухаммад) сен жалаң өзүңө вахий кылынган Раббидин Китеби-Куранды гана окугун! Анын (Алланын) сөздөрүн өзгөртүүчү жок. Эч качан Андан өзгө бирер паана да таба албайсың» [17:27]

Бул аят Расуллалахты ﷺ Аллах ага вахий кылган Китепти гана окууга багыттап турат. Анткени, ал акыйкат китеп болуп, анын эч бир аятында батыл келген эмес. Акыйкатта, багыт бир гана Аллахка болушу керек жана Анын коргоосунан бөлөк эч кандай коргоо жок. Үңкүр ээлери (асхаб ул-кахф) дагы жалгыз Аллахка таянышкан жана Аллах аларды өз ырайымы менен коргоп алган. Ушул аят менен үңкүр ээлеринин окуясы соңуна чыгат. Бул аятта, буга чейинки жана мындан кийинки аяттарда дагы Аллах Таала түрдүү окуяларды эскерип, алар аркылуу Расуллалахка ﷺ көрсөтмөлөрдү берип турган. Арийне, Куран аяттарындагы диний көрсөтмөлөр менен алардагы илимий жана тарыхый акыйкаттар бири-бирине мутлак (абсолюттук түрдө) шайкеш келет.

Мындан кийинки аятта Аллах Таала мындай деди:

﴿وَأْتَل مَا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ ۗ وَلَنْ نُجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾

«Сен өзүңдү эртели кеч Жараткандын жүзүн-ыраазылыгын эңсеп, Ага жалбарып-дуба кыла турган заттар менен бирге туткун! Дүйнө-турмушунун кооздуктарын каалап көздөрүң ал заттардан четтеп өтүп кетпесин (башкача айтканда, өзгөлөргө — дүйнө ээлерине карабасын)!» Курандагы бул үлкөн сабак акыйда таразасындагы кыйматтардын (баалуулуктардын) орду тууралуу баяндаган. Чыныгы кыйматтар бул мал-байлык, кадыр-барк, бийлик жана бул дүйнөнүн ырахаттары менен маталары эмес. Бул кыйматтардын бардыгы убактылуу гана. Ислам бул нерселерди

пайдаланууну харам кылбайт, болгону адам баласына бул нерселерди турмуштун максаты кылып алууну харам кылат. Кимде-ким бул нерселерден пайдаланууну кааласа пайдалана берсин, бирок ар качан бул нерселерди берген Аллахты эстеп, Анын неъматтарына шүгүр кылуусу жана бул неъматтарды туура жолдо сарптоосу кажет.

Бул аятта, Аллах Таала Расулуллахты ﷺ эскертип, ага сабыр кылууну жана Аллахка жүздөнгөндөр менен чогуу болууну буйруп жатат. Ошондой эле, Аллахты эсинен чыгарып, Ага кайдыгерлик кылгандарды эстен чыгарууга жана аларга дагы кайдыгерлик кылууга буйруп жатат. Риваяттарга ылайык, бул аят Курайш төбөлдөрү тууралуу түшкөн. Алар Расулуллахтан ﷺ эгер Курайш төбөлдөрүнүн ыйманга келишин кааласа Билал, Сухайб, Аммар, Хаббаб жана Ибн Масъуд сыяктуу жакыр мусулмандарды бөлүп коюшун, ошондой эле, бай-манаптар үчүн өзүнчө чогулуш уюштурушун талап кылышкан. Анткени, ал жакыр сахабалар териден тигилген кийимдерди кийишкендиги жана алардан тердин жыты келип тургандыгы себептүү, Курайш төбөлдөрү муну жактырышпайт эле. Риваяттарга ылайык, Расулуллах ﷺ Курайш чоңдорунун ыйманга келишин эңсер эле жана ичинен алардын талабына көнүүнү каалап турган. Ошол учурда, Аллах Таала жогорудагы аятты түшүрүп, чыныгы кыйматтар тууралуу, ошондой эле, эч качан адашпай турган акыйдавий тараза тууралуу баяндады. *«Демек, каалаган киши ыйман келтирсин, каалаган киши каапыр болсун»*. Ислам эч кимге жагалданбайт жана адамдарды жахилият таразасы менен өлчөбөйт. Ислам адамдарды ажыратууда жахилият таразасына муктаж эмес, анын өзүнүн таразасы бар. Андан кийин Аллах Таала мындай деди:

﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَشيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ^ط﴾

«Сен өзүңдү эртели кеч Жараткандын жүзүн-ыраазылыгын эңсеп, Ага жалбарып-дуба кыла турган заттар менен бирге туткун!» т.а. алар менен бирге болуудан тартынба жана чечим чыгарууга шашылба. Анткени, алар Аллахтын ыраазылыгын эңсешип, эртели кеч ага жетүүгө умтулушат. Алар Аллахтын ыраазылыгынан бөлөк нерсени жана бөлөк жолду каалашпайт. Арийне, алар умтулуп жаткан нерсе адам баласынын турмушундагы бардык нерселерден көрө улуу жана түбөлүктүү. Алар менен бирге бол, чогуу жүр, чогуу отур жана аларга илим бер. Акыйкатта, аларда үлкөн жакшылыктар бар. Чыныгы даъват мына ошондой адамдардын мээнетине муктаж. Ислам жеңишке жеткендиги үчүн, же адамдар үстүнөн жетекчилик кылуу үчүн, же өздөрүнүн каалоолорун ишке ашыруу үчүн, же болбосо, мал-байлыкка жетүү үчүн Исламды кабыл алгандар даъват жүгүн көтөрүүгө татыктуу эмес. Чыныгы даъватты көтөрүп чыгуучулар – жүрөктөрү Аллахка гана жүздөнгөндөр, ошондой эле, бийлик, байлык жана башка маддий кызыкчылыктарды көздөбөстөн, жалгыз гана Аллахтын ыраазылыгын көздөгөн адамдар. Андан кийин Аллах Таала айтты:

وَلَا تَعُدُّ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴿١٠٧﴾

«Дүйнө-турмушунун кооздуктарын каалап көздөрүң ал заттардан четтен өтүп кетпесин (башкача айтканда, өзгөлөргө — дүйнө ээлерине карабасын)!» т.а. назарың жакыр мусулмандардан дүйнө кооздуктары менен сыймыктанган кишилер тарабына бурулуп кетпесин. Акыйкатта, Роббисинин ыраазылыгын эңсеп, Ага эртели кеч жалбарып дуа кылган кишилердин умтулуп жаткан нерсесинин алдында дүйнө кооздуктары кылча дагы кадырга ээ эмес. Андан соң, Аллах Таала айтты:

﴿وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا﴾

«Анан да Биз дилин Бизди эстөөдөн бейкапар кылып койгон, көңүл-кушун ээрчиген жана кылар иши ысырапкерчилик болгон кимселерге моюн сунба!» т.а. алардын жакыр мусулмандарды бөлүп коюу тууралуу талабына моюн сунбагын. Эгер алар Аллахты эстешкенде, өздөрүнүн текеберлигинен, менменсинүүсүнөн жана негизсиз талаптарынан артка кайтышар эле. Ошондой эле, Аллах Тааланын адилеттүүлүгүн жан дилдери менен сезишип, Анын алдында жалпы адамзат бирдей экендигин түшүнүшөр эле. Эгер алар Аллахка ыйман келтиришкенде, жалпы адамзатты бир тууган кылган Ислам акыйдасынын робитасын түшүнүп жетишер эле. Бирок алар өздөрүнүн каалоолоруна ээрчишип, адамдар арасында жахилият өлчөөлөрү менен өкүм кылышууда. Алар Аллахты эстөөгө кайдыгерлик кылышкандыктан, алар жана алардын талаптары дагы кайдыгерликке татыктуу. Акыйкатта, Ислам жалпы адамзатты Аллахтын алдында теңдештирүү үчүн келген. Адамдар ата-тегине, мал-байлыгына жана мансабына жараша бөлүнбөйт. Анткени, бул нерселердин бардыгы убактылуу жана акырет үчүн пайдасыз болгон кыйматтар. Адамдар Аллахтын алдындагы даражасына жараша гана бөлүнүшөт. Ал эми Аллахтын алдындагы даража Ага жүздөнүүгө жана Ага бекем байланууга жараша өлчөнөт. Мына ушудан башка бардык өлчөөлөр адашуу жана караңгылык.

﴿وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا﴾

«Анан да Биз дилин Бизди эстөөдөн бейкапар кылып койгон кимселерге моюн сунба!» т.а. алар өздөрүнүн нафсына, байлыгына, үй-бүлөсүнө, рахаттарына жана шахваттарына берилип кетишкендикен, Биз алардын жүрөктөрүн Бизди эстөөдөн бейкапар кылып койдук. Алардын жүрөктөрүндө Аллах үчүн орун калбады. Эгер адамдын жүрөгү мына ушундай нерселер менен алек болуп, аларды жашоосунун максаты кылып алса жана Аллахты эстөөдөн бейкапар болуп калса, Аллах Таала алардын бейкапарлыгын дагы да ашырып коёт. Натыйжада, ал адам турмушун пайдасыз нерселерге сарптап, акыретте Аллах Таала даярдап койгон аянычтуу азапка дуушар болот.

﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾

«Айткын: «(Бул Куран) Раббиңер тарабынан (келген) Чындык. Демек, каалаган киши ыйман келтирсин, каалаган киши каапыр болсун».

Бул аят Расулуллахка ﷺ акыйкатты мына ушундай ачык жана айбаттуу түрдө айтууну буйруп жатат. Акыйкат сынбайт жана алсырабайт. Ал улуу, бийик, күчтүү жана ачык бойдон кала берет. Каалаган киши ал акыйкатты карманып, ыйман келтирет, каалаган киши андан алыстап, кафир бойдон кала берет. Кимге акыйкат жакпаса кете берсин. Ким өзүнүн каалоосун Аллах түшүргөн динге ыктбаса жана өзүнүн текеберлигинен баш тартпаса, андай адамдын акыйдасына кажет жок. Андай текеберлерге жагалдангыдай акыйда кимдир бирөөнүн мүлкү эмес. Акыйда Аллахка гана таандык, Ал болсо эч кимге жана эч нерсе муктаж эмес. Ислам акыйдасы өзүн толугу менен Аллахка тапшырууну жана динди Ал айткандай кабыл кылууну каалабаган кимселердин жардамына көз каранды эмес. Эртели кеч Жаратканга жалбарып, Анын ыраазылыгына жетүүнү эңсеген мусулмандардан өздөрүн артык көргөн кимселер Исламга жана мусулмандарга эч кандай пайда алып келишпейт.

Андан кийин, Аллах Таала акырет күнүндө кафирлер жана момундар үчүн даярдап койгон нерселери тууралуу айтты:

﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا﴾

«Ырасында, Биз заалим-каапырлар үчүн тозокту даярдап койгонбуз».

Акыйкатта, Аллах Таала тозокту даярдоо үчүн күчкө же убакытка муктаж эмес. Анткени, Аллах Таала бир нерсени жаратууну кааласа **«бол (деп айтат) жана ал (дароо) ишке ашат»**. Аяттагы **«даярдап койгонбуз»** деген сөз кафирлердин кечиктирүүсүз, дароо тозокко түшүрүлүшү тууралуу айтылган. Тозоктун дубалдары үлкөн болуп, заалимдерди курчап турат. Ал жерден качып чыгууга жол дагы, кутулууга үмүт дагы жок. Ал жерде дем алууга таза аба жана эс алууга мүмкүнчүлүк жок!

﴿وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ﴾

«Эгер алар (чаңкоонун күчтүлүгүнө чыдабай) суу сурашса, кызытылган (дак кылынган) май сыяктуу жүздөрүн күйдүрүүчү суу берилет»

Эгер ал тозокто азапталып жаткандар чаңкоодон кыйналып суу сурашса, аларга кайнатылган майга окшош, башка риваятка ылайык, кайнатылган ириңге окшош ичимдиктер берилет. Ал ушунчалык ыссык болгондуктан, адамдын жүзүнө жакындатса, жүздөрү агып түшөт. Мына ошондой ичимдикти ичкен тамак жана ашказандар канчалык азап көрөт болду экен!

﴿يَنَسُّ الشَّرَابِ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾

«Кандай гана жаман ичимдик кандай гана жаман жай!». □

БЕЙИШ БАКТАРЫ

قال رسول الله ﷺ: «إذا مرَّ من رياض الجنة فارتعوا»
Расулудлла ﷺ айтты: «Эгер бейиш бактарынан
өтсөңөр, (анын мол-көл мөмөлөрүнөн)

БЕЙИШ БАКТАРЫ

ЖАН ДОСУМ ﷺ МАГА ОСУЯТ КЫЛГАН ЭЛЕ...

Имам Ахмад, ал-Барраз жана Ибн Хиббандар риваят кылышкан сахих хадисте Абу Зарр ал-Гуфариий ﷺ мындай деп айткан:

«Менин жан досум ﷺ мага бир нече изгилик сифаттарын осуят кылган эле. Ал ﷺ мага (дүйнө иштеринде) өзүмдөн жогору болгондорго эмес, өзүмдөн төмөн болгондорго кароону, жакырларды жакшы көрүүнү жана аларга жакын болууну, туугандарым мени менен мамилени үзүшкөн болсо дагы, алар менен катташууну, Аллахтын жолунда жемелөөчүнүн жемелөөсүнөн коркпоону, канчалык ачуу болсо дагы акыйкатты (ачык) айтууну, ошондой эле, «Лаа хавла ва лаа куввата иллаа Биллахи (Бардык күч-кудурет Аллахка гана таандык)» деген сөздөрдү көп айтууну осуят кылган. Анткени, бул сөздөр бейиш казыналарынын бири».

• Абу Заррдын ﷺ «Менин жан досум ﷺ мага бир нече изгилик сифаттарын осуят кылган эле» деген сөзүнүн мааниси, Расулудлла ﷺ Абу Заррга ﷺ бир нече иштерди осуят кылган. Ким аларга бекем болуп, амал кылса ал чексиз жакшылыктарга жетишет. Абу Зарр ﷺ өз сөзүндө «Расулудлла ﷺ» дегендин ордуна **«жан досум ﷺ»** деп айтты. Бул болсо анын Расулудллахка ﷺ болгон жакындыгын, сүйүүсүн жана сый-урматын айгинелеп турат.

• Абу Заррдын ﷺ «Ал ﷺ мага (дүйнө иштеринде) өзүмдөн жогору болгондорго эмес, өзүмдөн төмөн болгондорго кароону... осуят кылган» деген сөзүндө мал-байлык жана мансап жагынан жогору болгон адамдар назарда тутулган. Тактап айтканда, Расулудлла ﷺ дүйнө иштеринде өзүнөн жогору болгондор менен атаандашпоону осуят кылган. Ошондой эле, мал-байлык, ден-соолук, мансап жана башка ушул сыяктуу дүйнө иштеринде өзүнөн төмөн болгондорго кароону осуят кылган. Анткени, адам баласы өзүнөн төмөн болгондорду көргөндө, колундагы бар нерсеге канаат кылып, Аллахка мактоо айтат жана шүгүрчүлүк келтирет. Ошондой эле, бул учурда адамдын жүрөгү бейпилдикке балкып, итаат менен ибаадатка берилет жана адам баласы дүйнө артынан чуркоону, убактылуу байлык үчүн өзүн түрдүү кыйынчылыктарга урууну токтот.

Абу Хурайрадан رضي الله عنه риваят кылынган хадисте, Расуллаллах ﷺ мындай деп айткан:

«انظروا إلى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَا تَنْظُرُوا إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكُمْ؛ فَهُوَ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ»

«(Дүйнө иштеринде) өзүңөрдөн төмөн болгондорго карагыла, өзүңөрдөн жогору болгондорго карабагыла. Анткени, бул иш Аллахтын силерге берген неъматтарына шүгүрсүздүк кылбооңор үчүн жакшыраак». (Муттафакун алайхи). Ушул эле хадистин имам ал-Бухарий риваят кылган лафзында мындай деп келет:

«إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فَضِّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ»

«Кимге артыгыраак мал-байлык жана келбет берилгенин көргүсү келген адам өзүнөн төмөндөгүлөргө карасын». Ибн Хажар ал-Аскаланий айткан: «Ушул хадиске маанилеш дагы башка хадис риваят кылынган. Ал-Хаким Абдуллах ибн аш-Шиххийрден риваят кылган «марфуъ» хадисте Расуллаллах ﷺ мындай деген:

«أَقْبَلُوا الدُّخُولَ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ لَا تَزْدُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ»

«Байлардын алдына кирүүнү азайткыла. Анткени, бул иш Аллахтын неъматтарына шүгүрсүздүк кылбооңор үчүн жакшыраак».

Ибн Баттал айткан: «Бул бардык жакшылыктарды өз ичине камтыган хадис. Ибн Аун айтар эле: «Байлар менен чогуу жүрүп, алардын арасында өзүмдү эң эле түйшүктүүдөй сездим. Алардын минген улоолору дагы, кийген кийимдери дагы меникинен жакшыраак болчу. Андан кийин, кедейлер менен чогуу жүрүп, жүрөгүм бейпилдикке балкыды».

• Абу Зарр رضي الله عنه «**Жакырларды жакшы көрүүнү жана аларга жакын болууну... осуят кылды**» деп айтты. Анткени, жакырлар жалгыз гана Аллахка сүйөнгөн, Андан корккон жана Андан гана үмүт кылып жашаган адамдар. Жакырларды Аллах үчүн гана жакшы көрүү мүмкүн. Анткени, мал-байлык үчүн жакшы көргүдөй, алардын мал-байлыгы болбойт. Аллах үчүн жакшы көрүү – ыймандын эң маанилүү байламталарынын бири. Акыйкатта, ыймандууларды жана Аллахка итааткөйлөрдү жакшы көргөн адам алардын амалдарына жакын болот, алардан таасирленет. Усамадан رضي الله عنه риваят кылынган хадисте Расуллаллах ﷺ мындай деген:

«قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ، فَإِذَا عَامَّةٌ مِنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينَ، وَأَصْحَابُ الْجِدِّ (الحظ

والغنى) مَحْبُوسُونَ (لم يؤذَن لهم بعدُ في دخول الجنة حتى يأذن الله)، غَيْرَ أَنَّ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أَمَرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ، وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَّةٌ مِنْ دَخَلَهَا النِّسَاءُ»

«Мен бейиш дарбазасынын алдында туруп, ал жакка киргендердин көпчүлүгү жакырлар экенин көрдүм. Ал эми байлар болсо, тозок элдери отко ташталышкандан кийин дагы, кармалып турушкан экен (т.а. аларга бейишке кирүүгө уруксат бериле элек экен). Андан кийин, тозок дарбазасынын алдында туруп, ал жакка түшкөндөрдүн көпчүлүгү аялдар экенин көрдүм». (Муттафакун алайхи). Вахб ибн Мунаббих айткан: «Кедейлерден (аларга зулум кылуудан) колуңарды тарткыла. Акыйкатта, акырет күнүндө алар үлкөн дөөлөткө ээ болушат». Ал-Фузайл ибн Ийяд айткан: «Ким акыретте азиз болууну кааласа, кедейлер менен чогуу болсун».

• Абу Заррдын «**Туугандарым мени менен мамилени үзүшкөн болсо дагы, алар менен катташууну... осуят кылды**» деген сөзүнүн мааниси, алар менден алысташып, туугандык мамилени токтотушкан болсо дагы, алар менен мамилени үзбөөнү жана катташууну осуят кылды дегени. Имам Ахмад жана ад-Даримийлер Хаким ибн Хузамдан риваят кылышынча, ал минтип айткан:

«خَيْرُ الصَّدَقَةِ عَلَى الْقَرِيبِ الْكَاشِحِ»

«Садаканын эң жакшысы – сени менен араздашкан тууганыңа берилгени». Мунун мааниси, садакалардын эң абзели сени менен таарынышкан, бирок аны билдирбей жашырып жүргөн тууганыңа берилген садака. Анткени, садаканын бул түрү ортодогу алаканы бекемдейт жана шайтанды алсыратат. Салман ибн Амирден риваят кылынышынча, Расуллуллах мындай деген:

«الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ، وَعَلَى ذِي الرَّحْمِ نِتْنَانٌ: صَدَقَةٌ وَصَلَةٌ»

«Мискинге берилген садака – бул жөн гана садака. Ал эми тууганга берилген садака бул садака жана тууганчылыкты бекемдөө».

• Абу Заррдын «**Аллахтын жолунда жемелөөчүнүн жемелөөсүнөн коркпоону... осуят кылды**» дегени, Аллахтан болгон коркуудан башка бирөөдөн болгон коркууну артык койбоону жана акыйкат үстүндө бекем турууну түшүндүрөт. Имам ал-Бухарий

жана Муслимдер Убада ибн Сомиттен رضي الله عنه риваят кылышында, ал минтип айткан:

«بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي الْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهُ وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ

أَهْلَهُ وَأَنْ نَقُومَ أَوْ نَقُولَ بِالْحَقِّ حَيْثُمَا كُنَّا لَا نَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ»

«Биз оорчулукта жана жеңилчиликте, жакшы көргөн жана жамаан көргөн иштерибизде дагы Расуллаллахка ﷺ кулак салып, итаат кылууга байъат бердик. Ошондой эле, бийлик башындагылардан (бийликти) талашпоого, кайда болсок дагы акыйкатты ачык айтууга жана Аллахтын жолунда жемелөөчүнүн жемелөөсүнөн коркпоого байъат бердик». Имам ат-Тирмизий риваят кылып айтат:

«إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ الْجِهَادِ كَلِمَةً عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ»

«Жихадды эң улуусу – залым султандын алдында акыйкатты айтуу». Абу Саид ал-Худрийден риваят кылышында, ал минтип айткан:

«أَلَا لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدَكُمْ رَهْبَةُ النَّاسِ أَنْ يَقُولَ بِحَقِّ إِذَا رَأَهُ أَوْ شَهِدَهُ؛ فَإِنَّهُ لَا يَقْرَبُ مِنْ

أَجَلٍ، وَلَا يُبَاعِدُ مِنْ رِزْقٍ أَنْ يَقُولَ بِحَقِّ أَوْ يُذَكِّرَ بِعَظِيمٍ»

«Акыйкатты көргөн же ага күбө болгон (билген) киши адамдардан корккондугу себептүү аны айтуудан тыйылып калбасын. Анткени, акыйкатты айтуу жана Аллахты эстетүү адамдын ажалын жакындатып же ырыскысын алыстатып койбойт». (Ахмад риваяты). Имам ал-Бухарий жана Муслимдер Абдуллах ибн Масъуддан رضي الله عنه риваят кылышкан хадисте, Расуллаллах ﷺ мындай деген:

«إِنَّهَا سَتَكُونُ بَعْدِي أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكَرُونَهَا»

«Менден кийин кошоматчылык жана силер жек көрө турган иштер жүз берүүчү күндөр келет». Ошондо андан: «Оо Расуллаллах, биздин арабыздан ошол күндү көргөндөргө кандай буйрук бересиз?», - деп сурашты. Расуллаллах ﷺ айтты:

«تُؤَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيكُمْ، وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ»

«Мойнуңардагы милдеттериңерди аткаргыла жана Аллахтан өзүңөргө таандык болгон нерселерди сурагыла». Имам ан-Нававий айткан: «Бул хадистин мааниси, мусулмандардын улуусу менен кичүүсүнө бардык доорлордо амру маъруф жана

нахий мункар кылуу, бул жолдо эч кимден коркпоо жана эч кимге кошомат кылбоо важиб».

• Абу Заррдын ﷺ «**Канчалык ачуу болсо дагы акыйкатты** (ачык) **айтууну... осуят кылды**» дегени, бул жолдо кыйноолорго кабыла турган болсо дагы, акыйкатты ачык айтууда эч кимден коркпоону түшүндүрөт. Абу Бакр ас-Сиддик ﷺ даъват жаңыдан башталган кезде Курайш уруусунун алдына чыгып, аларга акыйкатты угузууну каалаган. Ал адамдардын алдына чыгып, Ислам тууралуу хутба кыла баштады. Өз сөзүн Аллахка жана Анын Расулуна даъват кылуу менен баштаган замат адамдар аны жабыла ур-токмокко алып киришти. Абу Бакрдын ﷺ бети-башы таанылгыс болгонго чейин сабашкандан кийин, аны өлдү деп ойлошуп, жакындары үйүнө алып кетишкен. Ибн Хишамдын айтымында, күндөрдүн биринде Расуллуктын ﷺ сахабалары чогулушуп: «Аллахка касам, ушул күнгө чейин Курайш уруусу Курандын ачык окулганын угуша элек. Арабызда аларга Куранды угуза окуп бере турган эркек барбы?» - деп талкуулап жатышканда, Абдуллах ибн Масьуд ﷺ: «Мен окуймун», - деп чыкты. Ошондо, сахабалар: «Биз алардын сага зыян жеткиришинен чочуйбуз. Биз алардын зыянынан коргой ала турган күчтүү уруусу бар бирөө болсо дедик эле», - деп калышты. Абдуллах ибн Масьуд ﷺ болсо: «Мага кабаатыр болбогула, мени Аллах коргойт», - деп айтты. Эртеси күнү, түшкө жакын ибн Масьуд ﷺ Каабанын жанындагы «Ибрахимдин макамы» деген жайга чыкты. Курайш төбөлдөрү болсо, адатынча, өз ордуларында отурушкан эле. Ошондо, Абдуллах ﷺ бийик үнү менен төмөнкү аяттарды окуй баштады:

﴿الرَّحْمٰنُ عَلَّمَ الْقُرْءَانَ﴾

«Рахман - (Мээримдүү Алла Мухаммад пайгамбарга жана анын үмөттөрүнө) Куранды таалим берди» [55:1-2]

Бул аяттарды окуп Курайш төбөлдөрүнө жүздөнгөндө, алар Абдуллахтын ﷺ угушуп: «Бул ибн Умму Абд эмнени айтып жатат?» дешип, бири-биринен сурап калышты. Алардын арасынан бирөөсү: «Ал Мухаммад алып келген нерселерди окуп жатат», - деп айтты. Ошондо, алар дароо ордуларынан турушуп, ибн Масьудду ﷺ беттен ала сабап киришти. Абдуллах ﷺ болсо токтобостон, Аллах кадыр кылганга чейин окуй берди. Андан кийин, бети башы кан болгон абалда сахабалардын алдына кайтып келгенде, аны көргөндөрдүн маанайы чөгүп, кайгыруу менен: «Биз ушул нерседен

чочуган элек», - деп айтышты. Ошондо, Абдуллах عليه السلام: «Мен үчүн Аллахтын душмандары бүгүнкүдөй чарасыз жана байкуш болуп көрүнгөн эмес эле. Кааласаңар, эртең кайра чыгып аларга дагы окуп беремин», - деди. Сахабалар болсо: «Болду, жетишет. Аларга жек көрүшкөн нерсесин жетишинче угуздуң», - деп айтышты. Абу Зарр ал-Гуфарий رضي الله عنه дагы ушундай кылган эле. Ал عليه السلام Исламды кабыл алган учурда, Расулуллах صلى الله عليه وسلم ага:

ارْجِعْ إِلَى قَوْمِكَ فَأَخْبِرْهُمْ حَتَّى يَأْتِيكَ أَمْرِي

«Өз коомуна кайтып барып, аларга Ислам тууралуу айтып бер жана менин буйругумду күт», - деп айтты. Ошондо, Абу Зарр رضي الله عنه: «Менин жаным Анын колунда болгон Затка касам, мен Ислам тууралуу алардын (Курайш) арасында ачык айтамын», - деди да, чыгып кетти. Андан кийин, ал-Гуфарий رضي الله عنه мечиттин алдына барып, бийик үнү менен: «Мен Аллахтан башка кудай жок экендигине жана Мухаммад Анын элчиси экендигине күбөлүк беремин», - деп кыйкырды. Чогулуп турган элдер ачуулануу менен ага атырылышып, аны чала жан болгонго чейин сабашты. Ошол кезде ал-Аббас келип, аны өз денесин тосуу менен коргоп, куткарып калды. Эртеси күнү ал-Гуфарий رضي الله عنه кайрадан ошол ишин кайталады. Курайш уруусу кайрадан аны ур-сокууга алышып, кордоп киришти. Ошондо дагы ал-Аббас келип, аны коргоп, Курайш колунан куткарып калды». (Муттафакун алайхи).

Ошондон улам, Абу Зарр ал-Гуфарийдин رضي الله عنه төмөнкү сөздөрү риваят кылынган эле: «Жакшылыкка чакырып, жамандыктан кайтара баштаганымдан тартып, чындык мени досторумдан айрыды». (Имам Ахмад риваяты)

Абу Зарр ал-Гуфарийдин رضي الله عنه «Лаа хавла ва лаа куввата иллаа Биллахи (Бардык күч-кудурет Аллахка гана таандык)» деген сөздөрдү көп айтууну осуят кылган» деген сөзүнүн маанисине келсек, пенде бул сөздөрдү айтуу менен өзүнүн Аллах алдында алсыз жана муктаж экендигин моюнга алат. Бул сөздөрдүн мааниси тууралуу кээбир аалымдар мындай деп айтышкан: «Пенде Аллахка итаатсыздык кылуу үчүн же анын буйруктарынан баш тартуу үчүн эч кандай күч-кудуретке ээ эмес. Бардык нерсе Анын гана каалоосу менен ишке ашат». Башка аалымдар болсо бул сөздөрдүн маанисин төмөнкүчө чечмелешкен: «Адам баласынын жамандыкты

кайтарууга жана жакшылыкты болтурууга күчү жетпейт. Бардык нерсе Аллахтын уруксаты менен гана ишке ашат». «Сахих ал-Бухарийде» жана «Сахих Муслимде» риваят кылынган хадисте, Расуллалах ﷺ Абу Муса ал-Ашъарийге رضي الله عنه:

أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كُنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ قَالَ بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

«Мен сага бейиш казыналарынын бирин көрсөтөйүнбү?» - деп айтты. Абу Муса ал-Ашъарий: «Албетте», - деп жооп берди. Ошондо, Расуллалах ﷺ минтип айтты: «Лаа хавла ва лаа куввата илла Биллахи (Бардык күч-кудурет Аллахка гана таандык)».

Бул хадис жогорудагы сөздүн улуулуугун жана маанилүүлүгүн баяндап турат. Акыйкатта, бул улуу сөз Аллахка таслим болууну жана Ага сүйөнүүнү түшүндүрөт. Биз адамдар бардык нерседе, жада калса, Аллахка итаат кылууда дагы Аллах бере турган күч-кудуретке муктажбыз. Ибн Каййим (Аллах аны ырайымына алсын) айткан: «Бардык күч-кудурет Аллахка гана таандык» деген сөз кайгы-капаны жана ой-санааны кетирет. Анткени, бул сөз бардык күч-кудурет жана мүмкүнчүлүктөр Аллахка гана таандык экенин, бардык иштин ээси Аллах экенин, ошондой эле, Аллахтын ишине кийлигишүүгө эч кимдин акысы жок экенин түшүндүрүп турат». □

«ЖАҢЫ ИБРАХИМИЙ ДИНИНЕ» ЧАКЫРУУ – ИСЛАМГА КАРШЫ СОГУШТУН КЕЗЕКТЕГИ БАСКЫЧЫ

«Жаңы ибрахимий дини» жаңы бузунчу дин болуп, аны ойлоп тапкандар муну (Ислам, христиандык жана яхудийлик) диндери ортосунда өз ара кызматташтыкты түзүү максатында түзүшкөнүн айтып жатышат. Алар анын атын Ибрахим алайхиссалам бул диндеги пайгамбарлардын атасы болгондугуна байланыштырашат. Долбоордун жарыя кылынган максаты – «диндер аралык мамилелерге көңүл буруу жана калктар ортосундагы чыр-чатактарга жана талаштарга эмне себеп болушу мүмкүн болгон жагын этибарсыз калтыруу». Бул максат түпкүлүгүндө «ар кандай келишпестиктерге карабастан калктар жана мамлекеттер ортосунда тынчтык орнотуу» алкагында алга сүрүлгөн.

Бул чакырык Исламга каршы согуш алкагында ишке ашырылган болуп, Кошмо Штаттар өзүнүн жаңы эл аралык тартибин дүйнөгө, Ислам дүйнөсүнө колдонуу алкагында болууда жана өзгөчө арабдар жашаган региондо (израиль) менен мамилелерди нормалдаштыруу иш-чараларына шайкеш келүүдө. «Ибрахимий» аталышы өткөн жылдын сентябрь айында Бириккен Араб Эмираттары жана Бахрейн (израиль) менен алакаларды нормалдаштыруу келишимине кол коюшу менен жайылды. Бул келишимге Америка Кошмо Штаттары, анын ошол убактагы президенти Дональд Трамп жана анын кеңешчиси Жаред Кушнер демөөрчүлүк кылган; Ал «Ибрахим келишими» деп аталган. АКШнын мамлекеттик департаментинин баракчасында жарыяланган келишимдин декларациясынын текстинде мындай делет: «Биз үч Ибрахимий дин жана бүткүл адамзат ортосундагы тынчтык сакафатын өнүктүрүү үчүн сакафаттар аралык жана диндер аралык сүйлөшүүнү колдоп-кубаттоого каратылган аракеттерге дем беребиз».

Бул чакырыктын өз тарапкерлери бар, алардын эң көзгө көрүнгөнү Мухаммад ибн Зайд (социалдык тармактарда Мухаммад ибн Зайддын карикатурасы кеңири жайылып, анын сүрөтү шайтандын сүрөтүнө окшотулду жана маскараланган комментарийлер жазылды). «Ибрахимий даъват» менен Абу Даби принци Мухаммад ибн Зайд түзүүнү буюрган «Ибрахимий үй-бүлөсүнүн үйү» ортосунда байланыш бар экени анык. Ал мечит, чиркөө жана синагогаларды өз ичине алып, 2022-жылы ачылат. Ошентип, мамлекеттер, калктар, мазхабдар жана диндер ортосундагы толеранттуулук, сүйлөшүү жана диалог жөнүндөгү сөздөр кийинчерээк «Жалгыз Ибрахимий дин» деп аталган сөзгө айлана баштады.

Бул даъват түпкүлүгүндө мурунку фанат суфийлерден келип чыккан болуп, аны мурунку мусулман уламалар, алардын катарында, ибн Таймийя четке каккан. Ал фатвалар жыйындысы китебинде мындай дейт:

«Алар Ибн Сабин жана башкалар болуп, алардын назарында эң жакшы адам биригүү жөнүндө сүйлөгөн адам. Эгер, ал буга жетишсе (т.а. адамдарды бириктире алса) яхудий же христиан болушунун зыяны жок... Тескерисинче, Ибн Сабъин, Ибн Худ, Тилмисаний жана башкалар киши Исламга амал кылганы сыяктуу яхудийлик жана христиандыкка да амал кылса болот дешет. Алар муну исламий мазхабдар сыяктуу жол катары карманышат». Булардан ачык көрүнүп тургандай, Америка мына ушундай бузгунчу түшүнүктөргө негизделген суфизмдин кабыл алынышын каалап жатышат, арийне, Халифалык мамлекетин тикелөө долбооруна каршы күрөшүү үчүн ушул суфизмди колдоп-кубаттап жатат.

Жазуучу Мухаммад Мухаммадхусайн айтышынча, бул кылымда диндер биримдигинин эң белгилүү үгүттөөчүлөрүнүн бири Афганий аты менен таанымал болгон Жамалиддин Фарсий. Ал үч динди бириктирүүдө олуттуу роль ойногон, бул даъватты андан кийин Ислам жана христиандыкты шайкеш келтирүүдө катышкан шакирти Мухаммад Абдух кабыл алды. Белгилүү болгондой, бул эки карамүртөздүк тарапкерлери масондук менен байланган жана алардын даъватынан Британия саясатынын жыты келет.

Ал-Ваъй: Диндер биримдигине даъват – бул диндер ортосунда бирге жашоо, сүйлөшүү, жакындашуу, толеранттуулук жана достук сөздөрү жашырылган кара мүртөз саясий даъват... Бул даъваттын тарапкерлери (дин өкүлдөрү эле эмес) балким, диндерин өзгөчө Ислам дини менен биригишин каалашат. Бул Исламды бузуу жана өзгөртүү үчүн ага каршы каратылган дүйнөлүк согуштан башка нерсе эмес. Башка диндерге келсек, алар негизи бузгунчу жана фитратка тескери болгон даъват. Аллах Таала айтат:

﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً ۗ وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿۱۱۸﴾ إِلَّا مَن رَّجِمَ رَبُّكَ ۚ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿۱۱۹﴾﴾

«Эгер Раббиң каалаганда бардык адамдарды бир уммат (тактап айтканда бир динге ээрчүүчү) кылган болоор эле. (Бирок Ал андай болушун каалабады. Ошон үчүн) алар (адамдар) ар дайым талашып-тартышып турушат, бирок, Раббиң ырайым кылган адамдар гана (акыйкат жолдо ынтымак-ырашкердүүлүктө жашашат). Аларды ошон үчүн (т.а. кээ бирөөлөрү чындык жолунда туура жолду табуулары, башкалары болсо туура эмес жолдордо талашып-тартышып адашып жүрүүлөрү үчүн) жараткан. Раббиңдин: «Мен тозокту (кафир) жин жана (кафир) адамдардын баарысы менен толтурамын», деген сөзү толук чындык болду» [11:118-119]

Бул даъват ачык куфр, себеби, ал ачык, ишеничтүү туура тексттерди инкар кылууну өз ичине алат жана динден анык белгилүү болгон нерселерге тескери жана анын адашуусун катардагы адамдар менен бирге билимдүү адамдар да түшүнүп жетет. Аллах Таала айтат:

﴿إِنَّ الْدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾

«Албетте Аллахтын алдында кабыл боло турган дин – Ислам дини гана» [3:19]

Аллах Таала биз үчүн кабыл алган бул дин жетик жана фазилети толук экенин Аллах бизге билдирген. Аллах Таала айтат:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

«Бүгүн силерге диниңерди толук кылдым, ниъматымды кемчиликсиз, толук кылып бердим жана силер үчүн (бир гана) Исламды дин кылып тандадым» [5:3]

Ислам андан мурунку бузулган жана өзгөртүлгөн диндерди бекер кылган, Аллах Таала айтат:

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ﴾

«Кимде-ким Исламдан башка динди кааласа, анда (анын «дини» Аллах алдында) эч качан кабыл алынбайт» [3:85]

Албетте яхудийлер, христиандар жана бардык умматтар Мухаммад ﷺ га түшкөн динге толук ыйман келтириши керек жана кимде-ким мындан жүз үйүрсө бактысыздыкта. Аллах Таала айтат:

﴿فَإِنْ ءَامَنُوا بِمِثْلِ مَا ءَامَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ ءَاهَتُوا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ

الْعَلِيمُ﴾

«Эми, эгерде алар (китеп берилгендер) силер ыйман келтирген нерселерге ыйман келтиришсе, анда туура жолду табышыптыр. Эгер, жүз бурушса, анда, шексиз алардын силерге карата кинеси жана душмандыгы бар. Алардын жамандыгынан сага (эй Мухаммад) Аллахтын Өзү жетиштүү. Ал Угуучу жана Билүүчү» [2:137]

Шарийь яхудий жана христиандарды дос тутууну арам кылды. Аллах Таала айтат:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ﴾

«Эй момундар, яхудийлер жана насронийлерди дос тутпагыла!» [5:51]

Балким, шарият аларды душман деп билген, ошондуктан, мусулмандар да аларды душман деп билиши керек. Аллах Таала айтат:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَكُمْ أَوْلِيَاءَ لِقُلُوْبِ اِلَيْهِمْ بِالْمُودَةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ

مِنَ الْحَقِّ﴾

«Эй момундар, Менин да душманым жана силердин да душманыңар (болгон мушриктер)ди дос тутпагыла! Силер аларга достук (жөнүндө кат-кабар) жибересиңер, аякыкатта, алар силерге келген Хакка кафир болушкан» [60:1]

Аллах Таала айтат:

﴿وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصَلِّهِ ۗ إِنَّهُمْ

وَسَاءَ لَشَرِّ اَلْمَصِيْرَاتِ﴾

«Ким хак жолду анык билгенден кийин пайгамбарга каршы иш кылса жана момундардын жолунан башка жолго ээрчип кетсе, биз аны кеткен жагына коё беребиз. Кийин тозокко киргизебиз. Ал канчалык жаман жай!» [4:115]

Ислам дини жана бардык мусулмандардин бир пикирлери менен анык белгилүү болгондой, ким Исламды башка диндерге теңештирсе Ислам дининен чыгат. □